ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛіМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

24 САКАВІКА 1995 г. № 12 (3784) Кошт 200 руб.

"ЖЫЦЦЮ ЭЛІТЫ НЕ ВАРТА ЗАЙЗДРОСЦІЦЬ..."

Аляксандр ЛЮЦКО: "Эліта — гэта стагоддзі... А ў нас — стагоддзі ненатуральнага адбору. Нацыя даведзена да знямогі, да элітарнага бяссілля. І самае прыкрае адбываецца цяпер: эліта з'язджае, бо ёй якраз у нас не выжыць... Надта цяжка выжыць. А эліта — гэта тое, што з-за мяжы не запросіш. Нам бы засяродзіцца на яе падтрымцы... Эліта не адно з'язджае, але і разбэшчваецца, раздуваецца! Я ў свой час шмат плаваў (працаваў на марскім судне) і бачыў, як з жабрацтва ды галечы паўставалі краіны Паўднёвай Азіі — прыклад Сінгапура ці не самы красамоўны. За кароткі тэрмін можна, можна зрабіць, каб краіна твая квітнела, і я вас запэўніваю, што гэта абсалютна (прашу падкрэсліць) не залежыць ад энерганосьбітаў. Абсалютна! Нам патрэбны пісьменныя кіраўнікі. Проста — пісьменныя, а не перасаджаныя з адных крэслаў у другія. Я валодаю звесткамі сусветнай сацыялогіі: каб краіна квітнела, патрэбны элітарныя інтэлектуальныя высілкі ўсяго 2% насельніцтва: гэтыя драбнюткія адсоткі, па сутнасці, і вызначаюць усё — гісторыю, навуку, культуру, мінулае, будучыню..."

(Гутарку з рэктарам Беларускага інстытута радыялогіі і радыеэкалогіі імя А.Сахарава Аляксандрам Люцко чытайце на стар. 10—11).

Што і казаць, меў рацыю дзядуля Крылоў, калі пісаў: "У сильного всегда бессильный виноват". Сочачы за падзеямі ў Чачні, мы не раз маглі ў гэтым упэўніцца. І вось крылоўскі пастулат атрымаў яшчэ адно пацвярджэнне: варта было Кіеву паспрабаваць паставіць на месца Сімферопаль, як у Маскве ўсчаўся несусветны гвалт. Атрымліваецца: вайна ў Чачні — гэта ўнутраная справа Расіі, а канфрантацыя ў Крыме — справа не суверэннай Украіны, а найперш — Расіі. Абсурд, дый годзе... З неаслабнай увагай сочаць расійскія палітыкі і за развіццём падзей на Беларусі. Пазіцыя нашага прэзідэнта не можа не падабацца ім. У сваім апошнім выступленні ён усялякую крытыку ў адрас Расіі назваў антыдзяржаўнай (!?). Знойдзены і ворагі, якія перашкаджаюць імкненню прэзідэнта да цеснага саюза з Расіяй. Гэта бэнээфаўцы, беларускія "нацыяналісты", апазіцыянеры...

ВЫСТУПЛЕННЕ ТЫДНЯ

Калі ў каго-небудзь з патрыётаў Беларусі і былі яшчэ нейкія надзеі на тое, што дырэктар саўгаса А.Лукашэнка, стаўшы прэзідэнтам незалежнай дзяржавы Беларусь, прасякнецца гонарам за сваю краіну і будзе абараняць яе інтарэсы, мову, культуру, дык пасля апошняга ягонага выступлення ў парламенце надзеі гэтыя расталі, нібы дым... Абклаўшыся выразкамі з "Народнай газеты", "Свабоды" ды іншых выданняў, прэзідэнт доўга даказваў, якія дрэнныя яны, бо асмельваюцца аналізаваць і нават крытыкаваць курс прэзідэнта на саюз з Расіяй... Прэзідэнт, пэўна, забыўся, інтарэсы якой дзяржавы ён павінен прадстаўляць і адстойваць. У Расіі абаронцаў і без яго хапае. Хай бы лепш пагартаў газеты "Мы и время", "Товарищ", "Советская Белоруссия", "Белорусская нива"... і паглядзеў, колькі бруду выліваюць яны на ягоную (хоча ён таго, ці не хоча) беларускую дзяржаву, мову, сімволіку. І абурыўся...

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

Як бы там ні было, але Указ N 113 прэзідэнта Беларусі ад 17 сакавіка г.г. стаўся для большасці грамадзян нечаканасцю. Звальненне галоўнага рэдактара "Народнай газеты" І.Сярэдзіча было прадказальным, але ж не такім чынам і не за такую "правіннасць". У лісце, які стаў прычынаю звальнення, і блізка няма закліку да "крыві, насілля, грамадзянскага процістаяння". Там ёсць толькі папярэджанне, перасцярога ад гэтага... Надзіва спакойнай была рэакцыя калектыву "НГ" на звальненне галоўнага рэдактара, яшчэ больш дзіўную пазіцыю заняў парламент. Права прызначаць і здымаць рэдактара свайго выдання мае толькі ён. І абараніць І.Сярэдзіча, няважна пры павазе альбо непавазе да яго і ягоных поглядаў, было справай гонару, годнасці, прынцыпу кожнага дэпутата... Прэзідэнт свайго, можна сказаць, дабіўся. А яшчэ і паказаў сябе ўмелым тактыкам. Ухапіўшыся за абмеркаванне законнасці звальнення І.Сярэдзіча, дэпутаты "праглынулі" амаль не заўважыўшы, закід прэзідэнта на фактычнае ўвядзенне цэнзуры ў нашай дзяржаве, пазначанае ў першым пункце згаданага Указа: "У мэтах выканання заканадаўства ў дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі ўнесці прапанову аб стварэнні Наглядальнага Савета пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь..."

ПРАПАНОВА ТЫДНЯ

Дакладней, гэтую прапанову варта было б назваць ультыматумам. Выступаючы ў парламенце, прэзідэнт агучыў думку, якая даўно лунала ў паветры: заклікаў дэпутатаў прыняць рашэнне аб складанні сваіх паўнамоцтваў, г.зн. самараспусціць Вярхоўны Савет. У супрацьлеглым выпадку прэзідэнт вымушаны будзе зноў скарыстаць свае паўнамоцтвы, паводле сумнавядомага сотага артыкула Канстытуцыі Беларусі, г.зн. распусціць парламент па хатах... Дэпутаты выслухалі прэзідэнта, але пэўнага рашэння пакуль не прынялі.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Цяжка ўявіць сабе тыя адмоўныя вынікі па змене сімволікі, якія напаткаюць нас, калі Беларусь здрадзіць сімвалам, наканаваным ёй гістарычна. Ці можна будзе паважаць такую краіну, яе кіраўніцтва, калі там дзяржаўныя атрыбуты мяняюцца кожныя тры гады? Безумоўна, не. У вачах усяго свету мы станем несур'ёзнай, несамавітай нацыяй, якая не мае ні сваёй гісторыі, ні сваёй будучыні. Я не хацеў бы жыць у такой дзяржаве."

(З артыкула Анатоля Мяльгуя "Доказы для змены сімволікі будзе цяжка знайсці", "Звязда", 18 сакавіка г.г.).

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

У ноч з 17 на 18 сакавіка была зроблена спроба абрабавання Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Грабежнікі выразалі трое дзвярэй на пяць сантыметраў ніжэй сігналізацыі і, прайшоўшы два паясы сігналізацыі, дабраліся да галоўнага пункту аховы. Там звязалі жанчыну-вартаўніцу, забралі ў яе пісталет. Аднак, калі грабежнікі захацелі падняцца на галерэю, спрацаваў трэці пояс сігналізацыі. Грабежнікі, пакінуўшы ўсе свае інструменты, кінуліся наўцёкі... Знайсці іх пакуль не ўдалося. Па словах дырэктара музея Ю.Карачуна, грабеж, пэўна, быў заказным. Але цяпер трэба зрабіць усё, каб падобны выпадак не паўтарыўся больш ніколі.

АД РЭДАКЦЫІ

"Кола дзён" — рубрыка спецыфічная. Робіцца яна, як мы неаднаразова падкрэслівалі, на аснове паведамленняў сродкаў масавай інфармацыі Беларусі ды іншых краін. А таму, паводле журналісцкай этыкі, мы не падпісваем яе. Што дае падставы нашым апанентам абвінавачваць нас у ананімнасці. Вядома, падбор інфармацыі і яе каментаванне — справа суб'ектыўная, аўтарская, але мы імкнуліся быць максімальна аб'ектыўнымі, а таму гучала ў "Коле дзён" крытыка не толькі прэзідэнта, але і ягоных апанентаў, у тым ліку і з БНФ. Дык вось, каб апярэдзіць чарговыя абвінавачванні, паведамляем, што "Кола дзён" ад першых выпускаў і да сёння (з невялікімі перапынкамі на адпачынак ці што іншае) рыхтуе да друку Барыс ПЯТРОВІЧ.

З нагоды

САКАВІЦКАЯ ЗОРКА

Абвяшчэнне незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі — ці не галоўная падзея нашай гісторыі ў XX стагоддзі. Потым больш чым на сем дзесяцігоддзяў зорку закрылі хмары. У 1991 годзе яна зноў зазіхацела над Беларуссю, але, здаецца, людзі развучыліся чытаць зорныя знакі... Будучы гісторык назаве наш час скрутным, драматычным і нават трагічным. Ён напіша, што ва ўмовах, калі суседзі не пагражалі Беларусі збройнай сілай, калі многія акалічнасці (а найперш — геапалітычная сітуацыя) спрыялі ўмацаванню беларускай дзяржаўнасці, калі свой шанц здолелі скарыстаць жамойты, латышы, эстонцы, украінцы — беларусы ледзь не страцілі Беларусь. Выключна з прычыны душэўнай ляноты і нежадання браць на сябе адказнасць за ўласны лёс і лёс сваіх дзяцей. Што вера ў цуд аказалася мацнейшай за здаровы сэнс. Хоць, здавалася б, менавіта беларускі здаровы сэнс і памяркоўнасць, як ягоная праява, ужо сталі "притчей во языцех". Гэты цуд меў розныя назовы — "адзіная рублёвая зона", "адзіная мытная прастора". Але цудаў не бывае. Таму сканала, не нарадзіўшыся, "рублёвая зона", прэзідэнт вымушаны адмаўляцца ад сваіх перадвыбарных абяцанак (маўляў, ён не ўяўляў, што эканоміка ў такім цяжкім стане...). Што ж датычыць "адзінай мытнай прасторы", дык яе абсурднасць для краіны, якая можа някепска жыць за кошт транзіту, хутка стане відавочнай для многіх. Я адвяргаю веру ў цуд, але веру ў Бога. І прымаўку "Бог не папусціць, свіння не з'есць", разумею і ў літаральным, і ў пераносным сэнсе. Беларусь будзе жыць, нягледзячы на сённяшняе далёка не патрыятычнае кіраўніцтва краіны і абыякавасць да лёсу дзяржавы немалой часткі насельніцтва. Бог не хоча, каб наша нацыя знікла з твару Зямлі. Інакш мы не перажылі б жахлівую Маскоўскую вайну XVII стагоддзя; дзвесце год расійскага імперскага, а потым бальшавіцкага тэрору; Курапатаў, Хатыні, Чарнобыля. Калі пасля ўсяго гэтага існуе на карце Еўропы Рэспубліка Беларусь, значыць, справы нашыя не такія ўжо кепскія.

Наўрад ці што-небудзь зменіць і рэферэндум па пытаннях "узаемаадносін з Расіяй", дзяржаўнаму "двуязычию", дзяржаўнай сімволікі. Ён можа ўскладніць сацыяльна-палітычную сітуацыю на Беларусі. Але паколькі адзінства ў грамадстве ўсё роўна няма, дык хай, зрэшты, прорва паміж патрыётамі і астатнімі выявіцца больш выразна.

Увогуле, нельга лічыць рэферэндум сродкам пошуку ісціны. Большасць не заўжды і не паўсюль мае рацыю. Ці даводзілася вам задумвацца над тым, што Ісуса Хрыста адправілі на крыж у выніку ўсенароднага рэферэндуму? Народ іерусалімскі, маючы магчымасць выбару, прагаласаваў за свабоду для Варавы — забойцы і за смерць для Сына Божага.

У 1918 годзе над Беларуссю ўзышла Сакавіцкая зорка — наша зорка Віфліемская. Яе з'яўленне азначала пачатак шляху, вялікага і трагічнага, пачатак новай эры ў гісторыі народа Беларусі. Мы ўжо прайшлі праз Галгофу. Наперадзе — Адраджэнне.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

ПАЧУЎШЫ МЕЛОДЫЮ МАГУТНАСЦІ

З 10 па 13 сакавіка доўжылася "Маладзечанская сакавіца", фестываль тэатральны, своеасаблівы і хрышчаны крытыкамі "вялікім мінскім дэсантам на маладзечанскую зямлю". Шэрагі мінчукоў, праўда, мацаваў Маскоўскі тэатр імя Ярмолавай і павялічваў Мінскі абласны драматычны тэатр з самога Маладзечна, а зацікаўленасць горада як ніхто выказала Таццяна Бабей, намеснік дырэктара Маладзечанскай беларускай гімназіі па эстэтычнай адукацыі і кіраўнік узорнага тэатра-студыі: "Мы шчаслівыя займець сваё свята тэатра. У горадзе ёсць шмат тэатральнай публікі, якая ў поўным сэнсе слова жыве ад прэм'еры да прэм'еры".

Таццяна Бабей над усімі спектаклямі паставіла "Лебядзіны спеў" А.Чэхава — драматычны эцюд, частку будучага спектакля Вітаўтаса Грыгалюнаса, дзе вялі рэй Алег Корчыкаў ды Ігар Забара. Але гэтае яе меркаванне літаральна супала з меркаваннямі большасці крытыкаў і чальцоў журы ("якое няможна лічыць журы", як нам тлумачылі на адкрыцці: фестываль не прадугледжваў абавязковых месцаў). Услед за Альтэрнатыўным называўся спектакль малой сцэны Акадэмічнага рускага тэатра "Вячэра" Ж.-К.Брысвіля з Расціславам Янкоўскім ды Юрыем Сідаравым (рэжысёр Вячаслаў Осіпаў), а таксама масквічы Уладзімір Андрэеў ды Вольга Матушкіна, якія прадстаўлялі спектакль Уладзіміра Андрэева паводле Л.Зорына "Знікшы сюжэт". Але самым найпрыязным чынам грамада паставілася да жарту (або не жарту?) Аляксея Дударава, які паведаміў, што ўсе прызы абвешчаны галоўнымі. Руплівасць маладзечанскіх уладаў на чале з мэрам Станіславам Татарыновічам ядналася і з меладычнай магутнасцю фірмы "Дайнова", якую на тэатральным фэсце прадстаўляў Ігар Берднік. Побыт фестывальны быў наладжаны ды аплачаны кожнаму з удзельнікаў (красамоўная дэталька — сам спадар мэр каторы месяц не атрымлівае зарплаты, бо, калі я правільна зразумела, ейны памер ніяк не могуць вызначыць спадары ўрадоўцы). Пра палёгку побыту пазафестывальнага падбала "Дайнова", узнагародзіўшы ўдзельнікаў кававаркамі, электрабрытвамі, пыласосамі ды іншай адметнай хатняй тэхнікай дарагой фірмы "Філіпс". Самым дарагім, аднак, сталася абвестка "Дайновы", якую давёў да прысутных І.Берднік: мелодыя магутнасці загучыць на ўсіх буйных маладзечанскіх фэстах, "Дайнова" бярэцца іх падтрымліваць... утрымліваючы.

А ўсе галоўныя прызы размеркаваліся паміж: Аўгустам Мілаванавым, Сяргеем Краўчанкам, Валерыем Раеўскім, Валерыем Мазынскім, Расціславам Янкоўскім (які дасціпна заўважыў, што надышла пара дзейнічаць Савам Марозавым — не ўсё ж Паўлікам), Юрыем Сідаравым, Святланай Кузьміной, Сяргеем Жураўлём, Віталем Катавіцкім, Таццянай Жахоўскай, Вольгай Лужкоўскай, Ігарам Забарам, Алегам Корчыкавым, Вітаўтасам Грыгалюнасам, Барысам Луцэнкам (яму хаўрус Аляксея Дударава і Генадзя Карпенкі нагадаў спатканне Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі), Таццянай Грасевіч ды Віктарам Багушэвічам (Маладзечна), Уладзімірам Забэлам, Зіновіем Марголіным, Аленай Іваннікавай.

Сімвал фестывалю, Стэфанія Станюта паміналася ці не ў кожным другім выступленні.

Марыя Захарэвіч узяла на сябе асноўны цяжар спатканняў з публікаю і выступленняў перад ёю.

Студэнты Маладзечанскай музычнай вучэльні аздаблялі свята тэатра дыхтоўным выкананнем... таго, чаго жадалі душы наведнікаў для адпаведнага настрою. Спадар дырэктар вучэльні, Рыгор Сарока, быў заўважаны і апазнаны гасцямі на шмат якіх спектаклях, дарэчы, як і Надзея Сідарэнка, па пасадзе — загадчык аддзела культуры гарвыканкама, па натхненні ды схільнасцях — упарты тэатрал. Менавіта яна настойвала на задачы "Маладзечанскай сакавіцы" перадусім утварыць гарадское свята, — і я мушу браць пад увагу яе словы ў ацэнках мастацкіх праяў, якія складалі фестываль. Але пра гэта — у бліжэйшых нумарах "ЛіМа".

Жана ЛАШКЕВІЧ

Парламент

СУПРАЦЬ ЛОМУ НЯМА ПРЫЁМУ?

Кароценькая інфармацыя ў апошніх паведамленнях па радыё — як гром сярод яснага неба: "Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка за публікацыю матэрыялу пад рубрыкай "Пісьмо да прэзідэнта" неўстаноўленага аўтара ў "Народнай газеце" за 10 сакавіка 1995 года, які заклікае да насілля і грамадзянскага процістаяння, вызваліў ад пасады галоўнага рэдактара гэтай газеты Сярэдзіча Іосіфа Паўлавіча".

Зняў рэдактара за "Пісьмо да прэзідэнта"? Ды яшчэ рэдактара газеты — органа Вярхоўнага Савета?

Пакіну за рамкамі гэтых нататак ацэнку зместу таго злашчаснага "пісьма". Скажу толькі, што і я не з усімі думкамі яго аўтара гатоў пагадзіцца, але ж справа не ў пісьме, нават не ў самім рэдактары газеты, справа ў тым, ці быў законным гэты крок прэзідэнта.

Як і трэба было чакаць, Указ А.Лукашэнкі стаў адразу ў цэнтры ўвагі сесіі Вярхоўнага Савета, якая пасля чарговых канікул аднавіла сваю работу. Тон у гэтым напрамку задалі яшчэ выступоўцы ў "Розным". У прыватнасці, лідэр апазіцыі БНФ Зянон Пазняк заявіў, што прэзідэнцкі Указ незаконны, бо галоўны рэдактар "Народнай газеты", якая з'яўляецца органам Вярхоўнага Савета, прызначаецца на пасаду і вызваляецца з яе, згодна з існуючым заканадаўствам, толькі сесіяй вышэйшага органа заканадаўчай улады. Апроч гэтага, І.Сярэдзіч з'яўляецца дэпутатам Вярхоўнага Савета і на яго распаўсюджваецца дзеянне Закона "Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь". Адзначыў прамоўца і тое, што Указ прэзідэнта парушае нядаўна прыняты Закон "Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі". У тым жа "Розным" З.Пазняка падтрымалі дэпутаты Л.Дзейка, М.Аксаміт і інш. Але і пасля гэтага на працягу амаль усяго дня ў Авальнай зале Дома ўрада кіпелі страсці вакол нагаданага Указа, у якім многія дэпутаты ўбачылі спробу накінуць удаўку на вольнае слова, вольную прэсу. Па ініцыятыве намесніка старшыні Камісіі па сродках масавай інфармацыі і правах чалавека Анатоля Вярцінскага ўвазе дэпутатаў быў прапанаваны праект пастановы Вярхоўнага Савета "Аб антызаконным Указе Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Лукашэнкі ад 17 сакавіка 1995 года N 113", якім парушаны некаторыя артыкулы Канстытуцыі, шэраг артыкулаў законаў аб статусе народнага дэпутата, аб Вярхоўным Савеце, аб

ПРОСІМ УЗБУДЗІЦЬ СПРАВУ...

ВЫКОНВАЮЧЫ АБАВЯЗКІ СТАРШЫНІ КАНСТЫТУЦЫЙНАГА СУДА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ СП. ЦІХІНЮ В. Г.

Паважаны старшыня!

Дзесяткі гадоў вучні нашай краіны, якія заканчваюць беларускія школы, не маюць магчымасці атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове. Так было ў часы існавання СССР. Сітуацыя практычна не змянілася і ў часы незалежнай Рэспублікі Беларусь.

Сёлета 13 тысяч вучняў закончаць беларускія школы, а для далейшага навучання на беларускай мове ў ВНУ нашай краіны ўведзена ўсяго некалькі педагагічных спецыяльнасцей. Выкладанне тэхнічных, эканамічных, вайсковых, прыродазнаўчых і інш. спецыяльнасцей на беларускай мове ніводная вышэйшая навучальная ўстанова Беларусі практычна не вядзе.

За апошнія пяць гадоў, як прыняты Закон аб мовах, бацькі і грамадскасць Беларусі неаднаразова звярталіся ў Міністэрства адукацыі, у Савет Міністраў і Вярхоўны Савет з просьбамі адкрыць Беларускі дзяржаўны нацыянальны універсітэт, у якім бы вучні беларускіх школ маглі працягнуць сваю адукацыю, але так і не дачакаліся станоўчага адказу.

На зварот да Прэзідэнта Беларусі з адкрытым лістом, які быў надрукаваны ў "Народнай газеце" 26 кастрычніка 1994 года, быў дадзены адказ Міністрам адукацыі сп. В. Стражавым, які па сутнасці з'яўляецца адпіскай. З яго адназначна вынікае, што пытанне аб нацыянальным універсітэце раней 1998 года разглядацца не будзе.

13 тысячам вучняў патрэбны шматпрофільны Беларускі дзяржаўны нацыянальны універсітэт зараз, а не ў 1998 годзе. Мы — беларусы, грамадзяне сваёй краіны, жывём на сваёй зямлі, плацім падаткі, і маем поўнае натуральнае і юрыдычнае права вучыць дзяцей у ВНУ на сваёй мове, якая да таго ж дзяржаўная. Сітуацыя, што склалася ў сістэме вышэйшай адукацыі краіны, — гэта дыскрымінацыя беларусаў па нацыянальнай прыкмеце, парушэнне канстытуцыйных правоў.

Просім Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь узбудзіць ад свайго імя справу аб парушэнні Міністэрствам адукацыі Беларусі канстытуцыйных правоў грамадзян Беларусі вучыцца па-беларуску ў сістэме вышэйшай адукацыі. Гэтыя правы замацаваныя ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь (арт. 59), Законе аб адукацыі (арт. 6) і Законе аб мовах (арт. 25).

З просьбай да Вас звяртаюцца арганізацыі, якія прадстаўляюць многія тысячы грамадзян Беларусі.

Гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных школ і класаў г. Мінска
Задзіночанне беларускіх студэнтаў
Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны
Менская гарадская Рада ТБМ імя Ф. Скарыны
Саюз пісьменнікаў Беларусі
Свабодны прафсаюз студэнтаў БДУ
Свабодны прафсаюз Беларусі
Свабодны прафсаюз педагогаў Беларусі
Творчая суполка мастакоў мастакоў "Пагоня"
Згуртаванне Беларускае Шляхты
Краязнаўчае таварыства Беларусі
Беларускі Народны Фронт "Адраджэньне"
Беларуская Сацыял-Дэмакратычная Грамада
Нацыянальна-Дэмакратычная партыя Беларусі
Беларуская Хрысціянска-Дэмакратычная партыя
Жаночы Хрысціянска-Дэмакратычны Рух Беларусі
Беларуская партыя Свабоды
Беларускае дэмакратычнае аб'яднанне ветэранаў
Мартыралог Беларусі
Менскі культурна-асветны клуб "Спадчына"
Беларускае згуртаванне вайскоўцаў
Беларуская нацыянальная партыя
Усебеларускі жаночы фонд Еўфарсінні Полацкай
Беларуская сялянская партыя
Дэпутацкі клуб г. Мінска "Дэпутаты за рэформы"

9.03.1995 г.

ДОЛАР У СТУПАРЫ. А "ЗАЯЦ"?

ЭКСПРЭС-КАМЕНТАРЫЙ

Нягледзячы на ўяўную стабільнасць, фінансавы рынак Беларусі блізкі да перадінфарктнага стану. Агульнае становішча ў эканоміцы сёння такое, што няпэўнасць далейшага развіцця падзей у грашова-крэдытнай сферы вялікая як ніколі.

З аднаго боку — стабілізацыя беларускага рубля ў адносінах да долара і зніжэнне асноўных працэнтных ставак. З другога — маса эканамічных, кан'юнктурных і чыста спекулятыўных фактараў, здольных вывесці рынак з непрацяглага перыяду адноснай раўнавагі.

У прыватнасці, у бліжэйшы час грашовы рынак будзе вельмі чуйна "прыслухоўвацца" да працэнтнай і эмісійнай палітыкі Нацыянальнага банка і досыць хутка рэагаваць на суадносіны попыту і прапановы крэдытных рэсурсаў на міжбанкаўскім узроўні. Неабходна прызнаць, што фіксацыя абменнага курсу, як і зніжэнне асноўных працэнтных ставак, не толькі не зрабілі стабілізуючага ўплыву на эканамічную сітуацыю ў цэлым, але і моцна занепакоілі банкаўскі сектар.

Яно і зразумела — фінансісты ў пачатку года "разагрэлі" рынак дэпазітаў. Публіка хлынула ўкладаць грошы на кароткія тэрміны — ад аднаго дня да аднаго месяца. Стаўкі па дэпазітах у банках і небанкаўскіх фінансавых установах рэзка пайшлі ўгору, пераваліўшы за 400 працэнтаў гадавых.

Аказалася, што на Беларусі "халяўшчыкаў" таксама дастаткова, і іграюць яны з няменшым азартам, чым расійскія адэпты Лёні Галубкова. І тут банкірам, якія актыўна збіралі інфляцыйны даход, здрадзіла ўдача. Долар на Беларусі ўпаў у ступар. Тым не менш, рэакцыю беларускага кіраўніцтва, звычайна схільнага з любой нагоды гіпертрафіраваць уласныя дасягненні, у дадзеным выпадку нельга ахарактарызаваць іначай, як "маўчанне ягнят".

Сапраўды, ніхто пакуль не ўзяў на сябе адказнасць за такія прыкметныя поспехі ў справе прыцягвання "зайца" за вушы. Сустрэчы з банкірамі паказалі, што адчуванне хуткага банкаўскага крызісу літаральна лятае ў паветры. Па самых песімістычных ацэнках, колькасць банкаў, якія рэальна вядуць актыўную работу на рынку, к канцу III квартала можа скараціцца на 10-15 працэнтаў.

Перспектыва развіцця банкаўскага сектара Беларусі, на думку вядучых банкіраў, выглядае наступным чынам. Банкі-крэдыторы міжволі пачнуць паглынаць неплацежаздольныя банкі. Варыянтаў паглынання некалькі: перадача за даўгі кантрольнага пакета банка-даўжніка, або — узгоднены перахоп некалькіх кліентаў, якія найбольш трывала стаяць на нагах.

Банк-крэдытор за кошт паглынання другога банка можа пашырыць сетку сваіх філіялаў і карэспандэнцкіх адносін, што сёння каштуе досыць дорага. Недахоп гэтага шляху ў тым, што давядзецца прымаць на сябе пасівы і рызыку. Пры рэалізацыі другога шляху — усё з дакладнасцю да наадварот: ніякіх матэрыяльных актываў банк не атрымлівае, затое бярэ шмат грошай і першакласных кліентаў.

Адзначу, дарэчы, што прэцэдэнты ўжо ёсць. Нядаўна "Беларусбанк" набыў 35 працэнтаў акцый банка "Дукат". На думку банкіраў, бліжэйшым вынікам таго, што адбываецца, будзе працэс "канцэнтрацыі" кліентаў у буйных банках. А дробныя пачнуць працаваць як брокерскія, дылерскія ці траставыя фінансавыя кампаніі.

Чакаецца, што ў бліжэйшы час пачнуцца скандалы вакол грошай укладчыкаў, як гэта было ў Ашчадбанку — не так лёгка будзе выплачваць абяцаныя звышвысокія працэнты па прыцягненых сродках ва ўмовах кан'юнктуры рынку, якая сціскаецца. Невыпадкова Нацбанк, страхуючы сябе ад гневу публікі, выступіў з перасцярогамі, адначасова здымаючы з сябе ўсялякую адказнасць за магчымыя калізіі на фінансавым рынку.

Выйграюць, як заўсёды, тыя, хто першымі атрымаюць грошы са сваіх дэпазітаў. Той жа, хто не паспее, — яўна спозніцца, прычым у даволі буйных памерах.

Прынамсі, ёсць і суцяшальная акалічнасць. Фінансавыя канторы месяцца на Беларусі зусім не ў небаскробах. І калі настане "чорны дзень" для нашай банкаўскай сістэмы, фінансістам, як бы густа яны ні выскоквалі з вокнаў, не давядзецца сутыкацца ў паветры.

Аляксандр МАМЕТАЎ,
эканамічны аглядальнік "ЛіМа"

ПАРАЎНАННЕ НЕ НА КАРЫСЦЬ

Засталося не так шмат часу да выбараў, да новага складу ВС. Хтосьці паспрабуе зноў вылучыць сваю кандыдатуру і перамагчы, хтосьці добра разумее, што і так дарма і без карысці праседзеў пяць гадоў. Хтосьці ўжо не адэкватна ўспрымае свае заслугі перад народам (даруем: узрост!), але ж і ён "пад заслону" паставіў свой подпіс пад зваротам да прэзідэнта.

Маю на ўвазе два адкрытыя лісты наконт рэферэндуму па дзяржаўнай мове і сімволіцы.

Значная частка "падпісантаў" маюць прамыя адносіны да армейскай службы. З імі ўсё ясна: як надзену партупею, так адразу і... Шмат прозвішчаў незнаёмых — былыя партыйныя сакратары, гаспадарнікі, дзеячы прафсаюзаў, мясцовыя стаханаўцы. Але трапляюцца ў спісе і знаёмцы. Тут знакаміты М. Дзямянцей, які ўвайшоў у гісторыю беларускага парламентарызму сваім "шастым мікрафонам". Тут А. Камай, каравокі сімпатычны мужчына, які ніяк сабе не знойдзе вартага прымянення ў новым часе (як, дарэчы, і яго "партайгеноссэ" І. Антановіч). Тут змагар за экалогію, прафесар Б. Савіцкі. Ну, а яму чым не дагадзілася беларуская мова? "Мой милый, что тебе сделала?.." У Чырвоную кнігу яе саму каб не давялося заносіць пры такіх абаронцах прыроды.

У тэкст заглыбляцца не будзем, важней матывы і мэты. Пракаменціру толькі два найбольш недарэчныя, на мой погляд, моманты.

Момант першы.

"Такім чынам, грамадзяне, якія навучаліся на беларускай мове, атрымаюць нічым **не вытлумачаныя перавагі** (падкрэслена мной. — **Г. К.**) перад тым, хто атрымаў адукацыю на рускай, польскай, украінскай, яўрэйскай, літоўскай і іншых мовах".

Ну дыскрымінацыя, дый толькі! На роднай мове вучыцца і на ёй жа здаваць экзамены пры паступленні ў ВНУ! Ды яшчэ на ўласнай зямлі!

А ланцужок які цікавы выбудаваны, пачынаючы з рускай мовы. Як быццам і ўсе астатнія прэтэндуюць на дзяржаўны статус у Беларусі. Крыўдзяць бедненькую...

Няма межаў абурэнню дзядоў і бабуль, якія, апелюючы да міжнародных прававых актаў, не валодаюць элементарнымі законамі логікі.

Момант другі.

"З улікам таго, што Беларусь з'яўляецца суверэннай дзяржавай, не да твару ёй пераймаць герб і сцяг, няхай і дружалюбнай, але іншай суверэннай дзяржавы — Літвы, якія былі зацверджаны парламентам намнога раней за нашу рэспубліку".

У апошніх радках можна ўбачыць не закід у адрас "Пагоні" і бел-чырвона-белага, а скруху, шкадаванне: маўляў, прыпазніліся... Апярэдзіла нас суседка, халера на яе... А што, іх парламентарыі хіба не памяталі пра поліэтнічны характар Вялікага княства Літоўскага? Ці, можа, другая сусветная вайна іх бокам абышла, не пакінуўшы "шанцу" ветэранам на такія бязглуздыя довады, як скарыстанне сімволікі пры Кубэ...

Усё спазнаецца ў параўнанні. Даводзіцца прызнаць, што дэпутаты Літвы больш дасведчаныя, чым нашы...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

друку і іншых сродках масавай інфармацыі.

Паспрабуем разабрацца ва ўсіх гэтых калізіях. Сапраўды, гістарычны вопыт народа ў яго стасунках з дзяржавай нарадзіў прымаўку: "Закон, як дышла, куды павярнуў, туды і выйшла". І ўсё-такі, як нагаданыя законы ні круці, як ні паварочвай, замутніць іх сэнс немагчыма. Хоць бы таго ж артыкула 33 Канстытуцыі: "Кожнаму гарантуецца свабода поглядаў, перакананняў і іх свабоднае выказванне"; або артыкула 3 Закона "Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі": "Грамадзяне Рэспублікі Беларусь маюць права беспераашкодна шукаць, атрымліваць, выкарыстоўваць і распаўсюджваць інфармацыю пры дапамозе друку і іншых сродкаў масавай інфармацыі, свабодна выказваць праз іх свае думкі, погляды, перакананні".

Папрашу ў чытача прабачэння за доўгае цытаванне, але гэта той выпадак, калі дакумент куды больш красамоўны за журналісцкае слова. Праўда, жывем мы ў такі дзіўны час, калі красамоўства дакумента, закона, бывае, робяць спробу перакрэсліць красамоўства аратарскім, асабліва калі яно падмацавана высокай пасадай прамоўцы.

Так яно і адбылося на другі дзень работы сесіі, калі перад дэпутатамі выступіў прэзідэнт рэспублікі Аляксандр Лукашэнка. У ёй ён выклаў сваё бачанне грамадска-палітычнай і эканамічнай сітуацыі ў Беларусі. Улічваючы той факт, што закранутыя ў выступленні матэрыі досыць складаныя і патрабуюць няспешлівага асэнсавання, спынімся толькі на гісторыі з вызваленнем ад пасады рэдактара "Народнай газеты". Як гэта ні сумна адзначыць, але сутнасць прэзідэнцкіх тлумачэнняў з нагоды з'яўлення Указа зводзілася, па сутнасці, да фраз тыпу: "Я так вырашыў", "Чаша цярпення перапоўнілася" і да т.п. Праўда, было яшчэ некалькі рэзка крытычных заўваг па адрасе "Народнай газеты", якая "ператварылася ў рупар БНФ", "праводзіла антыдзяржаўную палітыку" і г.д. Што тычыць таго, што "Народная газета" з'яўляецца органам Вярхоўнага Савета рэспублікі і толькі ў яго кампетэнцыі прызначаць галоўнага рэдактара, ці, наадварот, вызваляць з гэтай пасады, як і вызначаць напрамак дзейнасці свайго органа, — на ўсе заўвагі дэпутатаў на гэты конт Аляксандр Рыгоравіч рэагаваў прыкладна так: Вярхоўны Савет двойчы ці тройчы заслухоўваў І.Сярэдзіча і безвынікова, а вось я ўзяў і вырашыў справу "в одночасье".

Але калі ацэньваць усё, што здарылася, па вялікім рахунку, дык становіцца відавочным, і гэта падкрэслілі многія дэпутаты, што навядзенне "парадку" ў "Народнай газеце" — чарговы крок у імкненні прэзідэнцкай улады прыбраць да рук сродкі масавай інфармацыі. Прэзідэнт у сваёй прамове і не рабіў з гэтага вялікай тайны, хоць, вядома, падавалася гэта ў прыгожай "упакоўцы" — маўляў, кіруецца ён толькі клопатам аб стабільнасці краіны.

Стала амаль ужо традыцыяй бачыць у журналістах віноўнікаў ці не ўсіх грамадскіх катаклізмаў. І гэта не прэзідэнтам А.Лукашэнкам прыдумана.

Але, на жаль, па ўсім відно, "традыцыя" гэтая яму па душы. Ці не гэтым тлумачыцца і яго рашэнне ініцыіраваць "у мэтах выканання заканадаўства ў дзейнасці сродкаў масавай інфармацыі" стварэнне Наглядальнага Савета пры прэзідэнце? Праўда, з удзелам у яго рабоце прадстаўнікоў грамадскасці. Ды гэта, вядома, толькі фігавы лісток. А што застаецца тады рабіць журналістам? Паўтараць вядомую прымаўку: "Супраць лому няма прыёму"?

Вядома, крыўдна, калі тваё імя абліваюць брудам. І тут Аляксандра Рыгоравіча можна зразумець. Мне, прызнацца, самому не па душы гэткая заліхвацкасць некаторых маіх калег, якія лёгка пераходзяць мяжу, за якой ляжыць ужо элементарная знявага чалавечага гонару, чалавечай вартасці. Але ж ва ўсіх цывілізаваных краінах апошнюю кропку ў падобных калізіях ставяць не пагрозы — "Прыкрыю", "Разганю", а судовыя органы. Шырокавядомы выпадак, калі прэзідэнт Злучаных Штатаў Амерыкі Г.Трумэн падаў у суд на адну з газет, на старонках якой абразілі яго дачку. І нічога, "карона" з яго ў выніку гэтага не звалілася.

Ну, а што Вярхоўны Савет, як ён перанёс нанесеную яму абразу? Быў момант, калі мне падалося, што на хвалі абурэння прэзідэнцкім Указам аб'яднаюцца разам парламенцкая меншасць (апазіцыя) з парламенцкай большасцю і прапанаваная пастанова "Аб незаконным звальненні галоўнага рэдактара "Народнай газеты" будзе прынята. Але здарылася тое, што ўжо здаралася ў гэтых сценах неаднойчы. Пытанне проста забалбаталі ля мікрафонаў. І найперш — ці не дэпутаты апазіцыі БНФ. У выніку быў страчаны тэмп абмеркавання. А тут ужо пачалі чуцца і галасы, што няма куды спяшацца, што трэба пачакаць абяцанага назаўтра выступлення прэзідэнта, які, маўляў, усё расставіць па сваіх месцах.

Спікер і яго намеснікі таксама, падалося, занялі палітыку чакання. Нягледзячы на настойлівыя патрабаванні некаторых дэпутатаў адназначна выказацца па гэтым пытанні, Мечыслаў Іванавіч з уласцівым яму ўменнем абыходзіць вострыя вуглы абмяжоўваўся няўцямным: "Я — як усе", або: "Як прагаласуе Вярхоўны Савет, так і будзе".

Застаецца дадаць, што назаўтра пасля выступлення прэзідэнта, выступлення энергічнага і наступальнага, якое амаль не сустрэла ў зале сур'ёзнага апаніравання, пастаўленая на галасаванне пастанова аб "Народнай газеце" была адхілена.

Падумалася тады: ці не гэтая, даўно дэманструемая, абыякавасць і аморфнасць большасці дэпутатаў справакавала заклік прэзідэнта да парламента самараспусціцца? Заклік, дарэчы, падтрыманы некаторымі дэпутатамі.

Што далей?

М.ЗАМСКІ

ЖЫВАПІС — КАЛОДЗЕЖ НААДВАРОТ

Кажуць, не шчасціць толькі лянівым. Тым, хто толькі мучаецца вечнымі намерамі, але не губляе душу ў бездані творчасці, не знікае ў руху новых здзяйсненняў. Бо тады не з'яўляецца свабоднай, здольнай да стварэння асобы. Калі ж жаданне выказацца аж пераплёсквае цераз край, аніякія забароны і ўгаворы не дапамогуць.

Так здарылася з маладой (не столькі ўзроставa, колькі ў сэнсе нядаўна "народжанай" як творцы) мастачкай Ілонай Барадулінай. Філолаг па адукацыі, але з дзяцінства заварожаная таямніцай мастацтва, яна адшукала-такі свой шлях да мары, праўда, не дома, у суседняй дзяржаве. Праз два гады пасля "пецярбургскіх народзінаў" Ілоны некамерцыйная аўтарская галерэя "Брама" ў памяшканні Альтэрнатыўнага тэатра прадставіла мінскаму гледачу яе персанальную выставу з паэтычным назовам "Зіма. Японскія гравюры".

Мастачка абагаўляе лінію, магчымасці яе вобразнага ўспрымання. Зрэшты, і вядомы авангардыст Стрэмінскі менавіта праз пластычныя магчымасці лініі вынайшаў свой адметны стыль. Але работы Ілоны, на першы погляд, прыцягальныя гэтакім жа графічным павуціннем, бліжэй да эстэтыкі псеўдакаліграфічнасці, памножанай на знешнюю манументальнасць і дэкаратыўнасць. Яе "фрэскавыя" лісты цалкам кладуцца на разнастайнасць авангардных эксперыментаў Пецярбурга і Масквы, як адметнасці адкрытых любым уплывам гарадоў. Зрэшты, і сама Ілона лічыць сябе ўжо пецярбуржанкай.

На здымку: Ілона Барадуліна з бацькам Рыгорам Барадуліным падчас сваёй выставы.

Фота Л. КІСЯЛЁВА

"МАСТАЦТВА", N 2

Тэатру "Лялька", што працуе ў Віцебску, споўнілася дзевяць гадоў. Чым жыве гэты калектыў, якія яго набыткі і праблемы, можна даведацца з артыкула Т. Ратабыльскай "Падарожжа ў краіну дзяцінства". Надзённым пытанням тэатральнага жыцця прысвечаны таксама артыкулы А. Савіцкай "Фабула сезона" і Л. Грамыкі "Што засталося нам у будучыні".

Журналістка А. Ціхановіч і фалькларыст Т. Варфаламеева разважаюць пра стан фальклорнай спадчыны, сённяшняе развіццё яе традыцый — "Не задушыць бы ў абдымках". Праблемы народнага мастацтва асэнсоўвае Я. Сахута — "Адрадзіць палескія крыніцы".

У ліпені мінулага года ў Вілейскім гісторыка-краязнаўчым музеі экспанавалася выстаўка ўраджэнца гэтага краю, а цяпер грамадзяніна ЗША А. Сільвановіча — сорак каляровых здымкаў. Будучы ў Амерыцы, В. Трыгубовіч мела магчымасць сустрэцца і пагутарыць са спадаром Сільвановічам. "Свет надзвычай шматфарбны" — так называецца дыялог.

Пытанні выяўленчага мастацтва закранаюцца ў артыкулах А. Аблажэя "З вялікай літары", Л. Бортнік "Экспромт ці формула красы?" і іншых матэрыялах. Л. Рублеўская ("Зорная дзяўчынка") знаёміць з творчасцю мастачкі Л. Засімовіч, якая, на жаль, заўчасна пайшла з жыцця. Тут жа — вытрымкі з лістоў Л. Засімовіч, яе вершы.

З. Лысенка ("Мова музыкі заўсёды праўдзівая") разважае пра творчасць кампазітара У. Кандрусевіча. Пра сучасную беларускую музыку гаворыць амерыканскі піяніст В. Райс: "Ваша музыка можа гучаць у лепшых залах свету".

Расказваецца пра майстроў выцінанкі Ніну і Генадзя Сакалова-Кубай ("Таямніцы папяровых карункаў"), беларуска-фінскага мастака А. Ахола-Валу, якому, дарэчы, споўнілася 95 гадоў ("Промень Ахола-Валы" Л. Налівайкі), змешчаны іншыя матэрыялы.

НЕЛЬГА МАЎЧАЦЬ!

НЕ ДАПУСЦІМ ВАНДАЛІЗМУ!

Лічу, той, хто пастаянна чытае "ЛіМ", добра памятае, як гэтае адно са старэйшых і аўтарытэтных беларускамоўных выданняў надрукавала летась два няпростыя, нават лёсаносныя адкрытыя лісты: ад 14 кастрычніка — мой зварот да тагачаснага начальніка Упраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Фядуты "Дзяржаўнаму мужу — па-дзяржаўнаму!", ад 28 кастрычніка — адказ вышэйзгаданай асобы "З адкрытым забралам".

"ЛіМ" тады надрукаваў у адпаведнасці з арыгіналам і маё пасланне, і Фядутава рэагаванне, а да ўсяго агаварыўся, што да слова Фядуты не дае каментарыяў. Рэч зразумелая, гэта — як кажуць, прадмет не для вузкай, а шырокай гаворкі.

Думаю, разумныя людзі правільна ўспрынялі і ўспрымаюць тое, што я называю тую перапалку лёсаноснай. Той, хто не чытаў той перапіскі, вазьміце тыя нумары "ЛіМа" і пачытайце. Я, грэшны, не меў і не маю намеру прыцягнуць увагі да сваёй асобы; скажу шчыра, мяне не радавала, а нават злавала, калі ў сотнях тэлефонных званкоў, размоў сам-насам вядомыя дзеячы культуры, свядомыя людзі казалі, што яны на маім баку, абвяргалі тыя тэзісы, дзе Фядута наўмысна прыніжаў мяне як асобу, давалі такія факты з яго манаграфіі пра А.С.Пушкіна, якія яскрава сведчаць, што быць чытачом геніяльнага пісьменніка — гэта яшчэ не значыць быць самому геніяльным.

Ды я казаў і цяпер падкрэсліваю: справа не ў пікіроўцы Далідовіч—Фядута, не ў тым, хто з нас больш зрабіў для культуры. Справа — у іншым, у адносінах да беларускай мовы, да беларускамоўных выданняў. Я адстукваў "sos" таму, што новыя ўладныя прагматыкі не толькі ні ў чым беларускім незаўважаныя, не толькі не ведаюць як след, не паважаюць беларускай мовы і культуры, але і, здаецца, наўмысна звужаюць усё гэта. Эканамічнымі сродкамі. Помніце, тады Фядута, маючы немалую ўладу, адкрыта заявіў: вы, беларускамоўныя выданні, калі хочаце жыць у незалежнай Беларусі (для чаго яны зрабілі шмат, як ніхто) — жывіце за свой кошт ці за кошт аўтараў і спонсараў, як у свой час жыў, выдаваўся і выдаваў іншых Пушкін. Вось і тут першы пракол ці, наадварот, хітры выкрунтас: нават Пушкін, мабыць, не выжыў бы, калі б цар, а гэта значыць уладар дзяржавы, не... плаціў яму за працу золатам! Ведаў сатрап, што такое літаратура для грамадства, народа і дзяржавы!

Я ніколі не дазваляю ні сабе, ні іншым пры мне абы-што плесці пра наш Саюз пісьменнікаў. Канечне, гэта — спарожддзе сталінскай сістэмы, калгас, але маючы столькі таленавітых і сумленных сяброў, наш творчы саюз — і вялікая здольная сям'я, і апора беларускай мовы, культуры, духоўнасці, урэшце беларускай нацыі, чаму было, ёсць і будзе шмат ворагаў. Ды дазволю заўважыць: прэзідыум Рады Саюза пісьменнікаў Беларусі, які сабраўся неўзабаве пасля той палемікі, тады не спрацаваў як след. Зашмат было гаварыльні, а той-сёй нясціпла падкрэсліваў свае заслугі ці шматслоўна разважаў увогуле пра вялікае значэнне літаратуры, беларускай у тым ліку (а некаторыя яшчэ пасля выскачылі ў друку з такім сваім брудным, што...), а па-другое, ні аксакалы, ні мы ўсе астатнія, каму баліць, па-сапраўднаму не забілі трывогу, па-сапраўднаму не загаварылі на высокім, на ўсенародным узроўні: таму, што складае падмурак беларускай нацыі, пагражае пагібель!!! І не толькі не падалі голас, але і не знайшлі ні сіл, ні сродкаў, каб ацэміць прагматыкаў, змусіць іх "не ратаваць" Беларусь ад беларускага, а клапаціцца пра яго, як належыць клапаціцца пра сваіх прадзедаў, бацькоў, дзяцей і ўнукаў!

Сёння з друку мы ведаем, што ўстаўляў у выступленні нашага Прэзідэнта той жа Фядута, колькі было там зняваг беларускай мове, урэшце ведаем, якую ролю адыграў ён, Фядута, у забароне дэмакратыі (публікацыі даклада дэпутата Антончыка) і як удала выкруціўся з ганебнай сітуацыі. Ды справа не ў Фядуце. Справа — у іншым, у тым падыходзе, які і ён заклаў у адносінах да беларускай мовы і культуры.

Не можа не затрывожыць: які ўжо час з вуснаў Прэзідэнта, іншых уладных знікла з лексікі "беларускае", "нацыя", "нацыянальнае". Наадварот, як казалі, у моцы гвалтоўная мардаванне ўсяго гэтага, а да яго — эканамічны ўціск. Чытачы "ЛіМа", усіх беларускамоўных выданняў, усе культурныя людзі, безумоўна ж, павінны ведаць: **са студзеня г.г. поўнасцю фінансуюцца дзяржавай толькі дзіцячыя выданні.** Гэта, безумоўна, добра: клопат пра дзяцей — найважнейшы клопат, але...

Вось, скажам, часопісу "Маладосць" і "Бібліятэцы часопіса "Маладосць", якія па-ранейшаму адны з усіх дзіцячых і маладзёжных выданняў могуць даць магчымасць пачаткоўцам надрукаваць верш, паэму, апавяданне, аповесць, раман, п'есу, артыкул і нарыс — усе жанры, без якіх немагчымы рост ні адной літаратуры ў свеце, — трэба ўжо самім за студзень-люты 1995 года здабыць 25 працэнтаў выдаткаў — г.зн. каля 20 мільёнаў рублёў. На рэкламе іх не заробіш (цяпер у часопісе здаюцца ў друк матэрыялы ўжо чэрвеньскага нумара, дык кожны рэкламадаўца дасць сваю аб'яву, плату у газету, што зробіць яму паслугу заўтра-паслязаўтра). Дык што застаецца? Ісці па свеце з працягнутай рукою? На агульнанародную справу? Вышукваць сродкі і занядбаць прафесійную работу з маладымі аўтарамі? Можна тое-сёе выпрасіць на каленях, можна скараціць выданне, а што далей? Урад паменшыць яшчэ фінансаванне і...

У іншых, цывілізаваных краінах мова, літаратура, культура могуць выжываць і без дзяржавы (праўда, асабіста я не ведаю, дзе гэтак яе кіраўнікі не паважаюць родную мову). У нас жа, у Беларусі, дзе гэтак затаптаная гістарычная памяць, родная мова, пакуль што непадзельнае: Беларусь як дзяржава не стане на ногі без беларускасці, а беларускасць не акрые без дапамогі дзяржавы. Можна сказаць, што цяпер усім цяжка. Канечне, нялёгка. Але ох як не шыкоўна было, да слова, у 1943 годзе. Тым не менш ЦК КПБ, які мы столькі лаялі, тады — здаецца, у Гомелі — пачынае сваю работу і з адраджэння беларускамоўнага часопіса "Полымя". Ці цяпер, у незалежнай Рэспубліцы Беларусь, кіруюць сілы, "разумнейшыя" за тых камуністаў? Няўжо на самай справе, як пішуць і кажуць, за зачыненымі дзвярыма выпрацавана, ажыццяўляецца метада паступова скараціць, закрыць беларускамоўныя літаратурна-мастацкія выданні, а ў дадатак да ўсяго ў заблытаны час, пакуль многія ў шоку ад новых цэн і нястач, рукамі саміх жа беларусаў на рэферэндуме, што так вераломна навязваецца зверху, у прынцыпе падпісаць смяротны прысуд беларускай мове, беларускай дзяржаўнасці?

Беларускамоўных літаратурна-мастацкіх выданняў, што не дзень і не два, а ўжо дзесяцігоддзі дбаюць пра народ, пра яго высокі духоўны ўзровень, права "людзьмі звацца", як кажуць, можна пералічыць на пальцах адной рукі! Іх проста неабходна ўтрымаць дзяржаваю! А гэта значыць, што дзяржаўным мужам — сапраўды, не слухаць розных прайдохаў, а дбаць па-дзяржаўнаму!!!

Усе, каму баліць, запатрабуем гэтага!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

ЛЁС МОВЫ НЕ ВЫРАШАЕЦЦА БЮЛЕТЭНЯМІ

АДКРЫТЫ ЛІСТ ПРЭЗІДЭНТУ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ А.ЛУКАШЭНКУ, СТАРШЫНІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ М.ГРЫБУ

Шаноўны спадар Прэзідэнт!

Шаноўны спадар Старшыня!

Мінула пяць гадоў з таго часу, калі быў прыняты Закон аб мовах у Беларусі. Ён даў магчымасць беларускаму народу вярнуцца да сваёй роднай мовы. У нас было вялікае спадзяванне, што пры дапамозе кіруючых улад рэспублікі наша мова паступова акрыяе, пачне ўжывацца ў грамадскім жыцці і пашырацца ў краіне. Аднак гэтага не здарылася, бо першыя крокі нацыянальна-моўнага адраджэння ў нашай дзяржаве далёка не ўсімі ўспрымаюцца з неабходным разуменнем, асабліва — уладнымі структурамі краіны. Шляхам фальсіфікацыі гісторыі Беларусі, наўмысных апытанняў ставіцца пад сумнеў само існаванне беларускай мовы, нацыі і дзяржавы. Праз сродкі масавай інфармацыі беларускаму люду пэўныя асобы даводзяць, што беларусы самі не хочуць ведаць роднай мовы і выракаюцца яе, што беларускім школам гвалтоўна навязваецца беларуская мова і г.д. Але гэта не так. Афіцыйны перапіс 1989 года паказаў, што 80 працэнтаў беларусаў беларускую мову лічаць для сябе роднай. Ці не лепшы гэта доказ таго, што беларусы шануюць сваю мову? Дык чаму ж тады афіцыйныя ўлады, у тым ліку і Вы, спадар Прэзідэнт, ставіце пытанне аб правядзенні рэферэндуму, каб увесці ў дзяржаве двухмоўе? Няўжо Вы не ведаеце, што гэта прывядзе да новага наступу на роднае слова? Няўжо Вы хочаце новай канфрантацыі і абвастрэння палітычнай сітуацыі ў грамадстве?

Мы — не праціўнікі расійскай мовы, не лічым яе далёкай і непажаданай для моўнай практыкі беларусаў, але мы, пры роўных правах рускай і іншых моў на Беларусі, робім усё магчымае, каб не даць загінуць роднаму слову, культуры, нашаму народу.

Роднае слова, хоць 5 гадоў назад і прыняты Закон аб мовах, і цяпер знаходзіцца ў загоне, яго ўжыванне ў дзяржаўных структурах байкатуецца. У Беларусі няма ніводнай вышэйшай навучальнай установы, у якой моладзь магла б атрымаць адукацыю на роднай мове.

Мы патрабуем ад Вас, спадары кіраўнікі нашай дзяржавы, не ствараць канфрантацыі ў грамадстве вакол моўнага пытання. Мова народа — наш самы вялікі скарб, які стварыўся многімі пакаленнямі беларусаў на працягу стагоддзяў і належыць будучым пакаленням, і яе лёс не маюць права вырашаць бюлетэнямі толькі тыя, што жывуць сёння.

Мы звяртаемся да ўсіх грамадзян нашай роднай Беларусі з заклікам спрыяць нацыянальна-моўнаму адраджэнню нашай Бацькаўшчыны, паслядоўна выконваць Закон аб мовах у Беларусі. Няхай роднае слова будзе жаданым у кожным калектыве, у кожнай дзяржаўнай установе, у кожнай сям'і.

Дэлегаты канферэнцыі Маладзечанскай філіі ТБМ імя Ф.Скарыны

25 лютага 1995 года

У сакавіку спаўняецца пяць гадоў з дня выхаду першага нумара газеты "Наша слова" — органа Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны. Карэспандэнт "ЛіМа" сустрэўся з галоўным рэдактарам гэтага выдання, пісьменнікам Эрнэстам Ялугіным і задаў яму некалькі пытанняў.

журналісты, якія згуртаваліся, каб выдаваць газету, не сказаць, каб адразу станавіліся сапраўднымі сааўтарамі выдання. Патрэбен нейкі час. Адбываецца адбор. Нехта знаходзіць сябе, нехта пакідае працу. Толькі праз гады рэдакцыя, калі пастаянна імкнецца да гэтага, набывае сваё творчае аблічча, тую культуру, калі працэс выпуску нумароў адбываецца як бы сам сабой. Скажам, мы ўжо цяпер ведаем, што ў нас у асноўным будзе друкавацца, ну, па меншай меры, на квартал наперад. А тое-сёе закладваецца і ў гадавую праграму. Калі ж гэтага не адбываецца, тады ёсць, вядома, і старэйшыя чытачы, у тым ліку пенсійнага ўзросту. Але ж увага моладзі, юнацтва, — гэта асабліва нас у рэдакцыі ўражвае і прымушае працаваць з імпэтам. Разумееце, вось прысылаюць нам ліст навучэнцы Жодзінскага палітэхнікума. Хлопцы не будуць займацца філалогіяй. Гэта людзі, як кажуць, індустрыі. А вось жа знаходзяць час не толькі чытаць "Наша слова", але і прапагандаваць яго, і нават падтрымліваць нас. Так што вось ён, асноўны канал сувязі паміж газетай і чытачом. Гэта і нашы публікацыі, якія знаходзяць жывы водгук. Ну і, акрамя таго, мы стараемся нала-

ПЯЦЬ ГАДОЎ ПА БЕЛАРУСКІМ ШЛЯХУ

— Шаноўны Эрнэст Васільевіч, дазвольце ад імя калектыву рэдакцыі "ЛіМа" павіншаваць вас і ўсіх супрацоўнікаў "Нашага слова" з пяцігоддзем вашай газеты. Перш за ўсё раскажыце пра ўзнікненне "Нашага слова". Гэта проста супадзенне ці не: першы нумар выйшаў у сакавіку, калі патрыёты беларушчыны святкуюць стварэнне Беларускай Народнай Рэспублікі?

— Дзякую за віншаванне. "Наша слова" ўзнікла тады, калі аформілася Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны, бо, вядома, кожнаму руху патрэбны свой голас, магчымасць данесці сваю думку, слова да грамадскасці. Як вы ведаеце, напачатку выходзіў бюлетэнь "Наша слова". Невялікім аб'ёмам і раз у месяц. Але гэтыя бюлетэні вельмі насычаныя — і фактычным матэрыялам, і думкамі. Гэта не дзіва, бо ля вытокаў "Нашага слова" стаялі такія выдатныя дзеячы беларускага Адраджэння, як Ніл Гілевіч (ён на грамадскіх пачатках быў першым рэдактарам бюлетэня), прафесар Генадзь Цыхун, Янка Брыль, Анатоль Клышка, Уладзімір Дамашэвіч, Зміцер Санько, Яўген Цумараў і іншыя. Гартаючы зноў першы нумар таго бюлетэня, бачу, што некаторыя матэрыялы не страцілі сваёй актуальнасці і цяпер. А што да супадзення з сакавіцкім святам, то сапраўды тут нешта ёсць. Я, прызнацца, раней не думаў пра гэта, але ваша пытанне прымусіла згадаць, што якраз вясною ствaралася БНР, а ў сакавіку 1990 года — час заснавання нашай газеты — таксама быў напал патрыятычных настрояў беларусаў.

— "Нашаму слову" пяць гадоў. Многа гэта ці мала?

— З якога боку паглядзець. Мне здаецца, любое перыядычнае выданне не адразу знаходзіць сябе цалкам — сваё аблічча, чытацкую аўдыторыю. Ідзе пошук, знаёмства і чытача з выданнем, і журналістаў са сваімі чытачамі. Бывае, неабавязкова чытачы нешта падтрымліваюць, нейкія думкі, рэдакцыйныя мерапрыемствы, але калі адбываецца дыялог, канструктыўная спрэчка на газетных старонках, значыць, выданне сваю справу робіць. Ну і самі 5 гадоў могуць падацца і вялікім адрэзкам часу, бо чытачы, нават выпісваючы газету, пачынаюць думаць, калі ж яна спыніць сваю балбатню. Усё залежыць ад таго, наколькі газета ў суладдзі з патрэбамі часу, наколькі яна адлюстроўвае і нават у нечым уздзейнічае на яго ход.

— Заснавальнікам "Нашага слова" з'яўляецца Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны. Як клапоціцца заснавальнік пра сваё выданне?

— Вы заўважылі, што я міжволі рассмяяўся. На жаль, іншым разам мы, супрацоўнікі газеты, адчуваем сябе нібы тыя дзеці не вельмі клапатлівых бацькоў, што выпраўляюць сваіх "чадаў" у дзіцячы садок, на 100% спадзеючыся, што іх там і накормяць, і нават дадуць якуюнебудзь вопратку на плечы. Рэспубліканскае ТБМ ад самага пачатку павінна было імкнуцца ствараць для свайго выдання надзейную тэхнічную базу. А ў нас зараз няма не толькі сваёй настольнай выдавецкай камп'ютэрнай сістэмы, але і надзейнай машынкі-друкаркі. Мы яе рамантуем-рамантуем, а некаторыя літары так і дапісваем. І калі ў гэтым годзе Міністэрства культуры і друку абвясціла, што выданне будзе фінансавацца з бюджэту толькі на 75%, то адразу паўсталі такія фінансавыя праблемы, якія і не ведаю, як яшчэ вырашацца. Ва ўсякім разе, да пяцігадовага юбілею мы дацягнулі, і за гэта дзякаваць Богу. Словы, канечне, не юбілейныя, але не думаю, што юбілеі адзначаюцца толькі дзеля таго, каб была магчымасць, так бы мовіць, на законнай падставе выпіць келіх гарэлкі.

— Хто з'яўляецца асноўным чытачом "Нашага слова"? Ці існуе сувязь паміж газетай і чытачамі?

— Нейкі час мы ў рэдакцыі лічылі, што самымі актыўнымі нашымі чытачамі з'яўляюцца, дарэчы за нечаканы каламбур, актывісты ТБМ. Цяпер у мяне ёсць падставы думаць, што гэта не заўсёды так. Радасна здзівіла тое, што "Наша слова", аказваецца, чытае самы актыўны народ, надзея нашага Адраджэння — юнакі і дзяўчаты ва ўзросце 16—25 гадоў. джваць сустрэчы з чытачамі. Апошняя з іх — з выкладчыкамі і навучэнцамі Мінскага педагагічнага каледжа. Цудоўная моладзь — таленавітыя, дасведчаныя, актыўныя! Вельмі карысныя дыскусіі на старонках газеты. Мы друкуем і крытычныя заўвагі на свой адрас.

— Назавіце найбольш актыўных аўтараў газеты.

— Баюся некага пакрыўдзіць, бо адны з нашых аўтараў даюць цікавыя тэксты, другія прапануюць тэмы. Нехта дапамагае ствараць канцэпцыю па пэўных накірунках. Ну, напрыклад, наш сябра рэдкалегіі, народны пісьменнік Янка Брыль, сам вельмі мала даў тэкстаў, але ж як багата мы атрымалі ад яго парад! Колькі разоў раіліся, як старанна ён дапамагаў аўтарам тых дописаў пра старыя беларускія гімназіі! Ці прафесар Генадзь Цыхун. Мы звяртаемся да яго вельмі часта, як да сябра нашай рэдкалегіі за парадамі пра тое, якімі павінны быць матэрыялы на нашай традыцыйнай паласе "Вучымся" (хаця звычайна гэта дзве паласы), і ў той жа час ён дае свае вельмі адметныя матэрыялы. Магу ўспомніць Васіля Сокала, настаўніка-ветэрана з Брэстчыны, Міколу Бусла з Дубровы, настаўніка-ветэрана са Століншчыны Леаніда Раманенку, са Слоніма паэта Васіля Супруна, дзякуючы якому мы распачалі цэлы шэраг публікацый пра патрыятычны рух сярод настаўніцкай моладзі, у асноўным у Заходняй Беларусі ў 1946—47 гадах, які быў задушаны жорсткімі рэпрэсіямі, і цэлы шэраг іншых.

— Якую сёння ролю ў жыцці газеты адыгрывае рэдкалегія?

— Пра некаторых самых актыўных сяброў рэдкалегіі я ўжо згадаў. Але павінен адзначыць яшчэ і ролю акадэміка Радзіма Гарэцкага — чытачы ведаюць, упэўнены, газетныя публікацыі з яго ўдзелам. Але ж, акрамя таго, яшчэ і многае значыць духоўная падтрымка такога выдатнага чалавека. Ужо не кажу пра тое, што ён нават свой ганарар у іншым выданні ўзяў неяк і ахвяраваў у фонд газеты "Наша слова". Што да функцый рэдкалегіі, калі браць увогуле, то мне здаецца, гэтая форма сябе вычарпала разам з Савецкай уладай. Хоць і тады (я, як стары газетны воўк, магу гэта засведчыць) сябры рэдкалегіі, калі не хацелі самі браць удзел у рабоце выдання, як калектыўны орган, нічога, акрамя агульных указанняў, звычайна не давалі, нават самыя таленавітыя. Хіба ў часопісах трохі па-іншаму, там цыкл выдання расцягнуты, значыць, можна даць пагледзець нейкі рукапіс. Калі сябра калегіі не адмовіцца.

— Як у "Нашага слова" складаюцца справы з фінансаваннем?

— Пра фінансаванне я ўжо згадаў. Складаная сітуацыя. І я не вельмі ўяўляю, як наш заснавальнік з яе выйдзе. У мяне былі прапановы...

— Якія, калі не сакрэт?

— Лічу, што ў сучасны момант трэба не проста змагацца за сапраўдную дзяржаўнасць беларускай мовы, не толькі каб на ёй абавязкова вучыліся з 1 класа ў школе, але каб на гэтай мове па сваёй ахвоце людзі імкнуліся чытаць нешта для сябе цікавае, карыснае. Таму варта было б у цяперашняй сітуацыі, каб беларускамоўныя штотыднёвікі паспрабавалі аб'ядноўвацца і стварыць адзін вялікі штотыднёвік культуралагічнага накірунку — абавязкова са стрыжневай тэмай роднай мовы. Я не кажу тут пра "ЛіМ", бо ваша выданне адметнае і яно павінна і далей існаваць самастойна. Карацей, трэба ўсімі спосабамі і сродкамі займець масавага чытача, бо цяперашнія, няхай сабе самыя выдатныя, публікацыі, калі яны будуць прачытаны толькі беларускай элітай, наўрад ці, на жаль, не зробяць. Да таго ж, і нашы ўрадаўцы беларускіх тэкстаў, мне здаецца, не чытаюць. Хіба што "Свабоду". Як атрымаць гэтага масавага чытача? Трэба думаць і думаць. На жаль, нават такая па задуме патрэбная арганізацыя, як Асацыяцыя беларускамоўных выданняў, пакуль што сябе тут ніяк не праявіла. А сядзець і чакаць... Ну чаго дачакаемся? Той пары, калі цяперашнія першакласнікі будуць выпісваць беларускамоўныя газеты? Дужа туманная перспектыва. Нам і цяпер трэба варушыцца, каб займець, трэці раз, здаецца, паўтараю, абавязкова масавую падтрымку ў народзе.

— Пра што вы, Эрнэст Васільевіч, як галоўны рэдактар газеты "Наша слова", марыце ў гэты нялёгкі для ўсіх час?

— Мару, каб мы ўсё ж выжылі. Мяркую, інстынкт самазахавання нацыі ў беларусаў хоць і аслаблены, але не знішчаны. Пра гэта сведчаць і нашы чытачы, я ўжо згадваў жодзінцаў. І ў Гомелі, і ў Віцебску, і ў Баранавічах, — шмат дзе жывуць прыхільнікі беларушчыны, патрыёты, руплівцы роднага слова. Але ж яны спадзяюцца на нас. Мы ўсё ж прафесіяналы, а прафесіяналы павінны дзейнічаць больш вынаходліва і рашуча, чым гэта робім мы зараз, журналісты ўсіх беларускамоўных выданняў. Ну, можа, не буду ў гэты шэраг ставіць "Свабоду". Яшчэ — "Звязду", але ж гэта газета штодзённая, інфармацыйна-грамадская, і дзякаваць Богу, што яна змагла выстаяць. Пажадаю сабе, як галоўнаму рэдактару, набыць больш прыхільнікаў, чытачоў для "Нашага слова".

— Дзякую за гутарку. І яшчэ раз мы, супрацоўнікі "ЛіМа", віншуем "Наша слова" з пяцігоддзем і жадаем і надалей поспеху на ніве беларускага Адраджэння.

І ПРЫЙДЗЕ РАНІЦА...

У Мінску, у іншых гарадах Беларусі паступова знікае бэзсэнсэраўская сімволіка і ўсё часцей на вуліцах, у транспарце, ва ўстановах гучыць роднае слова. У маім жа Гомелі — усё непарушна, бальшавіцка-савецкай сімволікі — больш чым дастаткова: на фасадзе будынка аблвыканкама, на чыгуначным вакзале, на будынку КДБ, а на дахах дамоў вісяць манументальныя лозунгі імперскіх часоў "Славься, Отечество, наше свободное!", "Слава советскому народу!", "Слава труду!.." і інш. А роднае слова тут — ці не ў большым загоне. І не дзіўна. Сам прэзідэнт падае прыклад ігнаравання роднай мовы. Гэта і падштурхнула янычараў і манкуртаў ігнараваць, абражаць, пасміхацца з мовы, сцвярджаць, што гэта і не мова зусім, а дыялект рускай. Калі ўжо сам прэзідэнт парушае Закон аб мовах у Рэспубліцы Беларусь (не карыстаецца ёю як службовай), то ім, чыноўнікам райвыканкамаў і аблвыканкамаў, дырэктарам школ і вучэльняў, загадчыкам раённых і гарадскіх аддзелаў адукацыі, і Бог наказаў. Зноў гучаць патрабаванні аб двухмоўі на Беларусі. І навет пра аднамоўе — рускае.

Дачуўся, што ў Гомелі адкрылася першая гімназія. Адкрылася летась як беларуская. Дзеці правучыліся год на роднай мове, а тут нечакана дырэктар В.Петухоў самачынна перавёў яе на рускую мову навучання. Тры беларускія класы павісл ў паветры — куды ім цяпер і як быць далей? Гімназія адкрылася на базе СШ N 58, у мікрараёне "Сонечны". Паехаў разабрацца, чаму так адбылося.

— У меня нету времени, — сустрэў мяне Віктар Іванавіч Петухоў, адарваўшыся ад папер, — иду на урок, с завучем поговорите.

Святлана Белавусава — намесніца дырэктара па навукова-доследнай рабоце, тлумачыць:

— Почему перешли на русский? Понимаете, у нас появилась боязнь, что ученики не заговорят на родном языке. Я провела анализ уроков этической математики, сняла видеофильм и убедилась — нельзя на белорусском. Предмет усвоили все отлично, решали грамотно, а вот отвечать по-белорусски почти никто не смог... Я сама биолог, но мне тяжело объяснить детям, что такое "нырки".

— Святлана, вы сапраўды верыце ў тое, што беларускія дзеці такія адсталыя, што не здольныя вывучыць і засвоіць сваю ж мову? А чыя, дарэчы, была ініцыятыва перавесці гімназію зноў на рускую мову?

— По просьбе родителей микрорайона.

— І вы не паспрабавалі разам з дырэктарам пераканаць бацькоў, што гэта супярэчыць Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, што ў нас дзяржаўная мова — беларуская?

— Нет, уж позвольте, — насцярожылася Святлана, — в той же Конституции сказано, что белорусский язык — государственный, а русский — для национальных отношений, и что родители вправе выбирать, на каком языке должен учиться их ребенок.

— Правільна, выбіраць можна, але бацькі не могуць дыктаваць дырэктару гімназіі ці школы сваю волю, каб уся навучальная ўстанова дзеля яго дзіцяці працавала не на роднай мове.

— Согласна, хотя и не совсем, но открыть гимназию на русском языке нам разрешил заместитель министра образования Дылян. И областное управление нас поддержало...

— Святлана, а хто такі Гааз, чыё імя вы прысвоілі гімназіі?

Завуч падзівілася маёй недасведчанасці, растлумачыла:

— Как же — это знаменитый московский врач. Работал в Германии, потом в московской больнице, сидел в тюрьме...

— Прабачце, а якое дачыненне ён мае да Гомеля, да Беларусі?

— Никакого, а что?

У канцы размовы прыйшоў дырэктар:

— Ко мне вопросы есть?

— Ёсць. Вы самі валодаеце мовай?

— Нет, а почему вы спрашиваете об этом?

— Можа, па гэтай прычыне гімназія працуе на рускай мове?

— Мы это сделали по просьбе граждан Республики Беларусь, с разрешения Министерства образования и областного управления.

Пераканаць іх у чым-небудзь было немагчыма, ніякае логікі яны не чулі — яны проста ігнаравалі Закон аб мовах.

Гімназія знаходзіцца ў Савецкім раёне горада. Як да гэтага абуральнага факта адносіцца загадчыца аддзела адукацыі спадарыня Лідзія Кацегава? А старшыня Савецкага райвыканкама Таццяна Філімончык? Што думаюць у абласным упраўленні адукацыі?

Набіраю нумар тэлефона намміністра Генадзя Дзям'янавіча Дыляна, тлумачу сітуацыю.

— Гімназія павінна працаваць толькі на дзяржаўнай мове. Згодна Закону аб мовах. А імя Гааз?.. Не разумею іх тым больш.

А мне ўспомнілася, як я доўгі час дабіваўся сустрэчы са старшынёй Гомельскага аблвыканкама Мікалаем Вайцянковым. Думаў, што мы паразумеемся, што ён падтрымае высілкі пісьменнікаў, інтэлігенцыі вобласці ў справе нашага нацыянальнага Адраджэння. У свой час Мікалай Рыгоравіч у Вярхоўным Савеце прагаласаваў за дзяржаўнасць беларускай мовы. Але калі я яму сказаў, што рупна на ніве адраджэння працуе загадчык гарадскога аддзела адукацыі Мікола Засінец, то пачуў, што "его заносит". Калі паведаміў, што шмат часу і сіл аддае адраджэнню намеснік старшыні гарвыканкама Алесь Зінчук, то і тут здзівіў ягоны вывад: "Он много на себя берет. Мне звонят руководители предприятий, спрашивают, что делать — Зинчук прислал указание, чтобы мы заменили русские вывески на белорусские..." Сказаў яшчэ, што абласная газета "Гомельская праўда" займае далёка не беларускую пазіцыю, што прадстаўнікі Беларускага народнага фронту ўвогуле на яе старонках не выступалі. "Это позиция редактора, — пачуў у адказ. — У нас рядом Россия, нам нельзя с ними ссориться..."

(Працяг на стар. 14)

ЛіМ
ЧАСАПІС

АПАВЯДАННЕ — ЖАНР ЗМЯСТОЎНЫ

Як вядома, да лепшых сучасных беларускіх апавядальнікаў належыць і Мікола Ракітны. Да ўсяго ён адзін з нямногіх пісьменнікаў, хто не здраджвае гэтаму жанру. А наколькі важкія набыткі М. Ракітнага ў гэтым кірунку, можна пераканацца, пазнаёміўшыся з яго лепшымі творамі. Выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла аднатомнік выбраных апавяданняў М. Ракітнага "Поле ціхае, поле светлае..." (аўтар прадмовы "Як у кроплі расы..." — Алесь Марціновіч). Са старонак тома паўстае багаты і шматгранны свет нашага сучасніка. Як правіла, гэта людзі вёскі, што паказаны ў самых розных сваіх стасунках. Аўтар глыбока адчувае ўнутраны стан чалавечай душы, пранікнёна піша пра каханне, светлым лірызмам прасякнуты пейзажныя замалёўкі.

У "ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ"...

У другім нумары цікавым атрымаўся "Літаратурны альбом". У ім прадстаўлены М. Багдановіч, Р. Барадулін (яму, у сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння, прысвечана і другая старонка вокладкі), П. Броўка, З. Бядуля, В. Вітка. Расказваецца пра іх жыццёвы і творчы шлях. Публікацыя, безумоўна, спатрэбіцца настаўнікам. Гэтаксама як і пазнавальны матэрыял "Птушкі нашага краю", "Жывая азбука" А. Дзяржынскага, "Зімовыя замалёўкі" Я. Крамко. Змешчаны сцэнарый веснавога ранішніка "Масленіца" (распрацоўкі прапанавала Я. Піскун). Пад рубрыкай "Спадчына" — працяг багата ілюстраванай апрацоўкі У. Ягоўдзікам "Аповесці мінулых гадоў". Часопіс адкрывае новую рубрыку "Свет дзяцінства", падрыхтаваную супрацоўнікамі сектара сацыяльна-педагагічнага праектавання Нацыянальнага інстытута адукацыі. Першыя матэрыялы пераконваюць, што будзе закранацца самы шырокі аспект праблем выхавання падрастаючага пакалення.

І ЎСЁ Ж ДЗЕЦІ — ГРАМАДСТВА ПРЫВІЛЕЯВАНАЕ

Прынамсі, так мяркуюць у выдавецтве "Юнацтва". Нягледзячы на ўсе цяжкасці, тут прымаюць шмат намаганняў, каб своечасова забяспечыць дзяцей неабходнай літаратурай. Галоўная ўвага, безумоўна, надаецца выпуску кніг для маленькіх — дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. Прытым не застаюцца па-за ўвагай "Юнацтва" і серыйныя выданні. Як мы паведамлялі раней, выдавецтва паспяхова завяршыла выпуск пятнаццацітомнай бібліятэкі літаратуры былых саюзных рэспублік, а цяпер працягваецца праца яшчэ над дзвюма "Бібліятэкамі..." — замежнай дзіцячай літаратуры і беларускай.

Дзесяцітомная "Бібліятэка беларускай дзіцячай літаратуры" ў гэтыя дні папоўнілася чарговай кнігай. Калі ў канцы мінулага года з'явіўся зборнік "Свяці, свяці сонейка...", то цяпер ладны том "Музыка-чарадзей", укладальнікам якога з'яўляецца А. Гурскі. Кніжку склалі чарадзейныя казкі. А яны, як слушна гаворыць у прадмове складальнік, цуд з цудаў: "Чарадзейныя казкі! Хто не захапляўся імі, каго яны не зачароўвалі з маленства?! Многа пакаленняў дзяцей амаль з калыскі ўжо чулі чарадзейныя казкі, запомнілі і выбралі з іх сваю адзіную — самую любімую".

Ёсць магчымасць хлопчыкам і дзяўчынкам і гэтым разам выбраць такую казку. У кнігу ўвайшлі такія вядомыя творы, як "Бацькаў дар", "Удовін сын", "Ох і залатая табакерка", "Іван Світаннік" і іншыя, якія падаюцца ў апрацоўцы А. Якімовіча. Тут жа казка "Гарошак", а яе, як вядома, у свой час апрацаваў сам народны пясняр Я. Колас.

Адначасова прадстаўлены і творы менш вядомыя, але і яны, думаецца, спадабаюцца малечы. Тым больш, што хораша іх апрацавала Х. Лялько — "Васіль-чараўнік", "Янка-стралец", "Жалезныя чаравічкі" — усіх і не пералічыш.

Як сказаў нашаму карэспандэнту дырэктар выдавецтва "Юнацтва" Валянцін Лукша, з 1997 года плануецца пачаць выпуск яшчэ адной серыі — "Казкі народаў свету".

"НОВЫЯ" І "СТАРЫЯ"

У нядаўнім нумары газеты "Наша ніва" нечакана выйшла рэцэнзія з "лажаю" маёй кнігі "Смута". Прадбачачы пэўныя аналогіі (каб не палічылі гэтыя нататкі водпаведдзю, так сказаць, "пакрыўджанага"), мушу папрасіць у сведкі рэдакцыю "ЛіМа": нататкі былі аддадзены ў тыднёвік РАНЕЙ, чым з'явілася ў кіёсках "Наша ніва"; адпаведна, раней, чым я азнаёміўся з рэцэнзіяй. Пасля "азнаямлення" ў нататках не зменена ні слова.

АЎТАР.

1

Знаёмы даў мне прачытаць рукапіс свайго новага празаічнага твора. Я прачытаў першы сказ і пацягнуўся да алоўка, каб папpавіць склон, бо было напісана "экзамен па фізікі"; акрамя таго, у сказе адсутнічалі дзве коскі і не пастаўлена ў канцы кропка.

— Не спяшайся, — стрымаў мяне знаёмы. — Тут нічога не трэба рэдагаваць. Лепш пачытай зверху ўніз апошнія літары кожна сказа.

Літары гэтыя складалі імя і прозвішча майго знаёмага.

— Ну і што?

— А тое, што я не знарок падганяў, так напісалася — значыць, маёй рукою вадзіў Бог!

— Але калі паправіць склон, зрабіць правільна — "па фізіцы" — дык зменіцца апошняя літара і ўсё рассыплецца. Ды і рукапіс бруднаваты, пакрэслены...

— Значыць, Богу так трэба было.

— Прабач, але ў такім разе я вымушаны рэдагаваць самога Госпада Бога.

Знаёмы аж адхіснуўся ад мяне:

— Як у цябе паварочваецца язык?! Якое ты ўвогуле маеш права рэдагаваць рукапісы, папраўляць думкі людзей, падганяць іх пад сваё? Вось што: у цябе ўсяліўся сатана, я раю табе схадзіць у царкву, пакаяцца, прыняць прычасце...

Сатана не сатана, але дух спрэчкі ў мяне сапраўды ўсяліўся:

— Паслухай, добры чалавек, у нашым часопісе, ды і ў нашай беларускай мове ў цэлым, ёсць такія правілы... Як табе лепш растлумачыць... Ну, ніяк нельга "экзамен па фізікі", трэба — "па фізіцы". У прынцыпе, ты можаш напісаць "па фізікі", але надрукаваць гэта ў нашым "кансерватыўным" часопісе не можаш. Проста нельга. Гэта як тралейбус і лазня: у прынцыпе ты можаш зайсці голы ў тралейбус і апрануты і лазню, але паводле прынятых правілаў, кансерватыўных...

— Раз чалавеку хочацца так рабіць — значыць, гэта ад Бога! Хачу — пішу "па фізікі", хачу — пішу без знакаў прыпынку, хачу — еду голы ў тралейбусе!

На тым і развіталіся.

Падазраю, што некаторым гэтыя нататкі здадуцца наіўнымі. Падумаеш, праблема — які рэдактар з ёю не сутыкаўся? Прыйшоў графаман, адабраў час, папсаваў крышку нерваў і пайшоў сабе. Але справа ў тым, што гэтага маладога чалавека, майго знаёмага, графаманам не назавеш, ён даволі вядомы ў тутэйшых літаратурных колах, выдаў кніжку і яшчэ рыхтуе мінімум дзве. Галоўнае ж — ён не адзін такі, такіх цяпер даволі многа.

Ён — з **"новых"**.

2

"Новыя" — гэта аўтары рубрыкі "ЗНО" ў газеце "Культура", сябры наваполацкага ТВЛ, "Наша ніва", часткова "Свабода", часткова часопіс "Крыніца" і яшчэ сёе-тое.

"Старыя" — гэта "Полымя", "Маладосць", "Першацвет", часткова "ЛіМ", часткова "Беларусь" і "Нёман"...

Паміж "новымі" і "старымі" барацьба. Арэна ці тэрыторыя гэтай барацьбы — калі ён, аўтар, роўня Шэкспіру?

Ужо больш за два гады я ламаю галаву, спісаў паўагульнага сшытка, стараючыся разабрацца, у чым прычына барацьбы паміж "новымі" і "старымі", калі ў кожнага лагера ёсць свае друкаваныя органы? Ну, не падабаюцца, скажам, заўвагі рэдактара "Маладосці" — можна аднесці ў "ЛіМ"; не спадабаецца там — прапанаваць "Крыніцы", у "ЗНО" — усім жа хапае месца!

Перш думаў, што гэта звычайная ўзроставая барацьба паміж старэйшымі літаратарамі і маладзейшымі, славутая "спроба рожак". Не — і ў тым і ў другім лагеры ёсць старэйшыя і маладзейшыя.

Думаў, прычына гэтай барацьбы, так сказаць, "урбаністычная", перакручанае "пагналі нашы гарадскіх"; не — па абодва бакі барыкадаў ёсць і "вяскоўцы", і гараджане.

Вельмі доўгі час думаў, што прычына сацыяльная, што барацьба "новых" — з пісьменнікамі партыйнымі, якія калісь праслаўлялі Саветы, і з іхнімі паслядоўнікамі. Цяпер бачу — не: і ў лагеры "новых" дастаткова людзей, якія аддалі даніну служэнню ідэі "зямнога раю".

Пасля губляўся ў самых розных здагадках. Барацьба за часопісы, "сферы ўплыву"? Глупства, бо і тым і другім проста невыгодна быць у адзіноце, патрэбны антыподы. Як бы выглядала тая ж "Наша ніва", калі б не было "Полымя"? Ды ніяк не выглядала б, бо не было б адцянення.

Можа, змаганне "новых" — з пісьменніцкім апаратам, з афіцыйнай бюракратычнай структураю, якая так ці інакш вымушана прыслужваць цяперашняй нашай дзяржаве на гліняных ножках і тым апраўдваць існаванне такой дзяржавы? Сапраўды, частка "новых" прынцыпова не ўступае ў Саюз пісьменнікаў (трэба аддаць належнае), прынцыпова не падтрымлівае з ім ніякіх сувязяў, словам, цалкам ігнаруе. Але ж толькі частка! А большасць ці ўступаюць, ці "выступаць" назад не збіраюцца, па ўсіх іншых пазіцыях, аднак, падтрымліваючы "новых".

Потым, здалося, я знайшоў прычыну змагання, але яна, гэтая прычына, выглядала настолькі недарэчнай, нават дзікаю, што трэба быў час, каб я абвыкся з ёю, перастаў яе палохацца і пачаў лічыць звычайнай, будзённай прычынаю.

3

Думаю, "новыя" змагаюцца са "старымі" з-за **хрысціянства.**

Наводзіць мяне на гэтую думку многае, у тым ліку і нядаўні артыкул шаноўнага, частага аўтара "ЛіМа" В. Аўраменкі за 3 лютага г. г. "Рэлігія і атэізм". У артыкуле няма ні слова пра літаратуру, аднак, думаю, нашы "новыя" смела маглі б уключыць у свой статут ці маніфест некаторыя цытаты з яго. Артыкул, я лічу, выдатны — хоць бы ў стылёвых адносінах, у даступнасці падачы матэрыялу, у кампетэнтнасці аўтара, — выдатны, нягледзячы на два моманты.

Першы — супярэчнасць, якая проста б'е ў вочы: усім тэкстам аўтар даказаў нам, што хрысціянства старэе ці ўжо састарэла, што ідзе пошук "новых аб'ектаў веры, якія (...) паклікалі б да новых **мэт, ідэалаў, надзей"** (усюды падкрэслена мною. — **А. Ф.**); што ў нас на Беларусі "на месцы "дзіцячай веры" застаўся настальгічны ўспамін, крыўда, жаль ці спачуванне", што "феномен хрысціянства на Захадзе ўжо не галоўны вектар тамтэйшага развіцця", што "найбольшае сацыяльнае значэнне ў бліжэйшы час будзе мець **рэхрысціянізацыя**", што і ў нас на Беларусі "працэс рэхрысціянізацыі носіць даволі дэмакратычны характар"...

І вось, даказаўшы ўсё гэта, і добра даказаўшы, аўтар заканчвае: "Як бы там ні было, **хрысціянская традыцыя — наша маці** , і мы, нягледзячы на ўсю сваю бязбожнасць і савецкасць, звязаны з ёю кроўнымі і духоўнымі ніцямі. Якой бы старой і непатрэбнай яна нам не здавалася (наша маці! — **А. Ф.**), паважаць, **шанаваць** і ведаць яе — доўг любога культурнага чалавека".

Тады для чаго быў увесь сыр-бор з рэхрысціянізацыяй? А вось для чаго (пераходзім да другога моманту).

Упэўнены, не пакрыўдзіцца на мяне шаноўны В. Аўраменка, адзін з маіх любімых аўтараў "ЛіМа", калі скажу: толькі прачытаўшы назву "Рэлігія і атэізм", я ўжо ведаў, як дзень белы, што артыкул напісаны з адной-адзінаю мэтай — яшчэ раз убрыкнуць рускае праваслаўе, а заадно і проста праваслаўе; ведаў, што не абыдзецца тут ні без ЦК, ні без ідэолагаў "самой правой на самой Белой...", — словам, не абыдзецца без той бузіны кіеўскага дзядзькі, якую, упэўнены, падпісчыкі-чытачы "ЛіМа", людзі нацыянальна-свядомыя, даўно ўжо вывучылі як "Ойча наш".

Спытаецеся, што ж тут кепскага? — захацеў чалавек, думае так, вось і піша.

Кепска гэта тым, дарагія чытачы і аўтары "ЛіМа", што ў апошнія часы пробным каменем ацэнкі таго ці іншага матэрыялу нашымі нацыянальна-патрыятычнымі выданнямі робяцца выключна адносіны аўтара да Расіі, праваслаўя, а цяпер ужо і да хрысціянства, і адсюль самая гадкая спекуляцыя на гэтай тэме. Мне даводзілася нядаўна гаварыць з чалавекам, якому я вярнуў яго бяздарны, па-руску напісаны опус на 170 старонак, пра экстрасенсаў, і чалавек гэты крычаў са слінаю на губах: "Не имеешь права возвращать, потому что я ругаю здесь русских! Смотри — вот, вот и еще, на 57 странице!..."

Браткі пісьменнікі і непісьменнікі, у каго душа баліць за Беларусь! Разумею, што трэба змагацца з рознымі імпартовымі "соборами", якія арудуюць тут, на нашай зямлі; але давайце будзем трохі хітрэйшыя, трохі разумнейшыя, давайце, каб з нас не смяяліся, не шыць з зайздроснай упартасцю рукаў да таго месца, дзе ён, рукаў, зусім не прыдатны! Давайце трохі радзей прышпільваць гэты "класава-нацыянальны" падыход да ўсяго, пра што б ні пісалася: і да хрысціянства, і да праваслаўя, і да атэізму, і да леташняга снегу. Праваслаўе неабавязкова расейшчына, а расейцы неабавязкова зло.

4

Вяртаючыся да нашага змагання "новых" са "старымі", паўтару: (падкрэсліўшы, што гэта толькі мая думка) — змаганне вядзецца паміж пісьменнікамі хрысціянскага кшталту ("старыя") з аднаго боку і нехрысціянскага і атэістамі ("новыя") — з другога.

Хрысціянства наклала свой адбітак на ўсё (як правільна пісаў В. Аўраменка), але найбольш на літаратуру. Яно сфармавала цэлы своеасаблівы кодэкс літаратурных правілаў: стыль, форма, гармонія твора, чалавекалюбства, суперажыванне, прастата ўспрымання, — усё тое, што вельмі ўмоўна называецца рэалізмам у літаратуры. Гэта хрысціянін Вавенарг пасылае нам аж з XVII стагоддзя патрабаванні да мастацкіх твораў:

"Дзе цёмны стыль, там пануе мана";

"калі думку нельга выказаць простымі словамі, значыць, яна нікчэмная і трэба яе адкінуць";

"выкажы няправільную думку ясна, і яна сама сябе абвергне".

Скажаце — дык гэта ж вельмі добра! Няўжо хоць адзін нармальны пісьменнік можа адвяргаць такія правілы, а галоўнае — вырашэнне пытання крытэрыяў ацэнкі твора: геніяльна гэта альбо бяздарна? (Заманліва было б адным махам гэтую барацьбу скончыць, прапанаваўшы толькі адзін крытэрый — чытацкі выбар. Але чытач "безмолвствует".)

У рэдактара з кагорты "старых" у тым выпадку з чалавекам, рукой якога водзіць Бог, не было б ніякіх праблем. Ёсць перададзеныя па эстафеце літаратурнымі геніямі (інтэрнацыяльнымі) ясныя, зразумелыя крытэрыі: у творы павінна прысутнічаць прастата, чытэльнасць, займальнасць, лагічная пабудова (плюс душа). Вызначае ўсё гэта рэдактар, а аўтару нічога не застаецца, як проста **давяраць** яго літаратурнаму густу.

"Новымі" такія крытэрыі адмятаюцца з парога: "Няма ніякіх эстафетаў, ніякіх літаратурных маякоў. Паміж Шэкспірам і цяперашнім літаратарам **адносна небыцця** (часовасці ўсяго і смерці) няма ніякай розніцы. Пясчынка адносна небыцця ўраўніваецца з гарою".

Адсюль: на якой падставе, спытайцеся, я крытыкаваў твор таго "божага" аўтара,

нае — **навошта** адвяргаць? Навошта ваяваць з людзьмі, якія гэтых правілаў прытрымліваюцца? Які ў гэтым сэнс, якая логіка?

А логіка, дарагія чытачы, простая: так як хрысціянства на Беларусі найбольш асацыіруецца з праваслаўем, праваслаўе — з Расеяю, а Расея — самі ведаеце з чым, тады трэба змагацца з першапрычынаю, г. зн. з хрысціянствам, г. зн. з тымі пісьменнікамі, якія ў сваёй творчасці стараюцца прытрымлівацца хрысціянскага літаратурнага кодэкса. Мэта змагання высокая: атросшы пыл хрысціянства са сваіх ног, хутчэй адмажамся ад ненавіснага ўсходняга суседа, хутчэй увойдзем у Еўропу, дзе, паводле выказвання В. Аўраменкі, феномен хрысціянства ўжо не галоўны вектар развіцця.

І, нарэшце, так сказаць, зброя змагання за гэтую высокую мэту. Ясна, што зброяю хрысціянскага літаратурнага кодэкса — шчырасцю, прастатою, яснасцю — не дужа навоюеш (успомнім цытаты Вавенарга). Тады выбіраецца зброя няяснасці, закручанасці, "шызоў", "дурнотаў" (слоўца, вынайдзенае Р. Барадуліным і трапна ўзаконенае нядаўна Г. Каржанеўскай на старонках "ЛіМа"), — карацей, чым горш, цямней, не пабеларуску, без толку і сэнсу, чым больш спасылак і перал іку імёнаў еўрапейскіх і лацінаамерыканскіх лаўрэатаў прэмій Нобеля — тым лепш, тым больш "культуралагічна".

Вось праграмная цытата "новых", якая даказвае справядлівасць гэтых разваг, выпісаная мною з тэкстаў удзельнікаў міжнароднай канферэнцыі "Альтэрнатыўная літаратура. Паасобныя намаганні да агульнай мэты. Новыя імёны новай Усходняй Еўропы" ("Культура", N 4, 25 студзеня г. г.): "Справа ў тым, што афіцыёз (літаратурны. — **А. Ф.**) на Беларусі па сутнасці антыпатрыятычны... Выйсце — дыстанцаванне й стварэнне альтэрнатыўных парадыгмаў".

Якім жа чынам? "Мы — гэта відавочна — сёння належым да тых, хто ідзе следам за выперадзіўшымі. Таму канструяванне (у герменеўтычным сэнсе) літаратурнай прасторы адбываецца дакладна наадварот: на шляхах паследу мы найперш сустракаемся з найменнямі, паняткамі, тэрмінамі падзей — азначаемымі, якія самі з сябе ініцыююць вымыканне з утоенасці ў нашым культуралагічным ландшафце рэальна-наяўнай падставы для саміх сябе..." "Вынікам паасобных намаганняў, на мой погляд, магло б стацца стварэнне літаратурна-мастацкага стылю з умоўнай назвай "шызарэалізм". Тэорыя і практыка гэтага стылю яшчэ чакаюць больш грунтоўнай распрацоўкі..." "Авангард спараджае сябе за парогам прасторы нагляду, мае асаблівы вопыт уцёкаў на дыстанцыю, якая адрознівае ў складзе стартавага цела мастацтва структуры й мову, вонкавыя самому мастацтву. Яны акрэсліваюць фігуру цела мастацтва й дыскурсы, якія дыстанцуюць з ягонага корпуса й якія не можа схапіць ды падпарадкаваць сабе татальная дэспатыя..."

Калі хто падумае, што працытаваны тэкст напісаны адным чалавекам, той памыліцца. Тры гэтыя выпіскі належаць тром зусім непадобным — кожны са сваім духоўным светам — творцам, удзельнікам канферэнцыі.

Чытаючы такое, засумняваешся: а ці не водзіць сапраўды хтосьці іхнімі рукамі, бо звычайная чалавечая галава ні прыдумаць, ні зразумець такое не зможа.

5

Такім чынам, ЛІТбарацьба хрысціянства з нехрысціянствам, барацьба зразумелага ўсім рэалізму з "шызарэалізмам". Хто ж пераможа ў гэтай барацьбе, ці цяпер перамагае, за кім урэшце будучыня?

Думаю, перамагаюць "старыя", і за імі будучыня. У "старых", калі верыць аўтарам вышэй-згаданых цытат, многа слабага, эпігонскага, зацёрта-заезджанага, банальнага, прастытуцыйнага, але ёсць, дадам ад сябе, і адзнакі сапраўднага, моцнага, жывога. У "новых" — усё тое ж самае, за выключэннем аднаго: пры такім разуменні імі літаратуры ў іх няма і быць не можа ніколі нічога моцнага, жывога — хто б ні вадзіў іхнімі рукамі.

Андрэй ФЕДАРЭНКА

Віншуем!

МАЛАДЫ, ЯК ВОБЛІК БЕЛАРУСІ

Віктару ШВЕДУ — 70

Сярод літаратараў, якія жывуць на Беласточчыне, адзін са старэйшых і добра вядомых нам — Віктар Швед. Нарадзіўся ён 23 сакавіка 1925 года ў вёсцы Мора. Вучыўся ў беларускіх сярэдніх школах у Гайнаўцы і Бельску. Закончыў аддзяленне журналістыкі і кафедру беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, Акадэмію палітычных навук у Варшаве.

Дэбютаваў у 1957 годзе на старонках "Нівы" вершам "Беларус". У Беластоку ў В. Шведа выйшлі кнігі "Жыццёвыя сцежкі" (1967), "Дзяцінства прыстань" (1975), "Родны схоў" (1991), "Вясёлка" (1992)... Зборнікі "Дружба" (1976) і "Мая зялёная Зубровія" (1990) пабачылі свет у "Мастацкай літаратуры".

Цыкл вершаў для дзяцей, напісаных В. Шведам (дарэчы, ён на сённяшні дзень адзіны беларускамоўны пісьменнік у Польшчы, хто пастаянна прапаноўвае творы маленькім і юным чытачам), змешчаны ў падручніку "Чытанка" для беларускіх дапаўняльных школ (Нью-Йорк, 1968). Разам з А. Барскім падрыхтаваў падручнікі для 8 класа "Дружба і праца" і "Насустрач жыццю".

Паэзію В. Шведа вылучаюць шчырасць інтанацый, задушэўнасць, тая традыцыйнасць, за якой праўдзівасць пачуццяў і перажыванняў. На гэтыя рысы звярнуў увагу Я. Міклашэўскі, аўтар прадмовы "Маленькая Айчына" да кнігі "Мая зялёная Зубровія": "Віктар Швед — паэт традыцыйны, з адметным паэтычным голасам і сваёй тэмай — вялікай тэмай маленькай Айчыны. Гэта паэт з абвостраным пачуццём успрыняцця жыцця. Непаўторнасць яго паэзіі — у грамадзянскай пафаснасці, шчырасці і праўдзе чалавечых перажыванняў".

І на самай справе пра В. Шведа можна з поўным на тое правам сказаць — нягучна, ды шчыра. І такая ацэнка ні ў якім разе не прыніжае значнасць напісанага ім, бо ўсё, што з'яўляецца з-пад яго пяра, напоўнена гэтай любоўю да Бацькаўшчыны:

У маіх вершах —
сэрца насцеж,
Праўдзівасць пройдзенага дум.
У маіх вершах — маё шчасце
І ў перамежку боль і сум.

Віктару Шведу жадаецца (і гэта яму ўдаецца) перадаць пераважна пачуццё шараднасць, нерушавасць побыту. Ажываюць малюнкі, запомненыя з маленства: "Я памятаю час асенні, мне і дагэтуль пахнуць грушы, што у печы хлебнай на чарэні матуля бузупынку сушыць". Ці ў другім творы: "Калісьці ў жорнах самавітых — здабытку мудрай дайніны, малола маці зерне жыта на хлеб духмяны, аржаны".

Аднак не адна ідылія ў душы лірычнага героя. Ёсць да ўсяго (а гэта таксама немалаважна) і цвярозае ўсведамленне, што многае ў жыцці беларусаў павінна змяніцца ў бок лепшага: "Трэба нам да сэрца сёння ўзяць Багдановіча Максіма словы: "час па-беларуску нам пісаць, не адно — на беларускай мове".

Кідае В. Швед і позірк у сівую мінуўшчыну, знаходзячы своеасаблівы паваротак думкі: "Расказкы нам, лес дрымучы, аб мінуўшчыне сваёй. Пазнаваць нас мала вучаць шлях гісторыі сваёй".

Зборнікі "Дружба" і "Вясёлка" адрасаваны дзеткам. Апошні — па сутнасці выбранае. У ім некалькі самастойных кніжак, ды і тыя падзелены на раздзелы, да якіх узяты запамінальныя назвы — "Любі, браток, родны куток", "Прыроду беражы, прыродай даражы", "Бабулі, дзядкі і малалеткі", "Бусел верны Беларусі"... Творы напісаны лёгка, рыфмы ў іх простыя, яны хутка запамінаюцца. Як і вымагае таго паэзія для дзяцей. В. Швед не абыходзіцца без дыдактызму, але павучальнасць гэтая нясе педагагічныя элементы.

Праграмным успрымаецца верш "Я нарадзіўся беларусам":

Я нарадзіўся беларусам,
Беларусам буду жыць!
Мову родную вучыся
Шанаваць, цаніць, любіць!

Я клянуся: не зракуся
Сваё роднае любіць...
Быў і буду беларусам,
Пакуль толькі буду жыць!

Гэтую беларускасць В. Швед і выхоўвае ў дзетак, вучачы іх

любві да роднага і дарагога. Ну, а сам, усё часцей азіраецца на пройдзены шлях. Жаданне асэнсаваць пройдзенае, а ў нечым і падрахункаваць вылілася і ў дакументальна-мастацкі цыкл "Апавяданні з маёй маладосці". Першае з яго змешчана ў адным з нядаўніх нумароў беластоцкай "Нівы" (5 сакавіка 1995 г.) — "Як я не стаў мастаком". Тут жа прамаўляе слова пра юбіляра "У вечнай пагоні" С. Яновіч, а сам В. Швед выступае з вершам "На сваё сямідзесяцігоддзе":

Так вокамгнення мчаць гады
А я ж, паверце, не здаюся.
Яшчэ ж я з сэрцам малады,
Як воблік роднай Беларусі.

А ўрэшце, паэты заўсёды — маладыя. Безумоўна, калі яны паэты сапраўдныя.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Аляксею РАГУЛЮ — 60

Радзіма Аляксея Рагулі — Наваградчына, вёска Сенна. Пасля заканчэння Любчанскай сярэдняй школы загадваў у роднай вёсцы хатай-чытальняй. У 1957 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага універсітэта, працаваў выкладчыкам у Барысаўскім раёне і ў Рэспубліканскай школе спартыўнага профілю ў Мінску. З 1979 года — асістэнт, выкладчык, з 1976 года — дацэнт Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага. Кандыдат філалагічных навук. Цяпер прафесар, загадчык кафедры гісторыі і тэорыі культуры Мінскага педагагічнага універсітэта.

Першы артыкул А. Рагуля апублікаваў у 1970 годзе. Аўтар кніг "Імгненні..." (1990), дапаможніка "Беларуская літаратура ў 4 класе" (1980), адзін са складальнікаў падручніка-хрэстаматыі для 8 класа "Родная літаратура" (1989), адзін з аўтараў "Методыкі выкладання беларускай літаратуры" для вышэйшых навучальных устаноў (1986). Напісаў раз-

дзел пра творчасць К. Чорнага, І. Мележа, В. Быкава, падручніка "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры" (1981—1983) для педагагічных інстытутаў. Выступае ў перыёдыцы з рэцэнзіямі на новыя кнігі, з літаратурна-крытычнымі артыкуламі.

З днём нараджэння, паважаны Аляксей Уладзіміравіч! Няхай і надалей Вам спадарожнічае творчы і жыццёвы поспех!

Уладзіміру ПАПКОВІЧУ — 60

Уладзімір Папковіч нарадзіўся ў вёсцы Дварэц Вілейскага раёна. Скончыў Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў, у якім затым выкладаў замежную мову. Працаваў інжынерам-перакладчыкам патэнтнага бюро Інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі і прапаганды пры Савеце Міністраў БССР, старшым выкладчыкам кафедры замежных моў Мінскага вышэйшага інжынерна-радыётэхнічнага вучылішча, інжынерам-перакладчыкам завода імя С. Вавілава. У 1966 годзе пераехаў у Віцебск, настаўнічаў, выкладаў у педінстытуце, зноў працаваў інжынерам-перакладчыкам, выкладчыкам індустрыяльна-педагагічнага тэхнікума. З 1982 года — старшы выкладчык Віцебскага педагагічнага інстытута.

З першымі вершамі і апавяданнямі У. Папковіч выступіў у 1962 годзе, але першую кнігу паэзіі "На дасвітку" выдаў толькі ў 1978 годзе. На яго мастакоўскім рахунку і зборнікі "Зерне" (1982), "Самы кароткі цень"

(1988)... Вядомы і як перакладчык з нямецкай і польскай мовы. У яго перакладах выйшлі кнігі І.-Р. Бехера "Вяртанне да сябе" (1988), Р. Крафта "Востраў без маяка"(1987), зборнік паэзіі нямецкага рамантызму «Закаханы вандроўнік» (1989).

Віншуем Уладзіміра Антонавіча з 60-годдзем! Зычым далейшых поспехаў на паэтычнай і перакладчыцкай ніве!

Сярод кніг

ДАЛУЧЭННЕ ДА ВЫТОКАЎ

Імя Міколы Макарцова ведаюць многія, хто неабыякавы да пытанняў нацыянальнага Адраджэння, цікавіцца фальклорам. Рэжысёр па прафесіі, ён стаяў ля вытокаў Гомельскага фальклорнага тэатра "Жалейка", а цяпер з'яўляецца рэжысёрам-пастаноўшчыкам Рэспубліканскай дырэкцыі нацыянальных мастацкіх праграм. Гэта дзякуючы М. Макарцову апошнім часам адбыўся ў нашай дзяржаве шэраг яркіх, запамінальных святаў. Сярод іх і Багрымавы ўрачыстасці ў Крашыне пад Баранавічамі, і Гуканне вясны ў Жыткавічах, і Гулянне Купалля ў Баркалабаве і Тураве, і непаўторная тэатральная дзея "Тураўская легенда".

А да ўсяго Мікола Фёдаравіч актыўны збіральнік фальклору, найперш аўтэнтычнага. Частка ягоных запісаў склала кнігу М. Макарцова "Каб не перасыхала крыніца", выпушчаную ў Гомелі Беларускім агенцтвам навукова-тэхнічнай і дзелавой інфармацыі. Дарэчы, дзякуючы гэтаму агенцтву пабачылі свет і іншыя цікавыя зборнікі. Для прыкладу — "Беларуская народныя святы і звычаі" (аўтары У. Коваль і В. Новак), шэраг кніг А. Рогалева ("Этнатапанімія Беларусі", "Ад Гамеюка да Гомеля", "Белая Русь і беларусы"). Выдавецкай дзейнасці аказваюць падтрымку тыя, хто не стаіць убаку ад культуры. Гэтым жа разам парупіўся калектыў Гомельскага фанерна-запалкавага камбіната і ў першую чаргу яго дырэктар Яўген Астракоў.

Як ставіцца аўтар да фальклорных запісаў, ён гаворыць ва ўступе да кнігі. М. Макарцоў не прымае "безгустоўнай стылізацыі" пад фальклор, не падзяляе меркаванні тых, хто "лічыць, што сёння фальклор вельмі модны, і ставіцца да яго як да цягавітага коніка, на якім можна лёгка выехаць на шырокую дарогу славы. Ды забываюцца, што коніка даглядаць, пасвіць трэба, і прытым на сакавітай траве". Як не пагадзіцца з тым, што "...фальклор цэлая навука, і да яго патрэбна падыходзіць куды больш сур'ёзна як тэарэтычна, так і практычна. З якога пункту гледжання мы не падыходзілі б, ці са стылізаванага або аўтэнтычнага, а вытокі патрабуюць ад нас пэўных ведаў".

М. Макарцоў лёгка знаходзіць кантакт з людзьмі, а гэта таксама спрыяе поспеху ў яго рабоце. У прыватнасці, плён далі сустрэчы Міколы Фёдаравіча з Варварай Нічыпараўнай Цітавец з вёскі Заспа Рэчыцкага раёна. Гэтая простая жанчына адкрыла яму сапраўдныя фальклорныя скарбы, частку якіх і прыводзіць М. Макарцоў у кнізе.

Аўтарам падрабязна ўзноўлены песеннакарагодная гульня "Ластаўка", тэатралізаваная гульня "Марусінацка", перадаецца святкаванне "Русальчынага тыдня". Цікавыя і раздзелы "Хатні тэатр", "Тэатр у тэатры", "Народная песня нараджае тэатр". Пад "хатнім тэатрам" аўтар мае на ўвазе вячоркі, "тэатрам у тэатры" называе вяселле. Тут жа прыводзіцца і арыгінальны сцэнарый яго, занатаваны ад Васяловіча з вёскі Дзякавічы Жыткавіцкага раёна.

Нельга не прыслухацца да заключных радкоў прадмовы "Дар творцы", напісанай доктарам мастацтвазнаўства, прафесарам Анатолем Сабалеўскім: "Невялікая па памеры кніжачка з сімвалічнай назвай "Каб не перасыхала крыніца..." — часціна таго, што сабраў Макарцоў падчас экспедыцый і вандровак з вуснаў і паказаў людзей — носьбітаў фальклору. Змешчаны тут тэатральны фальклор аўтэнтычны і мае значэнне першакрыніцы. І таму ён асабліва вартасны. Каштоўнасць выдання, несумненна, будзе ўзрастаць, бо многае з таго, што паспеў сабраць Мікола Макарцоў, з-за чарнобыльскай катастрофы, на наша агульнае няшчасце, літаральна на вачах гіне, незваротна адыходзіць ці ўжо адышло ў нябыт. Таму сустрэча чытача з гэтай працай, хочацца спадзявацца, будзе карыснай і змястоўнай".

В. ЗАКРЭЎСКІ

АЛЯКСАНДРУ БУЛЫКУ — 60

Ураджэнец вёскі Селішча Навагрудскага раёна, Аляксандр Булыка пасля заканчэння ў 1959 годзе Беларускага дзяржаўнага універсітэта настаўнічаў, з 1962 года працуе ў Інстытуце мовазнаўства Акадэміі навук Беларусі, доктар філалагічных навук. А.Булыку цікавяць пытанні гісторыі беларускай мовы. Ён аўтар навуковых прац "Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы" (1970), "Даўнія запазычанні беларускай мовы" (1972), "Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV—XVIII стст." (1980)... Сааўтар "Гістарычнай лексікалогіі беларускай мовы" (1970)," Гісторыі марфалогіі беларускай мовы" (1979). Выступае з артыкуламі, прысвечанымі аналізу мовы помнікаў старажытнай беларускай літаратуры, даследаванню старабеларускай графікі, марфалогіі, лексікалогіі, моўных кантактаў беларускай мовы з іншымі мовамі. Віншуем Аляксандра Мікалаевіча з 60-годдзем! Жадаем яму новых творчых поспехаў, доўгіх год жыцця!

У ВЯНОК ГАРЭЦКАМУ

Вось ужо чатыры гады праводзяцца Гарэцкія чытанні, прысвечаныя класіку беларускай літаратуры, выдатнейшаму пісьменніку Максіму Гарэцкаму. Сёлета іх арганізатарамі былі Аб'яднанне дзяржаўных літаратурных музеяў Рэспублікі Беларусь, Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія і Горацкі гісторыка-этнаграфічны музей, а фундатарамі — філіял АКБ "Прыорбанк", Горацкі завод напіткаў і Горацкая лясная гаспадарка. Нягледзячы на матэрыяльныя цяжкасці, чытанні збіраюць нямала навукоўцаў, настаўнікаў, спецыялістаў, якія цікавяцца творчасцю М.Гарэцкага.

Чацвёртыя чытанні праводзіліся ў Горках. Пленарнае пасяджэнне праходзіла ў адным з карпусоў сельгасакадэміі, у мемарыяльнай аўдыторыі імя М.Гарэцкага. На ім выступілі рэктар акадэміі В.Жаршунеў; Р.Гарэцкі, М.Мушынскі, А.Саламонаў; В.Зянькові ч, пісьменнікі А.Пісьмянкоў, Л.Левановіч, У.Дуктаў. У секцыйных пасяджэннях прынялі ўдзел навукоўцы, аспіранты, выкладчыкі ВНУ і школ з Мінска, Брэста, Гомеля, Гародні, Горак.

Да чытанняў былі прымеркаваны яшчэ дзве падзеі, звязаныя з творчасцю М.Гарэцкага. Перад іх пачаткам адбылося адкрыццё мемарыяльнай дошкі на доме, дзе жыў М.Гарэцкі і дзе з цягам часу плануецца адкрыць мемарыяльную кватэру-музей пісьменніка. Другой прыемнай навіной стала адкрыццё перасоўнай выстаўкі "Максім Гарэцкі — жыццё і творчасць". Выстаўку падрыхтаваў і перадаў Горацкаму гісторыка-этнаграфічнаму музею Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Удзельнікі чытанняў наведалі хату-музей у роднай вёсцы М.Гарэцкага Малая Багацькаўка, а таксама выступілі перад вучнямі Копцеўскай сярэдняй школы Горацкага раёна.

Створана навукова-асветнае таварыства імя М.Гарэцкага.

Горацкія чытанні будуць праводзіцца і надалей. Наступныя адбудуцца ў Мінску ў лютым 1996 года.

М.КЕНЬКА

ЖЫВУЦЬ НА ПАЛЕССІ ПАЭТЫ

У Мазыры адбылася прэзентацыя паэтычнага зборніка "Палескія переразвоны", які выдадзены ў мясцовым педагагічным інстытуце і прымеркаваны да паўвекавога юбілею гэтай вышэйшай навучальнай установы. У тым, што на Палессі жывуць цікавыя паэты, маглі пераканацца прысутныя на вечарыне, слухаючы вершы А.Малюка, Г.Дашкевіч, Н.Аксёнчык, Ю.Хацкова, Л.Жураўскай і іншых. Аўтары зборніка "Палескія переразвоны" запланавалі некалькі сустрэч са школьнікамі горада. Першая адбылася ў СШ N 6, дзе на сустрэчу з мясцовымі паэтамі сабраліся вучні 7-8 класаў.

Васіль БАРХАНАЎ

"БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА", N 2

У.Глушакоў гутарыць з міністрам адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь В.Стражавым — "Стратэгія адукацыі — стратэгія нацыі". А.Майхровіч выступае з артыкулам "Нацыянальнае адраджэнне і духоўныя традыцыі". Да 50-годдзя перамогі над фашысцкай Германіяй прымеркаваны нарыс І.Барысава "Трэшчына ў "цытадэлі". У "Літаратурнай гасцёўні" — вершы І.Цітаўца.

ДУМАЦЬ ВЕРШЫ...

З ЛІТАРАТУРНА-СЕНТЫМЕНТАЛЬНАГА ПАДАРОЖЖА

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

ВЕРШЫ ПАД АБРАЗАМІ

Зараз у далёкім Прыбяседдзі ў чуйнай цішыні дзедавага саду падаюць яблыкі. Падаюць мякка, нячутна, як у трывожным вершы Васіля Зуёнка:

Ніхто не пачуў:
Яблык упаў дасвеццем...

Гэта нічога, што за маім вакном позні вечар і азяблы пажоўклы лісток прыліп да мокрага шкла.

Гэта нічога...
Ніхто не пачуў —
Ні людзі,
ні травы,
ні вецер.
Ніхто.
А шар зямны здрыгануўся.

Разам з ім нешта здрыганулася і ўва мне — я, здаецца, пачуў. Проста мне вельмі хочацца пачуць. Апошнім часам я ў сваіх снах усё часцей вяртаюся туды, у дзедаву хату, якая на трынаццатым годзе пасля вайны пачула мой першы плач. Вось ужо каторы год як не свецяцца яе некалі прыветныя вокны. Няма на гэтым свеце ні гордай пакутніцы бабы Аніссі Васільеўны, ні мудрага жыццялюба, рупнага пчаляра дзеда Сымона Варфаламеевіча. Баба памерла ў страшных муках, а дзед адышоў на той свет лёгка і прыгожа: пайшоў да калодзежа засіліць вады, а калі вяртаўся назад, упаў на парозе з поўнымі вёдрамі.

Колькі сябе памятаю, у іхняй хаце заўсёды пахла мёдам і яблыкамі. Гэты пах суправаджаў мяне з першых дзён існавання. Часам здавалася, што гэта мая прыдумка, што гэта ў мяне ад любімага Буніна, але калі сёлета разам з бацькам ступіў у вусцішную цішыню пустога жытла, я зноў востра пачуў знаёмы з маленства дух.

На дзедаву хату знаходзіліся купцы, ды бацька не дужа спяшаецца яе прадаваць, ён прапануе мне забраць і перавезці хату кудынебудзь пад Мінск, але робіць гэта хутчэй дзеля прыліку і ў глыбіні душы спадзяецца, што я адмоўлюся. І я — адмаўляюся. Мне, як і яму, боязна і балюча разбураць нашае родавае гняздо, бо, разбурыўшы яго, мы непазбежна парушым нешта святое і ў сабе.

Мае дзед і баба былі людзі гасцінныя. Яны любілі і ўмелі прымаць гасцей. Ахвотна частавалі мёдам з яблыкамі або мёдам з агуркамі. Казалі, што баба мела нейкі адной ёй вядомы сакрэт — знала, калі лепш сеяць агуркі. Быў у яе той сакрэт ці не, але не было такога года, каб у Аніссі Васільеўны на здзіўленне і зайздрасць аднавяскоўцаў яны не ўрадзілі. Праўда, бацька любіў жартаваць, што яны — восеньскія багачы, а вясной — ні сена, ні саломы. Але затое абодва, і дзед, і баба, любілі шыкануць. Асабліва дзед. Бывала, ладзіцца ў вёсцы вяселле і дзед — самы жаданы госць — неўпрыкметку найбольш знаных гасцей пераманіць да сябе ў хату, і ўжо незразумела, у каго тое вяселле гуляюць: ці то ў Пісьмянка, ці то ў некага іншага.

А яшчэ яны абое былі выдатныя апавядальнікі. Самую звычайную гісторыю ўмелі распавесці займальна і цікава. Не была ім чужая і паэзія: многія вершы Якуба Коласа і Някрасава ведалі на памяць. Асабліва любілі "Капітанскую дачку" і "Ганну Карэніну". Помніцца, адзін наш паэт расказваў, як напрыканцы пяцідзесятых гадоў ён выдаў першую кніжку і падарыў яе сваёй маці. Гэта была адзіная кніжка ў іхняй беднай хаце. Маці была непісьменная і, каб лепш захаваць сынаў дарунак, схавала яго ў пячурку. Я тады паспачуваў паэту, але недзе ў глыбіні душы ў мяне варухнулася цёплая радасць — мая першая кніжка "Белы камень" у дзедавай хаце заўсёды ляжала пад абразамі.

Цяпер яна ў мяне. На ёй засталіся сляды іхніх мазольных рук.

ПРОЗВІШЧА АБАВЯЗВАЕ

Усе мае кніжкі, выдадзеныя "Мастацкай літаратурай", рэдагаваў мой равеснік і сябра Леанід Дранько-Майсюк. Рэдагуючы апошні зборнік вершаў "Планіда", ён раптам пачаў прымушаць мяне скрозь пасля галосных паставіць у нескладовае. Натуральна, я абурыўся, бо прыняў ягонае пажаданне за звычайную рэдактарскую сваволю. Я, помніцца, пачаў пярэчыць, што вельмі цаню ў вершы музыку, што вершы нарадзіліся арганічна, і гэткая хірургічная аперацыя разбурыць натуральнасць радка, але Дранько-Майсюк трымаўся жалезна і ўпарта даводзіў сваё. Я пачаў спасылацца на класікаў, на вопыт старэйшага пакалення і г.д. Уважліва выслухаўшы ўсе мае аргументы, мой рэдактар з уласцівым яму спакоем, цвёрда і пераканана заявіў:

— Ім — можна, а табе — не. Ты — Пісьмянкоў, значыць, пісьменны!

Што тут скажаш, давялося саступіць і дзе толькі магчыма, папраўляць: прозвішча абавязвае... Тым больш, што яшчэ задоўга да Дранько-Майсюка мне гэта самае сказалі Даль у "Толковом словаре живого великорусского языка", Насовіч у "Словаре белорусского наречия" і Уладзімір Міхайлавіч Юрэвіч у сваім "Слове жывым, родным, гаваркім..."

КАНІЦКІ ДЗЕД

У аснову знакамітага куляшоўскага верша "Мая Бесядзь" пакладзена паданне пра птушку каню:

Кажуць, што рэкі птушкамі
створаны, —
Такімі малымі на першы пагляд, —
Капалі і ў дзюбах адносілі ў бор яны
Мяшэчкі з зямлёй і ляцелі назад.
А каня гуляла ды мыла іх здзекамі,
І птушкі паслалі ёй вечны праклён,
Таму і лятае яна над рэкамі
І просіць піць аж да сённяшніх дзён.

Я доўгі час думаў ды і зараз схільны думаць, што назва прыбяседскай вёскі Канічы паходзіць ад назову гэтай птушкі. Ва ўсялякім разе, я ніколі і нідзе не сустракаў іх так многа, як у нашай мясцовасці. Асабліва багата гэтага птаства на лясной прырэчнай дарозе з маіх Бялынкавіч на Канічы — радзіму Васіля Хомчанкі. У гэтых самых Канічах жыў некалі мой дзед па маці Сымон Масеевіч. Дзеда мы з братам вельмі любілі. З ім, чалавекам незвычайнай шчырасці і непасрэднасці, было проста і лёгка і можна было без аглядкі гаварыць пра ўсё на свеце. Каніцкі дзед быў лёгкі на хаду — прайсці сем кіламетраў туды і назад для яго нічога не значыла. І таму бываў ён у нас даволі часта. Адпускалі назад Сымона Масеевіча мы заўсёды неахвотна і, здаецца, ніколі не было выпадку, каб я і брат не правялі яго далёка за Бесядзь. Падарожжа звычайна доўжылася гадзіну, а то і болей. Каніцкі дзед любіў пагаварыць, ці, як ён казаў, прыстояць з маладзічкамі. Трэба сказаць, што тыя "маладзічкі" былі ў асноўным дзедавага веку. Пры сустрэчы з ім яны зычліва ўсміхаліся і пры гэтым іхнія вочы молада яснелі. Разгладжваліся маршчыны і на дзедавым твары. Мы з братам у такіх выпадках шматзначна пераглядваліся. Для сябе мы даўно вырашылі, што наш дзед у свой час быў не абы-які лавелас. Падстава для такога меркавання ў нас была відавочная. Прынамсі, мы заўсёды з цікавасцю разглядвалі дзедаву франтавую фотакартку — з яе на нас усмешліва пазіраў вясёлы і зухаваты прыгажун. Неяк падчас аднаго з такіх падарожжаў мы падзяліліся з дзедам сваёй саматужнай версіяй. Дзед задаволена рагатнуў. Адчувалася, што нашае падазрэнне цешыць ягонае самалюбства, хоць, як аказалася, сакрэт дзедавай папулярнасці ў "маладзічак" насіў зусім іншы характар: у галодныя трыццатыя гады наш дзед працаваў рабочым на хлебапякарні, і местачковыя жанчыны, на той час сапраўды яшчэ маладзічкі, цёмнымі зімовымі вечарамі нярэдка прыходзілі да пякарні ў надзеі разжыцца хоць якім-небудзь кавалкам хлеба для сваіх дзяцей, і дзед, чалавек жаласлівы і спагадлівы, не мог адмовіць ім, і заўсёды пры магчымасці, крадком, вядома, выносіў хлеб, бо і ў яго самога дома сядзелі на печы малыя Манька і Танька.

На наша пытанне, ці боязна было што зловяць, маглі ж пасадзіць, каніцкі дзед скрушна ўздыхаў: "Сэрца ж не зялезнае..."

Пазней пад уражаннем гэтай гісторыі ў мяне нарадзіліся радкі, якія, на жаль, я так і не давёў да ладу:

У мяне не хапае жалеза —
хвароба мая спадчынная.
Гэта — ад дзеда
па лініі матчынай.

Жыхары навакольных вёсак ведаюць, што канінцы — народ своеасаблівы. Вясёлы, дружны і вельмі востры на язык. (Пра гэта, здаецца, пісаў у сваёй прозе Васіль Хомчанка.) У кожнага канінца абавязкова ёсць мянушка, некалі так трапна дадзеная дзядам і бабулям, што навечна прыліпла і да ўнукаў, якія сёння толькі дзівяцца ды марна ламаюць галаву над загадкамі народнай этымалогіі. Так, напрыклад, адну з дзедавых суседак звалі Мудра — за ясны і практычны розум, другую Кабета — за важны ганарлівы выгляд, а старога шафёра-бязбацькавіча сына Паліны — Полькавіч, урача-гінеколага Перадкоў.

Майго дзеда чамусьці называлі Блін. (Моднае слоўца ў сённяшняй крутой моладзі!) Дзед казаў, што і мой прадзед быў Блін, і прапрадзед таксама — Блін. І калі хто казаў, што я "Сымонаў унук", гэта ні аб чым не сведчыла, а вось калі казалі "Блінаў унук", то тут усё станавілася на месца і ўсё ўсім было зразумела.

Аднойчы я прыехаў з Мінска і, завітаўшы да дзеда, перадаў яму прывітанне ад Хомчанкі. Дзед доўга думаў: хто ж гэта такі?

— Васіль Фёдаравіч, — падказаў я, — пісьменнік...

— А-а, Хвігін! — узрадаваўся дзед. — Хвігіна помню...

ЦЕСНЫ СВЕТ

Днямі з асалодай перачытаў паэму Ніла Гілевіча "А дзе ж тая крынічанька". І хоць дзеянне ў паэме адбываецца на Слонімшчыне, думкі навялі на радзіму, да нашых крынічак, да нашых песень:

"Ах, косю, мой косю,
Чаму ты не весел
І галоўку павесіў?
А ці я табе цяжкі,
Ці сядзельца важка?"
"Ах, ты мне не цяжак,
Ні сядзельца тваё.
А цяжка мне тое,
Што ты дзве жонкі маеш
І да іх прыязджаеш.
Сам ляжыш у палозе,
А я стаю на марозе.
Капыцікі мае к лядку
Прымярзаюць,
Грыўкі мае сняжком
Западаюць".

Успомнілася, як на першым курсе на самай першай сесіі здаваў Нілу Гілевічу экзамен па фальклоры. Кожнага з нас, першакурснікаў, вядомы паэт і фалькларыст распытваў, хто мы, адкуль родам. Дайшла чарга і да мяне. Пасля свайго традыцыйнага пытання Ніл Сымонавіч пацікавіўся:

— А ці ведаеце вы, што ў вашым краі жыве цудоўная спявачка Ніна Бялугіна?

— Вядома, ведаю, — адказаў я, — як жа не ведаць, калі яна ў нашым класе спевы выкладала...

Строгія вочы Ніла Гілевіча пацяплелі.

Самае дзіўнае, што гэтае пытанне пры нашым першым знаёмстве задаў мне і Аляксей Васільевіч Пысін.

Ні Пысіну, ні Гілевічу я не сказаў, што Ніна Бялугіна мая блізкая сваячка. Яе бабуля Агапка і мая бабуля Анісся — стрыечныя сёстры. І прозвішча ў іх аднолькавае — Ніжнікава.

А колькі гадоў назад, чытаючы ў "Полымі" эсэ Віктара Карамазава "Проста ўспомніў я цябе", я прыемна быў уражаны, што і ён, аказваецца, таксама ў свой час ездзіў у

Калодліва слухаць песні бабы Агалкі і яе ўнучкі Ніны. Божа мой, які цесны свет! Як у ім усё пераплецена!

Да гэтай згадкі мне застаецца толькі дадаць, што зараз Ніна Сымонаўна Бялугіна жыве ў маіх Бялынкавічах у хаце майго стрыечнага прадзеда Васіля Анціпавіча, і я, кожны раз, калі бываю дома, забываю ёй расказаць, якая ж яна знакамітая.

ЦІ ЛЮБІЦЕ ВЫ БЁРНСА?

Пасля серыі літаратурных выступленняў на Магілёўшчыне мы з Віктарам Карамазавым вярталіся ў Мінск. З намі ехала маці пісьменніка і кот. Маці ехала зімаваць да сына, а ката меркавалася пакінуць у добрых знаёмых у Чэрыкаве.

Каля аднаго з акуратных дамкоў Карамазаў тармазнуў: "Выходзь, браце, з чалавекам пазнаёмлю". На слове чалавек ён зрабіў націск і гэтым заінтрыгаваў. Мы пераступілі парог і адразу трапілі ў царства птушак. Адны з іх шчабяталі ў клетках, другія вольна лyталі па пакоі, а побач з імі мірна суіснавалі некалькі катоў.

Нас ветліва сустрэў хударлявы чалавек няпэўнага ўзросту ў зашмальцаваным камбінезоне. Парукаліся. Чалавек назваўся Усеваладам і папрасіў прабачэння за непарадны выгляд, сказаў, што збіраецца на змену ў кацельню, дзе робіць качагарам. Быў ён халасцяк і жыў удвух са старой маці. Пакуль Віктар Філімонавіч гаманіў з жанчынамі, гаспадар займаў мяне свецкай бяседай. Я тым часам уважліва агледзеўся — у хаце было багата кніг — і запыніў позірк на томе французскіх філосафаў-асветнікаў, што ляжаў на стале.

— Ды вось цікаўлюся, — перахапіў мой здзіўлены позірк гаспадар, — а вы таксама пішаце?

— Так...

— А ў чым, прабачце, практыкуецеся?

— У вершах, — трохі збянтэжана адказаў я, здзіўлены такім нязвыклым вызначэннем свайго занятку.

— О! Вершы — гэта цудоўна. Вершы я люблю! Асабліва Бёрнса. А вы любіце Бёрнса? — не адставаў карамазаўскі знаёмец.

— Вядома, люблю, — сказаў я, — як можна не любіць Бёрнса...

— А ў чыім перакладзе вам больш падабаецца: у Маршаковым, ці ў Семяжонавым? — працягваў здзіўляць чалавек у камбінезоне.

Я, помню, адказаў, што ў кожнага з іх ёсць свае вартасці. І ў Маршака, і ў Семяжона...

— А я дык больш люблю Семяжонавы пераклады, — засмуціўся маім адказам Усевалад, — яны мяне больш, калі хочаце, грэюць...

На развітанне я пацікавіўся, ці не сумна яму жыць у Чэрыкаве, на што ён адказаў, што жыць можна і ў Чэрыкаве, ды вось пагаварыць няма з кім...

З тае сустрэчы мінула ўжо багата часу, а той наш дыялог усё ніяк не выходзіць з галавы, не-не дый успомніцца сакраментальнае пытанне чалавека з Чэрыкава: "А вы, прабачце, у чым практыкуецеся?" Асабліва калі сумняваюся ў сваім, ці чытаю бездапаможнае чужое.

ЗГАДКА Ў ДОЎСКУ

Старая варшаўка. Станцыя Доўск. Аўтобус стаіць дваццаць хвілін. За гэты час можна з асалодай выкурыць цыгарэту і няспешна заесці крамяным яблыкам, якія тут заўсёды гасцінна і даволі танна прапаноўваюць увішныя кабеты.

Вось і гэтым разам, як заўсёды ў Доўску, у памяці міжволі ўсплываюць кранальна-шчырыя радкі з куляшоўскай паэмы "Варшаўскі шлях"

...зрабі прывал пад Доўскам,
Агонь начлежны раскладзі.
Пры ім
Пагутарым аб часе, аб Твардоўскім,
Што земляком тваім быў і маім.

Не так даўно я гартаў найцікавейшую кнігу Твардоўскага "Пісьмы пра літаратуру" і натрапіў на ліст Аляксандра Твардоўскага да Аркадзя Аляксандравіча, пазначаны 1967 годам.

"Дарагі Аркадзе! — пісаў Твардоўскі. — Ты павінен засесці за аўтабіяграфічную аповесць — ты мне сёе-тое расказваў пра сваё дзяцінства, помніцца, ёсць цудоўныя эпізоды, напрыклад, як жыў хлапчуком адзін у хаце... Упэўнены — атрымаецца".

Атрымалася. Праз нейкі час з-пад пяра Куляшова выйшла выдатная вершаваная аповесць "Далёка да акіяна". Твардоўскі добра ведаў творчыя магчымасці свайго даўняга сябра. Успомнілася, як улетку 1981 года ў ціхім зялёным Хоцімску пра маленства і юнацтва Аркадзя Аляксандравіча мне расказвала маці паэта Кацярына Фамінічна. Яна вельмі цёпла згадвала Алесю Карыткіну — першае юнацкае захапленне сына. Цікава, а ці згадваў пра яе наш паэт у сваіх шчырых сяброўскіх размовах з Твардоўскім? Думаецца, згадваў. І, думаецца, неаднойчы. У мужчын часам бываюць перыяды гранічнай шчырасці. Ва ўсялякім выпадку, верш "Бывай...", напісаны ў 14-гадовым узросце і прысвечаны Алесі, у тыя гады карыстаўся вялікай папулярнасцю.

А гэта ж быў апагей славы "Песняроў", і, зразумела, Твардоўскі не мог не чуць яе. Значнае месца адведзена Алесі Карыткінай і ў аўтабіяграфічнай аповесці "Далёка да акіяна". "Птушкаю, князёўнаю" любоўна называе яе паэт. Помніцца, у сваім нарысе "Бесядзь — яго песні выток", я, з уласцівым маладосці максімалізмам, магчыма, перабольшыў значэнне Алесі Карыткінай у жыцці і творчасці нашага класіка. І, відаць, тым самым пакрыўдзіў жонку паэта Аксану Фёдараўну. (Дарэчы, у Аляксея Зарыцкага ёсць выдатныя радкі: "Я помню раніцу тваю, Аксана Вечар".) Але, бачыць Бог, зрабіў я гэта ненаўмысна, а хутчэй за ўсё падсвядома: вельмі ж хацелася мне, закаханаму ў куляшоўскую паэзію, светлай і чыстай легенды.

Іх, легендаў, так не стае нашай літаратуры.

НАСТАЛЬГІЯ ПА ЧЫСТЫМ

З двара прыйду і сяду ля агню.
Палаюць дровы. Ссечана капуста
На градах — блаславенне дню.
Змрок у палях — там сіберна і пуста.
....
О роднае маё! Як доўга да цябе
Ішоў я, кволы падарожнік.
О весялосць у восеньскай журбе!
Агонь.
Саган.
Вуголле і трыножнік.

Кожны раз, калі да мяне прыходзяць гэтыя элегічныя радкі Міхася Стральцова, перад вачыма паўстае яго светлы вобраз. Успамінаецца зімовая паездка ў ягоны Сычын. Блізіўся 50-гадовы юбілей пісьменніка, і Алесь Шлег з тэлевізійнай групай здымаў фільм пра яго жыццё і творчасць. У той незабыўнай паездцы хвалявала многае: і сама прысутнасць Стральцова, яго блізкасць і прыязнасць, і, вядома, само запрашэнне наведаць радзіму разам з Рыгорам Барадуліным і Алай Сямёнавай было для мяне нечакана прыемным.

Памятаю, як з марознай стыні мы зайшлі ў яго бацькоўскую хату і з цікавасцю разглядалі рамачкі з фотакарткамі. Іх было многа — цэлы іканастас, цэлая галерэя фрагментаў і момантаў з жыцця роду Стральцовых. Здаецца, гэта была акурат тая хата, што так любоўна апісана ім у шчымліва-пранізлівай аповесці "Адзін лапаць, адзін чунь". Але не гэта мяне тады ўразіла — у нас на ўсходняй Магілёўшчыне такія іканастасы звычайная з'ява. На ўбітым у сцяну цвічку вісеў лімаўскі артыкул Алеся Станюты "Настальгія па прозе Міхася Стральцова". Міхась Лявонавіч неяк вінавата пасвяціў сваёй асаблівай стральцоўскай усмешкай і расчулена вымавіў: "Стары чакаў"...

І яшчэ быў на тым цвічку тоненькі школьны сшытачак, а ў ім запісы, зробленыя рукой нябожчыка-бацькі: "Сёння на Сажы падняўся лёд" і г.д. Здавалася б, звычайны каляндар прыроды, але веяла ад таго сшытачка нечым старажытна-летапісным, спадчынным...

Увечары мы доўга сядзелі ў гасціннай хаце суседа-настаўніка, былога вучня яго бацькі. Было светла ад шчырасці і цёпла ад бярозавага агню, што весела палаў у адкрытай грубцы. Якраз як у тым вершы: "З двара прыйду і сяду ля агню". Ён і сапраўды сядзеў ля агню. Шчаслівы і расчулены.

А потым праз чуйную вясковую цішыню мы моўчкі ішлі да нашага "Рафіка". На лютаўскім марозе ярка гарэлі зоркі, а побач са мной трывожна ўспыхваў агеньчык стральцоўскай цыгарэты.

Гэта была яго апошняя сустрэча з родным. Пазней я прачытаю ў Рыгора Барадуліна:

"У кулаку Міхася Стральцова акурак зоркі".

ПРЫВІТАННЕ З ЮНАЦТВА

Раптам захацелася перачытаць "Вёсны" — наш "узлётаўскі" зборнік вершаў. З тае даўняе пары я, здаецца, у яго ніколі не зазіраў. Разгарнуў кніжку і з яе вылецеў пажоўклы ад часу лісток паперы, а на ім напаўзабытыя няхітрыя радкі:

Наш факультэт змяніўся з твару
І сонцам радасці заззяў,
Калі Марук збіраўся ў "Мару",
З "Узлётам" Лойка узлятаў.

Жылі не хлебам і не салам,
Стрыжак і той пакінуў піць.
Чарга на Паркавай стаяла,
Каб "ЛіМ" з Ягоўдзікам купіць.

З вачыма колеру валошкі
Мазго да славы ўпарта лез.
Нат Франц Іванавіч Аношка
Пачаў хадзіць да паэтэс.

Вясна 1977 года. Дзякуючы намаганням клапатлівага і чулага Алега Лойкі выйшаў універсітэцкі калектыўны зборнік вершаў "Вёсны". Ажно дваццаць аўтараў — дваццаць вёсен! На першым жа пасяджэнні "Узлёта" Алег Антонавіч нас парадаваў: кніжка спадабалася Рыгору Барадуліну! А неўзабаве ў "ЛіМе" ўхвальнае слова пра яе сказаў Ніл Гілевіч, з рэцэнзіяй у "Звяздзе" выступіў Сяргей Законнікаў, у "Маладосці" вялікі артыкул напісаў Юрка Голуб. Нават строгі дэкан Аляксей Воўк глядзеў на нас не так сурова.

Прыблізна ў гэты ж самы час Хрысціна Лялько і Уладзімір Ягоўдзік надрукавалі ў "ЛіМе" свае першыя апавяданні. Хрысціну і яе прозу ўпадабаў ажно сам Ян Скрыган!

Мікола Мятліцкі на той час ужо скончыў філфак і рабіў у "ЛіМе", але па-ранейшаму штовечар забягаў у інтэрнат на Паркавай, апантаны ідэяй стварыць новую літаратурную суполку "Нашчадкі" — у нечым праобраз пазнейшых "Тутэйшых". Мы нават колькі разоў збіраліся ў Хрысціны Лялько ў 411 пакоі, але нешта ў нас тады не атрымалася. Магчыма, нам не хапіла рашучасці. Магчыма, нахабства, а хутчэй за ўсё таго і другога разам.

Неяк Марука і мяне запрасіла да сябе, усё ў той жа 411 пакой, Альбіна Лойка і пачала ўшчуваць: "Што вы ўсё вершы ды вершы... Дзейнічаць трэба!" У Альбіны было столькі бунтоўнай энергіі, столькі рашучасці, што не дзейнічаць было нельга. У хуткім часе мы вырашылі расклеіць па Мінску лістоўку, ці, як сёння пішуць, улётку з прадмовай Ф.Багушэвіча "Да дудкі беларускай": "Братцы мілыя, дзеці Зямлі-маткі маёй!"

Расклейвалі позним восеньскім вечарам. Цэнтр сталіцы разбілі на чатыры сектары: у адзін пайшоў Марук і Маша Аношка, у другі — Стрыжак і Галя Тычко, у трэці — Франц Аношка і Альбіна Лойка. Мне і Алене Аўдзеенцы дасталася вуліца Захарава. Не ведаю, як хто, а я нерваваўся і мне было няёмка перад Аленай — маёй будучай жонкай.

Толькі недзе праз месяц спакойны і мудры Марук скажа, што яго выклікалі ў КДБ.

Як бязлітасна хутка ляціць час! І гэты пажоўклы ад часу лісток я сёння ўспрымаю як прывітанне з юнацтва.

Усё цячэ і ўсё мяняецца. Вось гэтак непрыкметна выцвітаем і мы. Суцяшае адно:

Франц Іванавіч Аношка сапраўды ажаніўся з паэтэсай-"узлётаўкай" Вольгай Русілкай...

Тоненькая і сарамяжлівая Галя стала салідным крытыкам Галінай Тычкай...

Валодзя Ягоўдзік напісаў паўвоза кніг для дзяцей...

Мікола Мятліцкі нядаўна выдаў першае выбранае...

Песні на вершы Валодзі Мазго, здаецца, і зараз гучаць па радыё...

Марукоў Алесь і мой Максім вось-вось перарастуць бацькоў.

"ЗАЛАТОЕ КАЛЬЦО" І ЗАЛАТАЯ ЖЫЛА

На самым золаку перабудовы Сяргей Законнікаў і я бралі ўдзел у паэтычным фестывалі "Залатое кальцо". Выдатны быў фестываль! Мяркуйце самі: за тыдзень мы аб'ехалі ці не ўсе гарады "Залатога кальца" і ў кожным былі незабыўныя сустрэчы. На Уладзіміршчыне мы на свае вочы бачылі не толькі старажытныя саборы незвычайнай прыгажосці, распісаныя самім Андрэем Рублёвым, якімі ў свой час захапляўся наш Уладзімір Караткевіч, але і выступалі ў вёсцы, дзе колісь настаўнічаў Салжаніцын і быццам там пісаў свой "Матренин двор", у Суздалі нам пашчасціла павячэраць у Пакроўскім манастыры, а ў Яраслаўлі пазнаёміліся з дырэктарам знакамітага волкаўскага тэатра наймілейшай шляхетнай жанчынай з наскім прозвішчам Радзівіл...

Падчас выступленняў мы чыталі свае вершы, расказвалі пра нашу гісторыю і пры гэтым ненавязліва даводзілі, што цэнтр Еўропы знаходзіцца не ў Маскве, а ў нас, на Беларусі.

Пасля адной такой сустрэчы, здаецца, у Гусь-Хрустальным, да нас падышла ўжо немаладая маскоўская паэтэса, буратка па паходжанні.

— Странный вы народ, белорусы!

— А што такое? — здзівіліся мы.

— Неужели вы в самом деле не понимаете, что сидите на золотой жиле?

— ???

— У вас — центр Европы, а вы ушами, извините, хлопаете. Да на этом же озолотиться можно... От паломников-туристов отбоя не будет! Я согласна вступить в это дело, если возьмете, конечно...

Мы доўга смяяліся і абяцалі, што возьмем. Адміністратарам гатэля "У Закона".

— Ребята, а меня возьмете? — цікаўна стрэльнула падмаляванымі вочкамі маладзенькая паэтэса Юля.

Мы паабяцалі, што возьмем і яе. Адміністратарам рэстарана "У Пісьмянка".

— И стихи мои переведете на вашу мову?

Я адказаў, што магу перакласці пры ўмове, калі Сяргей Іванавіч, як рэдактар, дасць...

— Ой, ребята, — какетліва засмяялася паэтэска, — если деньги платить будете, перекладайте как хотите...

НАШ ЧАЛАВЕК

У тую цёплую восень наша група студэнтаў-філолагаў на чале з незабыўным Рыгорам Семашкевічам выбірала бульбу ў невялічкай вёсцы Свіркі на Віцебшчыне.

Стаялі ясныя пагодныя дні, і мы ўвесь свой вольны час хадзілі па маляўнічых ваколіцах, уволю ласаваліся яблыкамі, а вечарамі ладзілі танцы, на якія вельмі ж упадабалі хадзіць мясцовыя кавалеры. Дый чаго ім было не хадзіць, калі сітуацыя склалася як у той жартоўнай песні: "Восемь дзевак, адзін я..." Дакладней, я ды мой сябра Франц Аношка. Неяк на танцах пазнаёміўся з немаладым ужо, як мне тады здавалася, чалавекам, тутэйшым брыгадзірам. Разгаварыліся. Я пацікавіўся, ці не ведае ён паходжанне назвы сваёй вёскі Свіркі, і ці не чуў часам пра паэта Юрася Свірку? Брыгадзір сказаў, што пра паэта такога чуў і што ён — іхні. Я, вядома, запярэчыў, маўляў, паэт Юрась Свірка сапраўды з Докшыцкага раёна, але не са Свіркоў, а з-пад Бягомля, з Маргавіцы, як і другі іхні зямляк Алесь Ставер.

— Не, — упарціўся брыгадзір, — усе Свіркі са Свіркоў. У нас нават пан такі быў — Свірка. Адсюль, кажуць людзі, і назва вёскі.

Так я выпадкова даведаўся, што Юрась Мікалаевіч панскага роду.

Абставіны майго жыцця склаліся такім чынам, што ў хуткім часе я ажаніўся з дзяўчынай з суседняй з тымі Свіркамі станцыі Параф'янава. Пры жыцці цешчы я любіў бываць у тых мясцінах і колькі разоў сустракаў на станцыі свайго даўняга знаёмца. І заўсёды ў нас адбываўся прыблізна такі дыялог:

— Як там Свірка?

— Нармальна.

— Піша?

— Піша.

— Добра?

— Добра.

— Ну тады хай піша! — лагодна дазваляў брыгадзір.

Неяк пасля аднаго з такіх дыялогаў ён хітравата бліснуў вачыма:

— А пачытаць на памяць што-небудзь можаш?

— Магу.

І я прачытаў некалькі радкоў з даўно любімага мной верша:

Я ў вёску зазіраю, як у слоўнік,
Каб упэўніцца, што правільна пішу.

— Вось бачыш, — усміхнуўся брыгадзір, — а ты мне даводзіў, што Свірка не наш...

У КОЖНАГА СВАЯ КЕРН

Неяк напярэдадні 8 Сакавіка да мяне звярнулася Галя Булыка з просьбай сказаць колькі слоў для газеты "Культура" пра жанчыну і паэзію. І хоць гэтая тэма для мяне нечужая, і сам-насам з сабою я неаднойчы пра гэта думаў, на той момант чамусьці разгубіўся.

Жанчына і паэзія... Жанчына ў паэзіі... Мілая, прыгожая, капрызлівая, хітрая, легкадумная... Відаць, з усіх гэтых рысаў і складаецца жаноцкасць. Жанчына ў наша жыццё прыходзіць нечакана, як і верш. І абсалютна натуральна, што кожны прыход жанчыны ўплывае не толькі на погляды і характар мужчыны, але і мяняе характар ягоных учынкаў. Дзеля яе хочацца быць лепшым ці горшым. Яна прымушае думаць пра яе, а значыць, нешта нараджаць. Гэта той выпадак, калі мужчына таксама нараджае...

Што тычыцца мяне, дык я ўпершыню закахаўся рана, як, відаць, і большасць творчых людзей. І закахаўся, зразумела, у жанчыну старэйшую за сябе, недасягальную, і хутчэй за ўсё не мог спадзявацца на ўзаемнасць. Але ў той безнадзейнай закаханасці і ёсць высокая паэзія. Я думаю, што ва ўсе часы паэтаў у значнай ступені рабілі паэтамі жанчыны. У кожнага была свая Керн: у Пятраркі — Беатрычэ, у Лермантава — Н.Ф.І., у Купалы — Мядзёлка, у Куляшова — Алеся...

Праўда, нельга не пагадзіцца з афарыстычнымі радкамі нашага земляка вядомага расійскага паэта Ігара Шклярэўскага: "Так редко дружат ум и красота".

Што ж, разлад паміж марай і рэчаіснасцю з'ява для паэта нармальная.

Можа, дзякуючы менавіта яму, гэтаму разладу, мы і маем у лірыцы апошніх гадоў такія цікавыя рэчы, як Галубовічава "Жанчына з мары" і Дранько-Майсюковы "Вершы да А.".

ДУМАЦЬ ВЕРШЫ

На вечарыне, прысвечанай памяці паэта-пакутніка Тодара Кляшторнага, Сяргей Грахоўскі ўспамінаў, што пры сустрэчах з Кляшторным на пытанне: "Што робіш, Тодзік?" той звычайна адказваў: "Вершы думаю..."

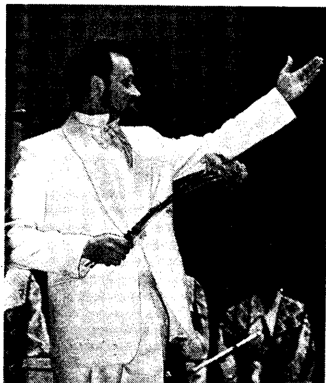
Думаць вершы — якое трапнае і дакладнае вызначэнне складанага псіхалагічнага працэсу!

Паэты з уласнай практыкі ведаюць, што вершы не пішуць, вершы думаюць, вершы выношваюць і толькі потым запісваюць. Невыпадкова раней у літаратуры існавала дума як жанр. Памятаеце, у Лермантава — "Дума", у Янкі Купалы — "Думка", у Тараса Шаўчэнкі — "Дума"...

У хуткім часе пасля вечарыны Тодара Кляшторнага я з ціхай радасцю прачытаў у Марыны Цвятаевай: "...лірыка — усяго толькі **запіс** нашых сноў і адчуванняў".

Радасць мая тлумачыцца проста: я ніколі не пісў вершаў — я іх думаў.

"МЕНСК" ПРАЗ ГОД

Год таму мне давялося пабываць на прэзентацыі новага творчага калектыву — аркестра народных інструментаў "Менск" і на старонках "ЛіМа" пісаць пра яго мастацкія задачы ды планы. І вось — новае, сёлетняе з'яўленне аркестра на філарманічнай сцэне, якое выклікала вялікую цікавасць мінчан. Атмасфера свята, прыўзнятага настрою і дабрыні панавала ў зале ў той вечар.

Праграма канцэрта складалася з разнапланавых і рознастылёвых твораў, уяўляючы сабою нібыта падарожжа па краінах ды часах: "Радасць кахання" Ф. Крэйслера і вальс У. Солтана з оперы "Дзікае паляванне караля Стаха", неапалітанскія песні ды рускія рамансы, "Сачыдао" Р. Лагідзе ды "Кадрыля" Я. Глебава. Большая частка твораў інструментавана і перакладзена для народнага аркестра мастацкім кіраўніком ды галоўным дырыжорам "Менска" Генадзем Новікавым. Вельмі шчыра вяла гэты канцэрт Кацярына Ягорава, з якою калектыў звязвае творчае сяброўства. У некалькіх фразах, што папярэднічалі таму ці іншаму нумару праграмы, вядучая змагла данесці да слухачоў яшчэ не доўгую, але досыць насычаную творчую біяграфію "Менска".

Прыемна ўражвае выканальніцкая манера гэтага калектыву, якая вызначаецца вытрыманасцю густу і, калі можна так сказаць, інтэлігентнасцю. Як і падчас леташняй прэзентацыі, сапраўдную асалоду прынеслі слухачам салісты — Ніна Шарубіна ды артысты ДАВТа Аляксандр Кеда і Рыгор Палішчук. Бліскуча выканаў "Рассыпуху" В. Грыдзіна студэнт Мінскага музычнага вучылішча Аляксандр Севасцьян. Элементы тэатралізацыі ўнеслі ў атмасферу вечара дадатковы штрых раскаванасці, калі і гледачам, і музыкам прыемна было наладзіць непасрэдны кантакт. Такая манера стасункаў паміж аўдыторыяй і аркестрам робіцца традыцыяй "Менска".

Самых добрых слоў варты генеральны спонсар калектыву — АРКБ "Комплекс-Банк", без падтрымкі якога ў наш час наўрад ці змог бы існаваць незалежны творчы калектыў "Менска". Дзякуй Богу, у гэтай суполкі музыкаў ёсць і майстэрства, і энтузіязм, і мэтанакіраванасць, і вера ў перспектыву. Ёсць і свой творчы напрамак, і выканаўчае аблічча. Аднак, згадваючы просьбу Г. Новікава, выказаную са старонак "ЛіМа" год таму і адрасаваную беларускім кампазітарам: "Пішыце для нас!", нельга не запытацца ў нашых масцітых ды маладых аўтараў, чаму ж не адгукнуліся яны на просьбу дырыжора. А музыка ж для народнага аркестра — найкарацейшы шлях да сэрцаў многіх меламанаў.

Ізноў, як і год таму, хочацца спадзявацца, што рэпертуар аркестра "Менск" папоўняць адметныя творы беларускіх аўтараў, а яны знойдуць у гэтым калектыве свайго таленавітага і тонкага інтэрпрэтатара, які нясе слухачам радасць сустрэч з сапраўдным высокім мастацтвам.

І. ГУРАРЫЙ

На здымку: дырыжор Г. НОВІКАЎ.

Фота В. АМІНАВА

ЧАРГА — ЗА ГЕРОЯМІ МЕЛЕЖА

Мазырскі эксперыментальны драматычны тэатр "Верасень" цяпер будзе насіць імя славутага земляка — народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

Помняць Івана Паўлавіча ўдзячныя землякі. Раней яго імя было нададзена бібліятэцы і адной з вуліц у Гомелі. А што да тэатра, то цяпер засталося ўвекавечыць на сцэне і мележаўскіх герояў.

Васіль БАРХАНАЎ

20 студзеня Беларускі інстытут радыялогіі і радыеэкалогіі імя А. Сахарава адзначаў свае паўнавартыя тры гады існавання, падмацаваныя колішняю пастановаю Савета Міністраў. Пад гэтую пастанову колісь збіраліся спецыялісты, набіраліся першыя студэнты (інстытут яшчэ чатыры месяцы таму менавалі каледжам). Не будзем пачынаць з таго, што гэтых спецыялістаў бракавала Беларусі ў самы скрутны момант. Возьмем пад увагу тое, што добрыя, вартыя прафесійнікі — гэта праблема праблем усяго свету. З такой пастаноўкаю пытання пагадзіўся рэктар інстытута АЛЯКСАНДР ЛЮЦКО. З ім гутарыла карэспандэнт "ЛіМа" ЖАНА ЛАШКЕВІЧ.

"ЖЫЦЦЮ ЭЛІТЫ НЕ ВАРТА ЗАЙЗДРОСЦІЦЬ..."

— Аляксандр Міхайлавіч, вы, ваш інстытут — першыя, хто рыхтуе для ўсяго свету энцыклапедыю яго радыяцыйнага забруджвання. Што ўвойдзе ў яе? Як доўга будзе цягнуцца праца?

— Хочам спраўдзіць свой намер да красавіка 1996 года. З замежнымі калегамі абгавораны ўжо і тэрміны, і патрэбы. У праект увойдзе ўся магчымая інфармацыя, уключаючы карты, кароткія артыкулы, даведкі. Напрыклад, пра натуральны радыяцыйны фон, бо ёсць месцы, дзе гэты фон залежыць ад прыроды. Пра ўсе навукова-даследчыя і энергетычныя рэактары: калі збудаваны, здадзены ў эксплуатацыю, іхнія тыповыя аварыі, высновы з аварый. Уся інфармацыя пра доследныя выбухі, што ўжо ажыццёўлены ва ўсім свеце на ўсіх вайсковых палігонах. Пра іхнюю магутнасць, даты, прыналежнасць, пра носьбітаў зброі. Апошнія звесткі, на жаль, пакуль не ўсе. Але тое, што вядома пра аварыі, — аварыі не схаваеш, — у энцыклапедыі будзе адзначана. І пра аварыі на атамных лодках, абсталяванні і да т. п. Пазначаны месцы скідвання радыяцыйных адходаў. Месцы перапрацоўкі. Аварыі буйныя з ізатопнымі крыніцамі. А гэта ж надаралася і ў Лацінскай Амерыцы, і ў Італіі... Узнікне абсалютна ўразлівая карціна таго, што за апошнія сорак гадоў чалавек нарабіў у прыродзе. Нарабіў толькі таму, што не ўмее адказна ставіцца да сваіх уласных адкрыццяў!

— А вам не здаецца, што такое выданне ўжо позніцца?

— Шмат што зрабілася вядомым толькі цяпер. Пра Чарнобыль, здаецца, напісана столькі... Калі былы прэм'ер-міністр СССР Рыжкоў папрасіў незалежнае экспертызы ў незалежных экспертаў з-за мяжы, каб, нарэшце, вызначыць, што трэба рабіць, дый увогуле, ці варта што-кольвечы рабіць (мо само як-небудзь зліквідуецца?), ён матываваў свой зварот тым, што, маўляў, ёсць навукоўцы розных школ, якія спрачаюцца між сабой, і партыя не ведае, каму верыць. У СССР заўсёды надта паважалі іншаземцаў... Надта спадзяваліся на замежны розум... Што да мяне, дык я не веру ў тое, што "там" хтосьці больш дасведчаны. Проста таму, што "там" ніколі не было аварый, роўных нашым (не адно чарнобыльскай, але і іншай, найбуйнейшай, якая здарылася на Паўднёвым Урале). Савецкія (а як іх яшчэ назваць) спецыялісты гэтыя доследы не выпусцілі з-пад увагі. Катастрофамі займаліся лепшыя навукоўцы, усё вывучалася ў комплексе. Вопыт быў напрацаваны велізарны. У нетрах КДБ. Бо, як свядома, шэфам нашых першых атамных іспытаў быў сам Берыя, і першыя доследныя аб'екты будавалі вязні... Іх праца легла ў падмурак змагання з Чарнобылем. Згадайце: ніякіх звестак, дзейнічаюць войскі, нешта робяць, нешта вызначаюць, нешта мяркуюць-высноўваюць. А вы сабе... як выпадае. Бяда ў тым, што ўсё гэта адбывалася, у асноўным, на тэрыторыі Украіны і Беларусі. Уласных спецыялістаў мы ніколі не рыхтавалі, не мелі, а з нетраў вядомых усесаюзных устаноў яны як прыязджалі, так і ад'язджалі — упрочкі. Пакідаючы нас ні з чым. У Маскву, Санкт-Пецярбург, Чэлябінскія філіі, у шэраг нумарных гарадоў... З гэтым заўжды мела справу вузкае кола людзей.

— Ці слушным будзе сцвярджаць, што менавіта незалежнасць, пакінуўшы нас адзін на адзін з бядою, прымусіла змагацца не жартам?

— Бадай. Нават без пэўных звестак пра гэтую бяду. І без грошай. І без сродкаў. Апошняя рыса... Увогуле Чарнобыль, ягоная праблема, грымнуўшы ў 1986, неяк прыцішылася, скруцілася на нішто, распусцілася ў паветры, каб паўстаць у 1989: пачаліся вольныя выбары, сацыяльныя выбухі ды пытанні. Чаму салдат з абарончым пялёсткам на твары нешта выкопвае з дзіцячай пясочніцы, калі там гуляюць дзеці? Што ён там шукае? Або ліквідуе? Людзі ці не ўпершыню не па-савецку абурыліся...

— З'явілася нават газета "Набат", якая своеасаблівa падала адлік часу: год пасля Чарнобыля, два, тры гады... Менавіта там з'явіліся вашы першыя грунтоўныя артыкулы...

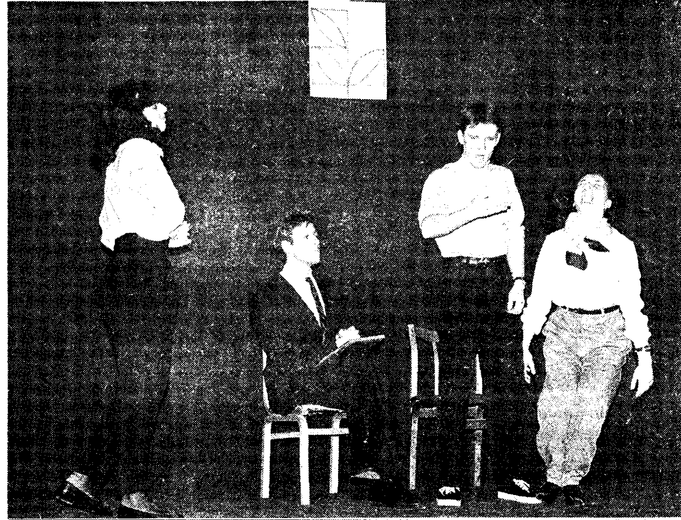
— Так, гэта газета, асабліва па першым часе свайго існавання, давала выключна важныя звесткі, з ёю супрацоўнічала шмат спецыялістаў. А само пытанне пра спецыялістаў паўстала якраз у 1989 годзе — праз тры гады пасля Чарнобыля. Людзі набывалі новае мысленне і "ясны, дужа ясны светагляд", а сістэма яшчэ жыла як набягала. У 1989 сутыкнуліся новае мысленне са старою сістэмай. Разваліўся, раскідаўся Саюз. Мы, супрацоўнікі кафедры ядзернай фізікі БДУ, напісалі нашаму міністэрству прапанову, сутнасць якой была ў тым, што надышоў час спецыялістаў. На Беларусі пра радыяцыю мы мусілі ведаць не менш, як пра электрычнасць. І запасіць веды, мацуючы іх практычнымі дзеяннямі ледзь не з маленства... Міністэрства азвалася загадам пра ўводзіны курса радыяцыйнай бяспекі ва ўсіх навучальных установах. Але загад застаўся загадам. Менавіта нашы універсітэцкія спецыялісты (цяпер — ядро Сахараўскага інстытута) напісалі, нарэшце, падручнікі. Летась (!) іх надрукавалі... Я тады пісаў артыкулы ў газеты, да прыкладу, у "Знамя юности": гэткія практычныя рэкамендацыі. Мне адказвала процьма чытачоў, для іх гэта былі насампершыя звесткі! Вось на што я рэагаваў з болем... З боку славутага Захаду з'явілася некалькі заманлівых прапаноў пра сумесныя праекты. Мы адказвалі на тое, што неабходна нам. Мы дамагаліся, каб тым людзям, якія заўжды ў нашай краіне прымаюць канчатковыя рашэнні, раілі спецыялісты. Каб само насельніцтва ведала хоць найпростыя правілы абароны... У 1991, у маі месяцы Масква прымала першы кангрэс памяці Андрэя Дзмітрыевіча Сахарава, — рыхтык на ягоныя семдзесят гадоў. Ягоныя сябры ды прыхільнікі з'ехаліся з усяго свету. Дзве тэмы абмяркоўваў кангрэс: правоў чалавека ды чарнобыльскую. Здаецца, вельмі ўжо розныя, але такія сахараўскія! Ён жа лічыў сябе вінаватым да самага канца. У тым, што ён, стваральнік вадароднай бомбы, мала зрабіў па чарнобыльскай праграме. Ужо вядома, што ў сваіх меркаваннях пра памеры чарнобыльскай бяды Сахараў паверыў уладам: людзі звярталіся да яго, да сумлення краіны, а ён... паўтараў тое, на чым афіцыйна настойваў ТАСС. Ён не мог, не хацеў дараваць сабе гэтага да скону...

— Хто на тым кангрэсе прадставіў Беларусь?

— Я. Дарэчы, амаль не было прадстаўнікоў ад СССР: па палітычных прычынах сам кангрэс складана было сабраць, тым больш у Маскве, і нават была дамова з Будапештам ды Прагай, маўляў, у выпадку чаго ўсё перанесці, але абышлося. Памятаю, з якім энтузіязмам, з якім імпэтам прадстаўнікі Вярхоўнага Савета СССР паставіліся да майго выступлення. Цалавалі... Памятаю агульны сэнс артыкулаў пра кангрэс у "Собеседнике": нарэшце Люцко патлумачыў гэтым іншаземцам, што ў нас здарылася. Усе прадстаўнікі ядзерных дзяржаў (ЗША, Японіі, Італіі, Францыі, Швецыі) прыслухваліся да меркаванняў беларускага боку. Пагадзіліся стварыць сама менш у трох рэспубліках Сахараўскія вышэйшыя школы па радыялогіі і да т. п. — выдатная ідэя!

— А якім чынам гэтая ідэя выспявала-фармулявалася?

— Пачалі з таго, што аварыя — гэта жахлівае кола праблем. Яго адною фізікаю не разарвеш. Тут мусяць быць напагатове медыкі, біёлагі, псіхолагі, педагогі і шмат хто іншы. Гэтую выснову запісалі як рэкамендацыю кіраўнікам дзяржаў. Праўда, Гарбачоў на іх не дужа зважаў... Той год мне нібыта сам Бог дапамагаў: мяне запрасілі ў Вену як эксперта МАГАТЭ. І адразу з Масквы я рушыў у Вену, дзе былі прадстаўнікі ААН і рыхтаваліся праекты пад ягонаю згідай. Уначы і накідаў свой праект: як я бачу свой каледж... Праз колькі часу я апынуўся ў ЗША, мой візіт доўжыўся чатыры месяцы. Натуральна, я скарыстаў і становішча, і людзей. Таксама сазваніўся са старшынёй Сахараўскага кангрэса Рычардам Уільсанам. Ён сустрэўся са мною ў Чыкага... Вынікам спаткання сталася ідэя ўтварыць камітэт з уплывовых людзей, якія б назіралі і дапамагалі ажыццявіць пабудову ў Беларусі Сахараўскай вышэй-

студэнцкі капуснік.
Фота Віктара АМІНАВА

шай школы... Я сказаў тады, што не магу адказваць за Украіну, за Расію, але ў нас мы зробім усё. Сама Бонэр настаяла на тым, каб камітэт быў міжнародным. Бонэр і зрабілася нашаю хроснаю маткаю: у яе цяпер (яна сама так кажа) — клопату! Сахараўскі музей ды Сахараўскі інстытут. Інстытут наш вось-вось набудзе універсітэцкі статус.

— І як жа такую добрую справу ўдалося спраўдзіць?

— Да 20 студзеня 1992, — якраз да прыезду апекуноў-камітэтчыкаў, мы зрабілі ўсе магчымыя захады. З'явілася пастанова Саўміна і загад пра маё прызначэнне. Нават прэс-канферэнцыю правялі... Не было ні памяшканняў, ні абсталявання.

— Я ўпільнавала змены вашага паштовага адраса: Скарыны, 4 — гэта адрас БДУ?

— Дакладней, шэсць квадратных метраў, загародка пры універсітэцкіх сходах. Мы аб'ездзілі ўвесь Мінск. Шмат хто хацеў здаць нам памяшканне ў арэнду. На кароткі тэрмін і за шалёныя грошы. Агульнае вар'яцтва: нажыцца на ўласнай бядзе. Налётаўшыся па тым зачараваным коле, я папрасіў апекуноў прыехаць яшчэ раз... У лёсу ў Гомелі, — ён яшчэ як галоўны спецыяліст прадстаўляў чарнобыльскую Беларусь на з'ездзе партыі! Партыйная мафія нічога не аддала. Пры мне Шушкевіч колькі разоў званіў Кебічу, і той, падумаць толькі, усё цудоўна памятаў пра Сахараўскі каледж! Пра нас слухалі аж на Вярхоўным Савеце!... І вось — год 1993. Нарэшце і наша краіна раскідалася. Грошай нямашака. На новы Сахараўскі каледж (а мы ўтвараліся, дарэчы, як будучы універсітэт) — перадусім. Між тым новы каледж з універсітэцкаю будучыняю вымагае немалых укладанняў, унёскаў, сродкаў, а тут старыя універсітэты няма за што ўтрымліваць. Мы, праўда, не спалі ў шапку. Шукалі сродкі. Гранды. Нас наведаў Джордж Сорас і, па ўсім відаць, упадабаў: ягоны вялікі гранд мы цалкам скарысталі на абсталяванне (мы ўвогуле ніколі нічога не праядалі). Але наш цяперашні будынак для нас зусім не прыстасаваны. Ні для фізічных, хімічных, біялагічных, медычных лабараторый. Ды ў нас нармальнай каналізацыі няма, не кажучы ўжо пра вентыляцыю. Самі памяшканні не па нас: даваліся перастаўляць сцены. А нам, як нікому, патрэбны пэўны вобраз; штодня на наш канец горада ездзяць іншаземцы, буйныя навукоўцы... Вядома, зрабілі мы шмат, і ўсё нібыта нябла-

Фота з архіва — першыя заняткі з камп'ютэрамі.

жніўні 1992 яны прыехалі: Уільсан, Бонэр, Дэвід Рэндал з Кінгстан-універсітэта (Лондан), Ташыўкі Куматоры — прафесар, старшыня камісіі радыяцыйных эфектаў... Прадстаўнічая кампанія ўплывовых людзей. На сваё пасяджэнне яны запрасілі беларускага міністра адукацыі...

— Аляксандр Міхайлавіч, і ўсё-такі, па-вашаму, што ж канчаткова паўплывала на рашэнне беларускага боку? Аўтарытэт вашай апякунскай рады? Ваша ўласнае уменне пераконваць? Палітычны момант "вольных выбараў"?

— Ну чым, перш-наперш, благая ідэя самой адукацыі? Не ведаю нікога ў свеце, хто стаў бы выступаць супраць яе. Чарнобыльская праграма гэткай адукацыі вымагала. За яе выступалі ўплывовыя людзі з усяго свету. Не схаваю, меўся на ўвазе дапамога гэтага самага ўплывовага свету. Па-трэцяе, зважым на тое, што спікерам наскага парламента якраз зрабіўся Станіслаў Шушкевіч, былы загадчык кафедры БДУ, наш калега. Ён перад усімі падзяліў ды патрымліваў нашую ідэю. А за час свайго існавання мы не дужа назалялі чынавенству. Міністры (яны, вядома, мяняліся) наведвалі нас... разы чатыры. Мы разлічвалі і разлічваем на свае сілы. Падкрэслю, што міністр адукацыі і ягонае міністэрства свае абяцанні выканалі: месца ў Сахараўскага інстытута цяпер ёсць. Праўда, зважаючы на наш адрас (Даўгабродская, 23), яны прызналі, што месца і экалагічныя ўмовы для такой прэстыжнай ВНУ — не самыя падыходзячыя. Узяліся былі падшукаць лепшае... Праз пошукі гэтага месца я пераканаўся, што наш урад — самы вялікі ўрад на свеце, бо ягонымі будынкамі занята ці не палова Мінска. Памеры неверагодныя. Здаецца, новая адміністрацыя нібыта звярнула на гэтую акалічнасць увагу: дай Божа, каб урад не павялічыўся яшчэ ўдвая пасля такога пільнага назірання. Станіслаў Шушкевіч меркаваў аддаць нам што-небудзь з партыйнай уласнасці. Думаю, ён паспяшаўся... На Куйбышава, 14, у былой партмаёмасці, мы б маглі пасяліцца, але як жа ахвяраваць лазняю? Параю? Півам? Як быць спадарам камаям, — з тых, чый старэйшы мала таго што кінуў людзей на волю га, і знаходзяцца людзі, якія нам зайздросцяць...

— Здаецца, ваш інстытут з універсітэцкай будучыняй свядома і ад пачатку свайго існавання скіраваны на самае дарагое — на стварэнне навуковай эліты Беларусі?

— Эліта — гэта стагоддзі... А ў нас — стагоддзі ненатуральнага адбору. Нацыя даведзена да знямогі. Да элітарнага бяссілля. І самае прыкрае адбываецца цяпер: эліта з'язджае, бо ёй якраз у нас не выжыць... Надта цяжка выжыць. А эліта — гэта тое, што з-за мяжы не запросіш. Нам бы засяродзіцца на яе падтрымцы... Эліта не адно з'язджае, але і разбэшчваецца, раздуроваецца! Я ў свой час шмат плаваў (працаваў на марскім судне) і бачыў, як з жабрацтва ды галечы паўсталі краіны Паўднёвай Азіі — прыклад Сінгапура ці не самы красамоўны. За кароткі тэрмін можна, можна зрабіць, каб краіна твая квітнела, і я вас запэўніваю, што гэта абсалютна (прашу падкрэсліць) не залежыць ад энерганосьбітаў. Абсалютна! Нам патрэбны пісьменныя кіраўнікі. Проста — пісьменныя, а не перасаджаныя з адных крэслаў у другія. Я валодаю звесткамі сусветнай сацыялогіі: каб краіна квітнела, патрэбны элітарныя інтэлектуальныя вышлкі ўсяго 2% насельніцтва; гэтыя драбнюткія адсоткі, па сутнасці, і вызначаюць усё — гісторыю, навуку, культуру, мінулае, будучыню... Пасіянарыі. Толькі два адсоткі нацыі — і ад Бога, і ад д"ябла. Калі кіраваецца сусветнай сацыялогіяй, дык Беларусі трэба дзвесце тысячаў актыўных людзей. Пры гэтым мы, думаю, адказваем толькі за свае сто тысяч — тых, якія, упэўнены, ад Бога. Бо бываюць жа і злыя геніі... Я ўпэўнены, што ўсе нашыя беды і бедкі праз тое, што эліты ў нас проста няма... Я пераконваю замежных партнёраў, што ў яе, у будучую эліту, трэба ўкладаць грошы, а не дабрадзейнічаць, раздаючы па долару на ўсіх. Эліта ведае, як самым найлепшым чынам скарыстаць "па доларчыку"...

— Гадаванне, выхаванне эліты — надта доўгі шлях. На жаль. Але — не ў нікуды, не ўпрочкі. Эліта — гэта адзіная пэўнасць Беларусі? І якія ўкладанні мусяць стацца самымі эфектыўнымі?

— У адукацыю. Мне любяць упікаць сумы, якія я прашу на развіццё Сахараўскага інстытута. Але колькі Дзяржкамчарнобыль закопвае ў зямлю! А ўсе ахвяраапрыншэнні, зборы сродкаў, марафоны дабрадзейцаў.. Куды?! У прорву. Часцей за ўсё — на нішто. Мяркую, зборамі ды ахвярамі займаюцца добрыя, сумленныя людзі, але дылетанты. А дылетанты якраз — самыя дарагія, найдаражэйшыя па сваім кошце. У любой краіне. Я перакананы, што ўжо першыя выпускі Сахараўскага інстытута даведуць сваю вартасць! Вядома, іх адразу да кіраўніцтва не дапусцяць, але кожная іхняя парада, дзеянне, учынак будзе сведчыць на карысць прафесійнасці. Гэта надзвычай важна для краіны, у якой кішэні дзіравыя. Мы ж усе, спадары беларусы, плацім чарнобыльскія падаткі — за што?! Ці трэба нам іх плаціць? Каму? І глупствамі гэтымі перапоўнена зямля наша.

— Аляксандр Міхайлавіч, вы ўжо не першы год працуеце ў звязку з іншаземнымі спецыялістамі. Вы нелі магчымасці параўнаць сістэмы адукацыі розных сацыяльных сістэм? Вызначыць узроўні?

— У любой краіне свету існуюць універсітэты вельмі й вельмі прэстыжныя (Оксфард, Кембрыдж, Гарвард, Йельскі універсітэт, Сарбона) і — звычайныя. Часам ставіцца рубам пытанне пра суаднесенасць (канвертацыю) дыпломаў. Але я магу запэўніць, што дыпломы нашых (былых савецкіх) навучальных устаноў прызнаюцца ва ўсім свеце, праўда, пры гэтым пільна глядзяць: якая менавіта ВНУ дыплом выдала. Перадусім, напрыклад, нідзе не хацелі даверыць вартасці дыплома Маскоўскага універсітэта Імя Патрыса Лумумбы (хіба самыя тэрарыстычныя краіны). Іншая рэч — дыплом Маскоўскага універсітэта імя Ламаносава. Гэта, для параўнання, як дыпломы Йельскага універсітэта і якогась са штата Тэнесі. І замежныя дыпломы — розныя якасці. У першым выпадку — кіраўнічай ды навуковай эліты, у другім — агульнаадукацыйны.

— А як ацэньваецца дыплом Беларускага дзяржаўнага універсітэта, — пытаюся як ягоная выпускніца?

— Да нядаўняга часу ён быў неблагі. Але на ягоную падтрымку выдаткуюць надта ўжо мізэрныя сродкі. Нашы універсітэты цяпер раскідаюцца з двух бакоў: сыходзяць выкладчыкі, прафесура, а студэнцкай стыпендыі халае на два абеды. Студэнты вымушаны зарабляць на жыццё замест навучання, і з бальшыні прыстойных прафесійнікаў не атрымаецца. Ізноў дзяржава старанна сячэ сук, на якім сядзіць. У нас, у Сахараўскім, студэнтаў мала, хоць перыядычных прапаноў пашырацца да двух-трох тысяч — багата. Я — супраць. У нас элітны універсітэт, хоць зробімся ім паводле папер мы праз колькі часу. У нас свае перавагі: штодня мы маем магчымасць ацаніць вартасці кожнага студэнта. Маем магчымасць рыхтаваць студэнтаў на самым каштоўным: на сутыках, на памежжах навук. Як толькі пачнем дзяліцца на кафедры, плыні, школы і да т. п., а гэта стары шлях, усё спыніцца. Прымаем мы няшмат, па сто чалавек на год. Конкурсы — сур'ёзныя і павялічваюцца. Мы ўжо — вядомыя. У нас модульная сістэма адукацыі, гэткі адукацыйны канструктар: студэнты з выкладчыкамі самі канструююць сабе спецыяльнасць. На Захадзе спецыялістаў заказваюць і ставяць умовы: каб яны не давучваліся на рабоце, каб адразу працавалі. Праўда, губляюць яны адно наша бясспрэчнае дасягненне: шырокі кругагляд. Я — без іроніі, бо непатрэбных ведаў не бывае. Мы шукаем паразуменне між шырынёй ведаў і вузкай спецыялізацыяй. Наш спецыяліст мусіць быць адукаваны энцыклапедычна, — у ідэале. А яго яшчэ дасягаць і дасягаць...

— Ваша адукацыйная сістэма ўжо выпрабавана дзесьці ў свеце?

— Утварэнняў, падобных да Сахараўскага, няма нідзе ў свеце. Нас у пэўным сэнсе спарадзіў Чарнобыль разам з незалежнасцю. Элітныя універсітэты на Захадзе, як правіла, большыя. І праблемы ў іх іншыя: Захаду, напрыклад, шмат юрыстаў трэба... Я прасіў юрыстаў асабіста ў Сораса, і летась у нас былі пяць буйных прадстаўнікоў юрыдычнай навукі свету з экалагічным правам. Пакінулі нам нарматывы, дакументы і... здзіўленне: Беларусь не выпрацавала ядзернага права! Вар'яцтва. І ніводнае з пералічаных правоў не ўвязана шчыльна з Канстытуцыяй! Вар'яцтва. Нашым студэнтам будуць выкладаць міжнароднае ядзернае права спецыялісты са Швецыі, з Упсальскага універсітэта...

— Аляксандр Міхайлавіч, цяпер за навучанне патрабуюць плату. Я ведаю, што вы, ваш інстытут, не патрабуе. Яшчэ ці — прынцыпова?

— Плата адразу здымае процьму праблем. Але... чым плаціць? Вось, ківаюць нам, Еўрапейскі гуманітарны універсітэт, яму прасцей... Але гуманітарная адукацыя не вымагае такой колькасці лабараторнага абсталявання. Па-другое, нам цяпер, як ніколі, важны выбар: мы хочам мець лепшых з лепшых. Праўда, нашы лепшыя могуць разлічваць толькі на звычайныя стыпендыі. Для найлепшых мы шукаем асабістых спонсараў. Адзін з амерыканскіх прадпрымальнікаў, Трыніці Суітс, дарэчы, былы беларускі грамадзянін, даў нам свае тры імянныя стыпендыі. Да ўсяго ў нас рэйтынгавая сістэма, рэйтынг вызначаецца кожныя тры месяцы. Ствараем канкурэнцыю. У нас цяпер пяць відаў (або гатункаў) розных стыпендый і шмат што залежыць ад самога студэнта. Прапануем ім і папрацаваць: прыбраць памяшканне, дагледзець лабараторыю... Шмат хто ведае мовы, камп'ютэр... Мы знойдзем работу, каб толькі яны не ішлі ў крамы ды яткі... Каб працавалі на сваю элітарнасць...

— У вас — міжнародны інстытут. Вучацца з Расіі, з Прыбалтыкі. Якія мовы ў асаблівай пашане?

— Рабочых моў тры — беларуская, руская і англійская. Беларускую карыстаемся, хоць і нячаста. На жаль, пакуль няма іншага выйсця: працуем, у асноўным, парускy і па-англійску. Студэнты мовамі валодаюць. Маюць магчымасць дасканаліць іх. Іншыя — французскую або нямецкую — вывучаюць па жаданні.

— Я ведаю, што вы мяняецеся студэнтамі...

— Наш Дзіма Лазоўскі, студэнт трэцяга курса, цяпер працягвае навучанне ў Кінгстан-універсітэце і прызнаны лепшым (?) ягоным студэнтам. Гуляў за футбольную каманду Кінгстана з Амстэрдамскім універсітэтам...

— А цяпер — вельмі асабістае, прыватнае пытанне да вас. Нашы прадказальнікі-звездары досыць сур'ёзна ўзяліся прадказваць або прадбачыць катастрофы, у тым ліку, мовім так, і падведамасныя вам. Як вы ставіцеся да гэтага?

— З Паўлам Глобам я знаёмы асабіста. Ён нават прадказаў, што жыццё мае скончыцца ў 62 гады, так што ў мяне яшчэ багата часу. Аднойчы мы сустрэліся з ім на радыё і... паразумеліся. Сышліся ў поглядах. Я сказаў, што звяздарства (астралогія) — складаная навука. Мы ж працуем прасцейшымі метадамі. Ён са свайго боку, як высветлілася, не мяркуе пра звяздарства як надта складаную навуку. Я з павагаю стаўлюся да гэтага нябачнага, няўгледнага свету. Але я — навуковец. І, як навуковец, я адказваю за тое, што ў маіх руках. Я — рэаліст... Я паважаю людзей, якія ўмеюць даводзіць свае ідэі да ўвасаблення. Іх ва ўсім свеце няшмат. Глоба — сярод іх. І людзі Сахараўскага інстытута — сярод іх. Таму і будзем кожны сваім займацца...

— Глоба — эліта прадказальніцтва, ведаў пакрыёмых. А вось у Афінах напрыканцы леташняга ліпеня збіралася эліта, мовім так, іншага кшталту — на сусветны Сахараўскі фестываль. Вы былі сярод ягоных удзельнікаў...

— Кірункі фестывалю — біяпалітыка, біяадукацыя ды асяродак наступнага тысячагоддзя. Эліта прадстаўляла 81 краіну свету. Абмяркоўвалі асноўныя ідэі для развіцця чалавецтва на наступнае тысячагоддзе. З Бонэр мы ездзілі на радзіму продкаў Сахарава: Сахаравы па маці — грэкі, і Алена Георгіеўна знайшла іхнія сляды. На баку Расіі яны змагаліся з Асманскай імперыяй... Але менавіта ў Афінах мне прыгадалася венская гутарка 1989 года. "Чаму вы так баіцеся беспрацоўя? — пыталіся ў мяне. — У нас — 5% працуюць як... вар'яты. Маюць шалёныя грошы. Але нават невялікую частку з іх не ў стане патраціць. Ім падабаецца працаваць так. Усе астатнія — нармальныя людзі. Хвіліну ў хвіліну яны кідаюць працу, як толькі надыходзіць час, і ідуць — жыць. У Афінах сталася відавочным, што жыццю эліты не пазайздросціш. І — не варта зайздросціць. Бо яе прадстаўнікі працуюць (аб"ектыўна) не на сябе. І не маюць звычкі хвіліна ў хвіліну пакідаць сваё месца... З Бонэр мы абмяркоўвалі будучыню Сахараўскага інстытута. Сышліся на тым, што будучая эліта мусіць ведаць існуючую. Асабіста кантактаваць. Мець звесткі з першых вуснаў. Гэта — адукацыя іншае якасці. Мы імкнемся да яе. Мы не абмінаем кантактаў і за калегамі, і з дзеячамі мастацтва, культуры: нас, зрэшты, так няшмат...

ВІЦЕБСКІЯ ФАНТАЗІІ

У Лідскай карціннай галерэі распачалася выстава віцебскіх мастакоў Аляксандра Дасужава, Віктара Міхайлоўскага, Аляксандра Малея, Валерыя Шчаснага, Барыса Хесіна, Валерыя Чукіна, Віктара Шылко. Названыя аўтары не прадстаўляюць адзін стыль ці накірунак, хоць у іх творчасці заўважана моцнае ўздзеянне традыцый авангарда 20-х гадоў і прынцыпаў УНОВІСА. Мастакі па-рознаму падыходзяць да асэнсавання рэчаіснасці. Адны з іх захоплены рэчавым светам, які існуе па-за чалавекам, з'явамі і формамі прыроды. Іншыя схільны да абстрактных форм, падказаных розумам і фантазіяй. Выстава нібы адлюстроўвае асноўныя суіснуючыя ў нашым мастацтве тэндэнцыі — рэалістычныя пейзажы і нацюрморты побач з суцэльным мадэрнам.

Ларыса ДРАКО,
мастацтвазнаўца-метадыст
карціннай галерэі г.Ліды
Здымак А.СЕРАБРАКОВА

ЛЮБІЦЬ — ЦЯЖКАЯ НАВУКА?

На малой сцэне Брэсцкага тэатра драмы адбылася прэм'ера, якую прыхільна сустрэлі гледачы: "Восем жанчын, якія любяць" Рабэра Тама.

Камічнае дзеянне спектакля ўдала спалучаецца з дэтэктыўнай фабулай. Восем жанчын любяць аднаго мужчыну, аднак найчасцей кіруюцца яны не высокімі душэўнымі парываннямі, а разлікам, хоць не прамінаюць выпадку пагаварыць пра свае высакародныя памкненні і пачуцці: не кожны чалавек здатны слухаць сваё сумленне, тым больш, калі гаворыць яно з намі прытоена, ціхутка...

Жанчыны імкнуцца да шчасця, як да самай запаветнай мэты, але для гэтага не грэбуюць скарыстоўваць хлусню, здраду, прадажнасць... І вымушаны ўрэшце прызнаць сябе абдзеленымі: не столькі з-за сацыяльнага становішча, колькі з-за няплоднасці і недасканаласці свайго жыцця. Напружанасць дзеяння, сутыкненне характараў цалкам захопліваюць гледачоў.

Пастаноўку спектакля здзейсніў заслужаны артыст Беларусі Сяргей Еўдашэнка. У спектаклі заняты Т.Куцэвіч, Т.Яварчук, Т.Кірына, А.Ягорава, Л.Рабая, Т.Несцярчук, Н.Кліманава, А.Дабышук, Л.Міхайлава, Т.Багрэева, Т.Валчэцкая, А.Грозеў.

З.Д.

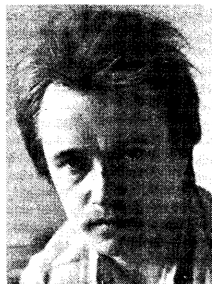
"ЖАНІХ ПА ПЕРАПІСЦЫ"? КАЛІ ЛАСКА!

"Жаніх па перапісцы" — так назваў сваю п'есу Андрэй Федарэнка, пакуль больш вядомы як празаік. Прынамсі, ён з'яўляецца лаўрэатам "ЛіМа" за 1993 год. Гэты драматургічны твор зацікавіў рэжысёра Іўеўскага народнага тэатра Р. Шабановіча, а ў выніку з'явіўся спектакль, прэм'ера якога адбылася нядаўна на сцэне Іўеўскага раённага Дома культуры. У ролях заняты артысты тэатра М. Кайрыс, Л. Бурак, В. Ярохіна, А. Тупік і іншыя.

Новая пастаноўка народнага тэатра выклікала шырокі рэзананс у мясцовага гледача. Пра гэта паведаміла раённая газета "Іўеўскі край", змясціўшы рэцэнзію "Брава, Раман! Брава, тэатр!!!", аўтар якой Г. Міронча́к, даючы высокую ацэнку новай рабоце самадзейных тэатралаў, заўважае: "І ў той час, калі ў зале гучалі гарачыя апладысменты гледачоў, мне падумалася, што будзе ў вышэйшай ступені крыўдна, калі яго змогуць убачыць толькі іўеўцы. Тут сваё слова, мабыць, павінны сказаць і кіраўнікі прадпрыемстваў і гаспадарак Іўеўшчыны, калі яны хочуць, каб іх працаўнікі таксама змаглі далучыцца да прыгожага і цудоўнага".

Паэзія

Віктар ШНІП

"НА МЛЕЧНЫМ ШЛЯХУ Ў ЗАЎТРА"

ЯБЛЫК

у яблыку жыве спакуса
яблык ведае сваё я
і ў восень трымаючыся за галінку
як тапелец за саломіну
яблык апошняй кропляй лета
свеціцца на скрыжаванні вятроў
яблык не ведае што яго любіць
шэры адзінокі верабей
які колькі ўжо дзён чакае
пакуль яблык упадзе на зямлю
і пабіўшы свой ружовы бок
стане абыякавым да сваёй я
а пакуль у яблыку жыве спакуса
як каралеўна ў залатой вежы
яблык падабаецца ўсім
і я ідучы праз сад
і ўбачыўшы такі спакусны яблык
спрабую яго дастаць
і не дастаю
і яблык гайдаючыся на галінцы
будзе свяціцца радасцю
пакуль будзе помніць
сваё я

МОСТ

на мост праз раку прыходзяць
каб убачыць як цячэ час
каб спазнаць незваротнасць
і немінучасць
на мост праз раку прыходзяць
каб утапіцца
мост трымае рачныя берагі
нібыта краі зямной трэшчыны
не даючы ёй разрасціся
і раздзяліць мяне з табой
мост злучае
яго берагуць каб вярнуцца
яго паляць каб застацца
мост заўсёды самотны
але ён весела рыпіць
калі па ім едуць дамоў
і плача калі ад'язджаюць
мост помніць усё і ўсіх
і яму не трэба напамінаць
што на тым беразе маё дзяцінства
і колькі б я ні ішоў па мосце
я ніколі не траплю назад
мост кальцавая рыфма
паміж двума радкамі берагоў
якія створаны крыніцай
якія нам чытаць і не прачытаць
губляючыся ў прозе жыцця

ПЯТЛЯ

пятлю як калыску смерці
гайдае вецер
навокал ціха смерць спіць
і яе не разбудзіць павук
які на сваёй павуціне
што белай жылкай
пераліваецца ў паветры
цягне да яе сваю самоту
час ад часу гайдаючыся на ветры
пятля ўяўляе сябе сцягам
а то і змяёй-самагубцай
якой пры жыцці абрыдла
поўзаць на жываце па зямлі
хто любіць кветкі
хто любіць жанчын і віно
а пятля любіць чалавечую шыю
і дрэва на якім вісіць пятля
праклінае свой лёс
і просіць у ветра
ці каб сарваў пятлю
ці каб вырваў яго з карэннем
і гайдаецца пятля калыскай
у якой спіць смерць

КАЛОДЗЕЖ

сярод поля калодзеж
і адзіная сцежка ў полі
гэта сцежка да калодзежа
які яшчэ стаіць на ўліку
у самога Вадзянога
і калі ля калодзежа
збіраецца шмат людзей
ён адчувае сябе
цэнтрам зямлі
і ад пыхі і ад хвалявання
у ім прачынаецца рэха
і круціцца і рыпіць калаўрот
і раскручваецца ланцуг з вядром
як нітка Арыядны
і стукаецца вядро аб зруб
як язык у звона
і плюхаецца ў ваду
як шалом воя
і ўздымаецца вядро
як найбагацейшы скарб
і вада цячэ з вядра
як з неба зорны дождж
і радуюцца людзі яе прахалодзе
і застаецца калодзеж адзін
сярод поля і свету
і ўглядаецца ў неба
пакуль у ім ёсць вада
пакуль звініць вядро
пакуль сам Вадзяны
трымае калодзеж на сваім уліку

ТЫ

ты прыходзіш да мяне з Раю
і гаворыш мне што я жывы
і седзячы з табой на кухні
мы п'ём каву без цукру
і дыхаем "Мальбара"
я расказваю табе пра БНФ
і яго лідэра Зянона Пазняка
даведаўшыся што ён
вельмі гжэчны з жанчынамі
і да ўсяго яшчэ не жанаты
ты ўсміхаешся і просіш мяне
пазнаёміць з Зянонам
ты любіш паэзію
як раней любіла белыя ружы
і я расказваю табе
пра абноўлены часопіс "Крыніца"
у якім ці з'явяцца новыя вершы
твайго даўняга знаёмага
які пяць гадоў адзначае
сваё трыццаціоддзе
ты разумееш пра каго я гавару
ты заўсёды мяне разумееш
і я чытаю табе свае вершы
і ты слухаеш і маўчыш
ты знікаеш з'яўляешся і знікаеш
і белыя рукі твае як белыя ружы
я цалую просячы цябе застацца
але ты знікаеш
як белы дым цыгарэтны

СНЕГ

адцвітае снежань
з неба асыпаецца снег
ён белы як неба
як крылы анёлаў
снег гэта попел ад кастрышча
на якім згарэла восень
снегу радуюцца
бо ён хавае бруд
снега баяцца
бо на ім бруд высвечваецца
снег смяецца і плача
снег замерзлае святло
якое ляцела да зорак
і ўпаўшы назад на зямлю
асвяціла ў нас спадзяванні
што не ўсё так змрочна
снег жыве столькі
колькі яму дазволіць сонца
і адны снег любяць
другія снег праклінаюць
а ён ляціць і ляціць на зямлю
каб тут памерці і нарадзіцца
і дзеці лепячы Снегавіка
вераць што ён ажыве
так як верыў Бог
ствараючы гэты белы свет
ствараючы гэты белы снег

КАСА

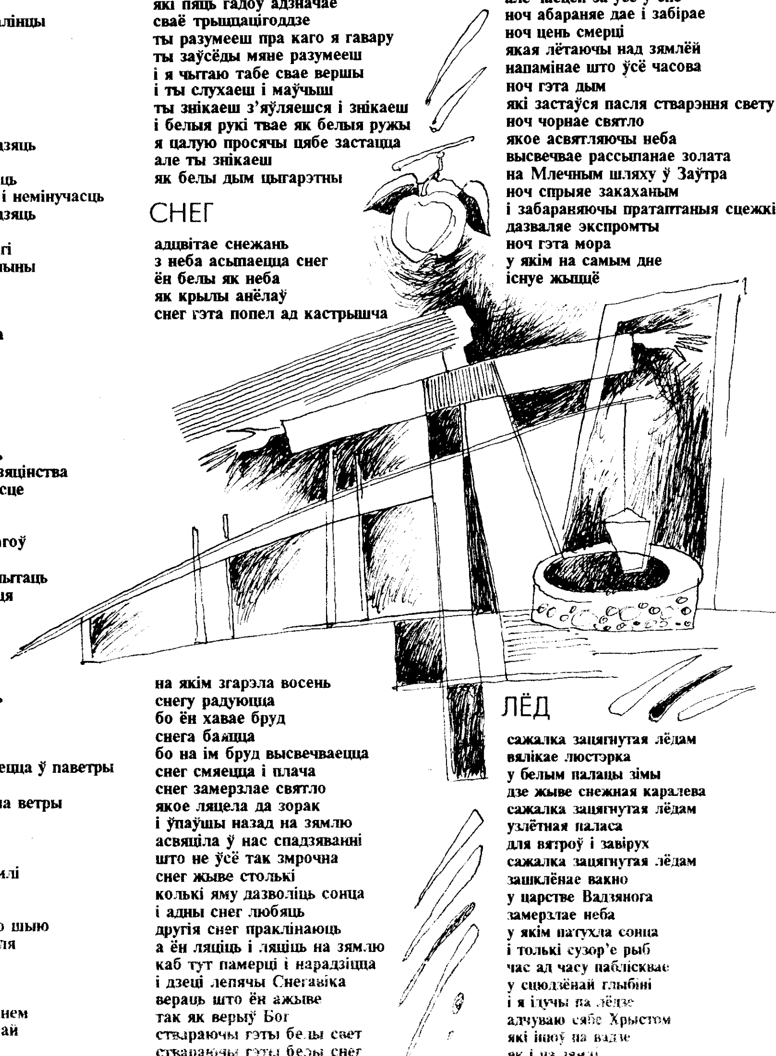
каса большую частку свайго існавання
вісіць у застрэшшы
нібы павешаная за ўсе свае справы
але пра яе не забываюцца
бо каса гэта рабро
з якога ствараюць сенакос
і б'юць касу малатком
і лашчаць яе бруском
і звініць каса ўспамінаючы
што яна зброя касінераў
што яна сталёвая коска са сказа
памілаваць нельга пакараць
каса гэта ўсмешка Смерці
якая блукае па Еўропе
і я кажу сваім дзецям
глядзіце не чапайце касу
і вісіць каса ў застрэшшы
але да пары да часу
да пары да часу

ПАЛОНКА

палонка гэта вока цмока
які прачнуўся сярод зімы
і пяпер углядаецца ў неба
чакаючы моманту каб вырвацца
са снежных абдымкаў Зімы
палонка баіцца марозу
не ведаючы што такое цяпло
і ноччу калі ў палонцы
купаюцца маладзік і зоркі
палонка ўяўляе сябе небам
якое трапіла ў палон
і я прыходзячы да палонкі
палохаю яе
апускаючы вядро ў яе сцюдзёнасць
і бяру я вядро з вадой
і нясу дахаты
і стаіць поўнае вядро ў сенцах
як палонка сярод зімы
што як вадзяное сонца
асвятляючы наваколле
прыцягвае да сябе

НОЧ

ноч адваротны бок люстэрка
у якое мы ўсе глядзімся
і ў якім губляюцца нашы твары
ноч гэта мяжа паміж днямі
мяжа якую мы пераходзім
але часцей за ўсё ў сне
ноч абараняе дае і забірае
ноч цень смерці
якая лётаючы над зямлёй
напамінае што ўсё часова
ноч гэта дым
які застаўся пасля стварэння свету
ноч чорнае святло
якое асвятляючы неба
высвечвае рассыпанае золата
на Млечным шляху ў Заўтра
ноч спрыяе закаханым
і забараняючы пратаптаныя сцежкі
дазваляе экспромты
ноч гэта мора
у якім на самым дне
існуе жыццё

ЛЁД

сажалка зацягнутая лёдам
вялікае люстэрка
у белым палацы зімы
дзе жыве снежная каралева
сажалка зацягнутая лёдам
узлётная паласа
для вятроў і завірух
сажалка зацягнутая лёдам
зашклёнае вакно
у царстве Вадзянога
замерзлае неба
у якім патухла сонца
і толькі сузор'е рыб
час ад часу паблісквае
у сцюдзёнай глыбіні
і я ідучы па лёдзе
адчуваю сябе Хрыстом
які ішоў па вадзе
як і па зямлі

У той вечар на сцэне Вялікай залы філармоніі побач былі сцягі дзвюх дзяржаў — Рэспублікі Беларусь ды Ізраіля. Бел-чырвона-белы і бела-блакітны — сімвалічныя колеры народаў, якія толькі ў апошнія гады пачалі на афіцыйным узроўні спазнаваць жыццё і культуру адно аднаго.

ДЫЯЛОГ — ПРАЗ МАСТАЦТВА...

Услед за літаратурным вечарам, прысвечаным ізраільскай паэзіі, пасольства Ізраіля на Беларусі разам з Белдзяржфілармоніяй арганізавала канцэрт "Музыка кампазітараў Ізраіля ў выкананні музыкантаў Беларусі". Гэты канцэрт выклікаў вялікую цікавасць публікі, у зале сабраліся і музыканты-прафесіяналы, і аматары, якія ўпершыню атрымалі магчымасць пачуць музыку сучаснага Ізраіля.

Але што ўяўляе сабой музычны Ізраіль, на якіх традыцыях узнікла яго прафесійная музыка і чым яна сілкуецца цяпер?

Музычная культура дзяржавы стваралася паралельна з засяленнем краіны. Ва ўмовах моўнага змяшання музыка была адной з самых даступных форм культуры. Ужо на пачатку стагоддзя ў Тэль-Авіве ды Іерусаліме з'явіліся першыя музычныя школы, а ў 1923 г. — першая оперная трупа, створаная дырыжорам з Расіі М. Галінкіным, які ставіў класічныя спектаклі на іўрыце. На прафесійны ўзровень выканаўчае мастацтва ўзнялося ў 30-я гады, калі, ратуючыся ад нацысцкіх ганенняў, прыбылі з Германіі сотні педагогаў, студэнтаў, кампазітараў і тысячы аматараў музыкі. У 1936 годзе у Тэль-Авіве пад кіраўніцтвам Артура Тасканіні даў першы канцэрт Палесцінскі аркестр (цяпер Ізраільскі філарманічны аркестр), створаны па ініцыятыве вядомага польскага музыканта Б. Губермана. У той жа перыяд быў заснаваны аркестр радыё (Іерусалімскі сімфанічны аркестр).

У 70-я гады прыезд у Ізраіль многіх музыкантаў з Савецкага Саюза даў штуршок стварэнню камернага аркестра "Ізраільская сімфаніета — Беэр-Шэва", а Рудольф Баршайператварыў ізраільскі камерны ансамбль у Ізраільскі камерны аркестр, які і пасля яго з поспехам гастралюе па ўсім свеце.

Са стварэннем дзяржавы Ізраіль з'явіліся ў краіны харавыя калектывы — Філарманічны хор, хор "Рынат", "Спевакі Камеран", шматлікія хоры кібуцаў, акадэмій, гарадоў — абавязковыя ўдзельнікі фестываляў харавых спеваў "Зімрыя". Стала існуе ў Ізраілі фестываль харавой літургічнай музыкі "Літургіка", праводзяцца фестывалі вакальнай музыкі ў Ако і Тэль-Авіве. З падзей музычнага жыцця варта назваць Міжнародны конкурс арфістаў, фартэпіянны конкурс імя Артура Рубінштэйна ды Ізраільскі фестываль мастацтваў, калі кожную вясну на трохтыднёвае музычнае свята збіраюцца музыканты, акцёры і танцоры з усяго свету.

Ізраільская кампазітарская школа бярэ свой пачатак у 40-х гадах. Першае пакаленне кампазітараў — выхадцы з Еўропы. Зведаўшы на сабе ўплыў рускай і французскай традыцый, нямецкага рамантызму і пострамантызму, а таксама еўрапейскіх кампазітараў пазнейшага перыяду, з цягам часу ім удалося стварыць сваю ўласную музычную мову. Пауль Бен-Хаім, вучань Хіндэміта, стаў заснавальнікам "міжземнаморскага стылю", які спалучаў у сабе элементы ўсходняга, у асноўным йеменскага фальклору, з заходнімі музычнымі формамі. "Міжземнаморскі стыль" стаўся галоўным у 50-я гады, яркімі прадстаўнікамі яго былі Аляксандр-Урыя Басковіч, Мардэхай Сетэр, Марк Лаўры. У адной са сваіх лекцый А.-У. Басковіч так ахарактарызаваў этапы развіцця ізраільскай музыкі: "На першым этапе яна пацягнулася да Усходу, на другім — вярнулася на ранейшыя пазіцыі ў эстэтыцы і тэхніцы. Для трэцяга характэрны пошук збалансаванага сінтэзу Усходу і Захаду".

Але да 90-х гадоў Ізраіль далёка пайшоў ад імкнення выкаваць нацыянальны стыль, заснаваны на сінтэзе ўсходняй і заходняй музыкі. За два апошнія дзесяцігоддзі сцвердзілася ідэя культурнага і музычнага плюралізму. Сярод кампазітараў сённяшняга Ізраіля Ёсеф Таль і Наам Шэрыф, Цві Аўні і выхадцы з Расіі Марк Капітман і Ёсеф Дорфман, ураджэнцы Румыніі Габрыэль Іраны і Уладзімір Школьнік, "чыліец" Леон Шыдлоўскі, "чэх" Яакаў Гільбоа, зусім маладыя ізраільцяне Намі Ліф, Ноа Гай. Пераадольваючы бар'еры розных музычных школ, змешваючы ўсходнія і заходнія традыцыі, уводзячы ў музыку элементы папулярных жанраў, яны імкнуцца да ўдзелу ў агульнасусветным музычным працэсе.

Што ж пачулі мы ў зале Белдзяржфілармоніі? Першае аддзяленне канцэрта прадставіла кампазітараў старэйшага пакалення. Спасціжэнне свету душы чалавека, унутраная самапаглыбленасць і засяроджанасць панавалі у творах Бен-Цыюна Оргада. Кампазітар нарадзіўся ў Германіі, з 1933 года жыве ў Ізраілі. Сярод яго значных твораў — сімфонія для барытона з аркестрам "Краса Ізраіля", "Біблейская кантата", канцэрты для камернага аркестра і інш. Квінтэт для духавых інструментаў прагучаў у выкананні ансамбля салістаў (мастацкі кіраўнік Барыс Нічкоў) у складзе лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Сяргея Картэса (флейта), Дзмітрыя Кавалёва (габой), Вадзіма Іванова (кларнет), лаўрэата міжрэспубліканскіх конкурсаў Алега Лазурына (фагот) і заслужанага артыста РБ Чэслава Юшкевіча (валторна). Квінтэт, гэтак жа, як і "Сем варыяцый на "До" (іграў піяніст Дзмітрый Мальцаў), напісаны сучаснай музычнай мовай, у традыцыях "нававенскай школы". Ансамбль салістаў паказаў высокае выканаўчае майстэрства, добрае ансамблевае пачуццё, а піяніст імкнуўся данесці да слухачоў усе тонкасці аўтарскай задумы.

Серэнада для камернага аркестра Ехэзкеля Браўна была выканана Дзяржаўным камерным аркестрам РБ пад кіраўніцтвам Інга Эрнста Райля. Браўн — таксама выхадзец з Германіі, але калі яму было два гады, сям'я пераехала ў падмандатную Палесціну. Прафесар музыкі Браўн працуе ў розных музычных жанрах. Ягоная Серэнада прасякнута песеннымі мелодыямі, танцавальнымі рытмамі, дзе саліруючы габой, флейта, кларнет, фагот ствараюць пераклічку галасоў на народным свяце. Класічная яснасць гэтага твора дала як бы невялікую перадышку перад 2-м аддзяленнем, у якім слухачы былі пагружаны ў складаны, супярэчлівы, чароўны свет гукаў, вобразаў і фарбаў, звязаны з імем Марка Шагала.

Усё другое аддзяленне канцэрта было аддадзена творам ураджэнца Адэсы, выхаванца Адэскай кансерваторыі, прафесара Тэль-Авіўскай Акадэміі музыкі, якую ён цяпер узначальвае, Ёсэфа Дорфмана. Электронная і графічна-каляровая музыка, творы для фартэпіяна, скрыпкі, розных ансамбляў — у "партфелі" кампазітара. Ён спецыяльна прыляцеў з Ізраіля, каб узяць удзел у канцэрце. "Пяць уражанняў паводле М. Шагала" — так называецца яго трыо для кларнета, віяланчэлі і фартэпіяна, якое выканалі выдатны беларускі кларнетыст Генадзь Забара, віяланчэліст Алег Алоўнікаў і сам аўтар. "Птушкі ў начы", "Зіма", "Адзінота", "Лятаючыя сані" і "Начны карнавал", — вось тыя вобразы, якія натхнілі кампазітара.

Ірацыянальная магія Шагалавага свету, уплыў якога на пачуцці гледачоў цяжка растлумачыць, прасяквае і самы буйны твор, які прагучаў у канцэрце, — "12 каленаў Ізраілевых" (музыка для ўдарных з дэманстрацыяй слайдаў М. Шагала). Выконваў Ансамбль ударных інструментаў пад кіраўніцтвам Уладзіміра Судноўскага (пры ўдзеле Г. Забары).

У чэрвені 1959 года "Хадаса" — Сусветны саюз яўрэйскіх жанчын — заказаў М. Шагалу вітражы для сінагогі Медыцынскага цэнтра ў прадмесці Іерусаліма Эйн-Карэм. Праз два гады праца была закончана. Мастак пісаў: "Вітраж здаецца вельмі простай справай: матэрыялам з'яўляецца само святло... Калі я ілюстраваў Біблію, я прыехаў у Ізраіль і знайшоў там мае матэрыялы — святло і зямлю".

Усе 12 вітражоў разам нібыта ўзнаўляюць карціну стварэння свету, увасабляючы сабой 12 каленаў (плямёнаў) Ізраілевых, што бяруць пачатак ад дванаццаці сыноў Іакава. Першае калена — племя пастухоў Рувена. На фоне блакітнага мора і неба — выявы авечак, рыбін, птушак — сімвалы хараства прыроды. "Калена Шымона" — глыбокі сіні колер, дзе з сінечы выступае фіялетавая квецень граната, адначасова нагадваючы зямны шар. "Калена Леві" — тыя, хто нясуць службу ў Храме і вывучаюць Закон — залацістае святло промнямі разыходзіцца з самага цэнтра вітража. Цяжкі барвовы колер "Калена Егуды", як застылая лава, і спакойны звонкі чырвоны — з караблём і рыбінамі на вітражы "Калена Завулона".

Выкананне гэтага музычнага твора было задумана на фоне слайд-фільма, але, на жаль, па тэхнічных прычынах не ўсё ажыццявілася (тут "адыграла сваю ролю" і ТБ, для здымак якога спатрэбілася яркае святло). Я падрабязна апісала некаторыя з вітражоў, бо на праекцыі над сцэнай разгледзець іх было даволі складана.

Ансамбль У. Судноўскага прадэманстраваў цуды ў авалоданні найтонкімі нюансамі выканання на самых разнастайных ударных: ксілафон, марымба і вібрафон, кампанэлі і званы, гвіро, флексатон, фрусто, кулісная флейта, гонг, раяль, клавесін і нават фольга... Гэта быў цэлы спектакль на філарманічнай сцэне, дзе прысутнічаў яўны элемент імправізацыі з яе спантанна-інтуітыўным пачаткам.

Пасля канцэрта, разглядаючы ў фае філармоніі карціны беларускага мастака Міколы Цудзіка (ён прысвяціў выстаўку гэтаму канцэрту), чые рэалістычныя пейзажы як бы кантраставалі таму, што гучала ў зале, я літаральна "спатыкнулася" поглядам на свінцовых "стаячых" фарбах "Мёртвага возера", напісанага мастаком пасля паездкі ў Чарнобыльскую зону.

Як шмат трагічнага ў памяці нашых народаў. Катастрофа яўрэйства ў другой сусветнай вайне, водгукі якой можна пачуць у многіх творах ізраільскіх дзеячаў культуры, і Айчынная вайна, якая пакінула след практычна ў кожнай беларускай сям'і, Чарнобыль — чорным ценем накрыў наша сённяшняе жыццё... "Народ без слёз, ды шлях блішчыць ў слязах", — усплылі з памяці радкі верша Марка Шагала.

Пазнаёміўшыся на канцэрце з ізраільскім музычным авангардам, слухачы спадзяюцца на працяг сустрэч з рознай і тым самым цікавай ізраільскай музыкай. Пасол дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь сп. Эліяху Вэлк, які выступіў з невялікай прамовай на беларускай мове, падзякаваў прысутным за цікавасць да культуры яго краіны. А мы, у сваю чаргу, удзячныя пасольству за яго намаганні ў развіцці культурных сувязяў паміж Беларуссю ды Ізраілем і спадзяёмся на тое, што яны, гэтыя сувязі, станучь у бліжэйшай будучыні двухбаковымі.

Іна ГУРАРЫЙ

На здымках: дырыжыруе І. Э. Райль; віяланчэліст А. АЛОЎНІКАЎ.
Фота С. ЛАБАНДЗІЕЎСКАГА

КАЛЯНДАР САКАВІКА

22 сакавіка — 130 гадоў з дня нараджэння паэта СТАРОГА УЛАСА (сапраўднае прозвішча Сівы-Сівіцкі, Уладзіслаў Пятровіч). Быў кухарам, аб'ездчыкам, ляснічым, займаўся земляробствам. Памёр 30 верасня 1939 года. З першымі вершамі выступіў у 1907 годзе ў газеце "Наша Ніва". У беларускіх дакастрычніцкіх і заходнебеларускіх календарах змяшчаў вершы і вершаваныя апавяданні. Выступаў і як публіцыст. Дзякуючы В.Рагойшу, у 1990 годзе ў серыі "Спадчына" выдавецтва "Мастацкая літаратура" пабачылі свет творы Старога Уласа пад назвай "Год беларуса". Змешчаны вершы яго, прадстаўлена публіцыстыка, а таксама ўспаміны пра самога пісьменніка.

23 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння ВАСІЛЯ СТАШЭЎСКАГА, аднаго з ахвяр сталінізму (расстраляны 29 кастрычніка 1937 года). Скончыў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, удзельнік першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Вучыўся ў Беларускай драматычнай студыі ў Маскве. Пасля заканчэння Мінскага настаўніцкага інстытута (1924) працаваў на настаўніцкіх курсах і рабфаку ў Оршы, узначальваў культаддзел Аршанскага Акруговага Савета прафсаюзаў. З 1927-га — адказны сакратар літаратурнага аб'яднання "Маладняк", з 1929-га — "Полымя". У 1928—1929 гадах працаваў у рэдакцыі газеты "Савецкая Беларусь".

Друкаваўся з 1923 года. Вядомы як драматург (п'есы "На другі дзень", "Бацька і сын", "Кацярына", "Сашка-будаўнік" і іншыя). Выйшлі кнігі прозы "Па сонечным шляху" (1930), "Пад местачковым месяцам" (1931), нарысы "Гаворыць Асінстан...", "Чырвоны сцяг" (1930), "Каласіцца зямля" (1932) і іншыя. У 1963 годзе пабачыла свет кніга выбраных твораў В.Сташэўскага "Шуміць бярэзінка".

25 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння паэта АЛЕСЯ ВЕЧАРА. Ён жа знакаміты беларускі вучоны ў галіне біяхіміі, доктар біялагічных навук, акадэмік Акадэміі навук Беларусі (памёр 4 красавіка 1985 года). Быў адным з кіраўнікоў Аршанскай філіі "Маладняка", у 1928—1930 гг. узначальваў Мінскую філію БелАПП. У 1930—1931 гг. працаваў выкладчыкам у Гарадоцкім тэхнікуме механізацыі сельскай гаспадаркі, з 1933-га — загадваў аддзелам у навукова-даследчым інстытуце харчовай прамысловасці БССР. З 1937 па 1959 гг. вымушаны быў жыць у Краснадары.

Першыя вершы апублікаваў у 1926 годзе ў часопісе "Аршанскі маладняк". Аўтар зборнікаў вершаў "Кола дзён" (1930), "Зварот да слова" (1977), паэмы "Мая гімназія", змешчанай у часопісе "Полымя" ў 1979 годзе. Пераклаў на беларускую мову паэму А.С.Пушкіна "Домік у Каломне" (1937).

29 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння беларускага этнографа, фальклярыста, гісторыка МАЙСЕЯ ГРЫНБЛАТА (памёр 4 ліпеня 1983 года). У 1921—1925 гадах ён з'яўляўся акцёрам у знакамітай трупе У.Галубка. Даследаваў духоўную і матэрыяльную культуру, грамадскі побыт, этнагенез беларусаў, займаўся пытаннямі тапа- і антрапанімікі. Адзін з аўтараў кнігі "Беларуская народная вуснапаэтычная творчасць" (1967), нарыса "Беларусы" ў кнізе "Народы еўрапейскай часткі СССР" (т.І, 1964). Складальнік некаторых тамоў у серыі "Беларуская народная творчасць": "Радзінная паэзія" (1971), "Загадкі" (1972, разам з А.Гурскім), "Прыказкі і прымаўкі" (кніга 1-2, 1976), "Выслоўі" (1979).

НА СТАРОНКАХ "БЕЛАРУСКАГА АГЛЯДУ"

Выйшаў чарговы нумар англамоўнага квартальніка "Беларускі Агляд". На 24 старонках змешчаны актуальныя матэрыялы пра важнейшыя палітычныя, эканамічныя і іншыя падзеі як на Бацькаўшчыне, так і ў беларускім замежжы, найперш у Злучаных Штатах Амерыкі. У перадавым артыкуле рэдактар Джоў Прайс расказвае аб тым, што зроблена "Аглядам" за шэсць гадоў, заклікае беларускія грамадскія арганізацыі аказваць падтрымку выданню патрэбнай інфармацыяй.

Расказваецца пра падпісанне ЗША, Расіяй і Англіяй пратаколу аб гарантыі незалежнасці і дзяржаўных межаў Беларусі.

У рубрыцы "Думкі і заўвагі" А. Турэвіч робіць агляд падзей у Беларусі за 1994 год. У артыкуле Дж. Прайса гаворыцца аб амерыканскай палітыцы ў дачыненні да Расіі і рэспублік былога Савецкага Саюза. У іншых матэрыялах таксама закранаюцца многія надзённыя пытанні.

І ПРЫЙДЗЕ РАНІЦА...

(Пачатак на стар.5)

Мы гаварылі, а ўвесь час са сцяны за нашай размовай пільна сачыў Ільіч — ён як быццам услухоўваўся, ці не ляпну я чаго крамольнага ці абразлівага для расійскай імперыі. Няўтульна пачувалася ў кабінеце, быццам я чужы зайшоў туды.

І ўсё ж спрабаваў прадоўжыць гутарку з Вайцянковым. Выказваў здзіўленне — чаму аблвыканкам, акрамя шыльды пры ўваходзе, не мае беларускага аздаблення, паперы ў райвыканкамы і арганізацыі дасылаюцца на рускай мове. Амаль усе абласныя структуры, хіба толькі акрамя аддзела культуры, друкуюць прынцыпова на той жа мове суседняга народа. Як усё роўна аблвыканкам (які тут называюць не інакш, як абком партыі, бо там аселі былыя партыйныя сакратары вобласці) зацікаўлены ў супрацьстаянні, у адмаўленні ўсяго беларускага, нашага адраджэння, нашага жыцця...

Казаў, што ў горадзе і ў вобласці ёсць шмат суполак ТБМ, "Талака", БНФ "Адраджэньне", БЗВ, творчыя саюзы мастакоў, пісьменнікаў, шмат увогуле людзей неабыякавых, занепакоеных сённяшнім станам жыцця Бацькаўшчыны. Вось бы, марыў услых, і сабрацца ўсім разам, абмеркаваць балючыя пытанні. Правесці б сесію аблсавета на роднай мове...

Пачуў адно:

— Надо подумать...

Думалася не месяц і не два... А потым выбары прэзідэнта прыспелі. Ва ўсіх раёнах чыноўнікі давалі строгія дырэктывы народу: "Голосовать только за нашего любимого Кебича. Он объединит нас с Россией". Шок і перапалох адбыўся — пры першым туры, калі пад раніцу стала зразумела, што кебічаўшчына адыходзіць у нябыт. У аблвыканкаме не маглі ў тое паверыць, спадзяваліся на другі тур...

Таму, пэўна, і не да сустрэчы было.

А неўзабаве закідалі гарадскі аддзел адукацыі пісьмамі: "Прослушав выступление президента Беларуси Лукашенко А.Г., мы, родители учеников 1 "а" класса СШ N 15, настоятельно просим Вас разрешить обучение наших детей на русском языке...", "Мы, родители, выяснили, что языковой барьер мешает детям успешно усваивать знания...". У некаторых пісьмах нават спасылкі на тое, што ад беларускай мовы ў дзяцей баляць галовы, здараюцца нервовыя расстройствы і г.д. Абсурд дый годзе!

Расказваю пра гэта Генадзю Дзям'янавічу. Ён сказаў:

— Мы вось-вось выдадзім пісьмо-зварот да педагогаў і тых, хто займаецца выхаваннем і адукацыяй. У ім канкрэтна абвесцім: ні ў якім разе мы не пойдзем назад, і таму нельга спадзявацца, што вернецца былое, што дзеці будуць навучацца на рускай мове. Яны будуць навучацца на сваёй, роднай мове, беларускай. На ёй мы будзем выхоўваць падрастаючае пакаленне.

А ганьбаванне беларускай мовы, ігнараванне закона беспакарана працягваецца. Беспакарана! У Гомелі — асабліва. І тут я маю на ўвазе не толькі расійскіх генералаў ды палкоўнікаў, якія прыехалі пасля службы ў Гомель. Я асабіста ведаю шмат расійцаў, якія перажываюць, як і мы, за родную мову беларусаў. Яны нават здзіўляліся з нас — як мы можам спакойна адносіцца да гвалтавання мовы і культуры? Шмат хто з іх прымае непасрэдны ўдзел у нашым адраджэнні. Андрэй Толчын, дэпутат гарадскога Савета, родам з Расіі. Але ён вывучыў беларускую мову, як і жонка, як і дзеці, і вольна карыстаецца ёю, лічыць даўно яе роднай. Нам, беларусам, вельмі патрэбная такая падтрымка!

Каб жа так рабілі ўсе расійцы і асабліва абруселыя беларусы! Былы вайсковец, дэпутат гарсавета Шакараў абурана адказаў мне, не згаджаючыся з маёй думкай: "Да знаете ли вы, что КПСС создала самую могущественную армию в мире!.." Прызнаецца, што ён беларус, але гаварыць на мове свайго бацькі і маці не жадае.

М.Качан, кіраўнік абласной ветэранскай арганізацыі, сакратар цяперашняй ПКБ, дэпутат Вярхоўнага Савета неаднойчы даводзіў пісьменніку Івану Кірэйчыку, які рабіў літаратурную апрацоўку яго ўспамінаў пра вайну: "Белорусы далжны разгаварываць на русскам, ім так спадручнее..." А Качан жа — беларус, з-пад Рудабелкі. Ён, як і яго партыя, даўно вырашылі, якая павінна быць мова ў беларусаў — суседняя, расійская, "ім так спадручнее"...

Начальнік аддзела інфармацыі абласнога выканкама Р.Сцепаненка быў абураны, калі гарвыканкам вызваліў ад працы кіраўніка рабочай групы па напісанні кнігі "Памяць", былога маёра савецкай арміі Меньшакова, які і рускай мовай кепска валодае, а беларускую і зусім не ведае. Абураўся, бо і сам Р.Сцепаненка свае паперы-ўказанні рассылае на рускай мове, хаця тыя ж кнігі "Памяць" выдаюцца на роднай мове...

Гомель, Гомель... Як на нейкай багне жывеш, чакаеш штохвіліны, што з-пад нейкае купіны выпаўзе пачвара з двума языкамі і перад тым, як укусіць, прашыпіць: "Ну что, наелись суверенитета? Они, видите ли, самостоятельности захотели!.."

У Брэсце, у Гародні неяк інакш сябе пачуваю, заходзячы ў школы, вучэльні, у тыя ж выканкамы. Там больш цяплейшая атмасфера, свая, родная, беларуская, блізкая сэрцу і душы. Гомель жа — як калонія Расіі, дзе генералы і бальшавікі, дзе бяспраўе і патуранне брыдоце, антыбеларушчыне.

Летась у Дзень Перамогі праз узмацняльнікі гучалі на ўвесь Гомель панегірыкі слаўнай камуністычнай партыі, што вяла да перамогі, бээсэсэраўскія і чырвоныя сцягі вятрыліся над галовамі людзей. Калі ж хлопцы і дзяўчаты з розных суполак прыйшлі на плошчу Паўстання пад бел-чырвона-белымі штандарамі, іх міліцыянер строга папярэдзіў:

— А вы осторожнее с этими националистическими флагами!

Няўжо хлопец не ведае, у якой дзяржаве жыве?

Памятаю, праходзіла свята — Дзень беларускага пісьменства і друку. З аблвыканкама нікога не было, і ў гонар дзяржавы Беларусь, яе слынных сыноў і дачок ад улады не было сказана ніводнага слова. Знарок? Каб паказаць, што такога свята і не існуе?

Не прыйшоў ніхто з аблвыканкама і тады, калі адкрывалі на плошчы Паўстання Крыж Пакутнікам, дзе выступалі вязні фашысцкіх і бальшавіцкіх турмаў і лагераў. Адкрывала помнік старшыня гарвыканкама Святлана Гальдадэ. І асвяціў яго ўладыка Арыстарх...

Не было прадстаўнікоў улады і 9 верасня, калі грамадскасць горада адзначала ў дзіцячым скверыку Дзень беларускай вайсковай Славы.

У Дзень незалежнасці байцы ўнутраных войск прымалі прысягу ні пад чыім сцягам, а тэкст чыталі... па-руску. Тады ўзнікае пытанне: каму байцы давалі клятву верна служыць?

Перад пачаткам навучальнага года ці не дырэктар школы N 33 У.Сіманенка разам з намесніцай шапнулі бацькам, каб тыя неслі заявы з патрабаваннем адкрыць школу на рускай мове. Панеслі бацькі такія заявы. А побач жа ёсць рускамоўная школа. Ды толькі вельмі ж хацелася У.Сіманенку, каб і яго школа была такая ж. І толькі дзякуючы асабістаму ўмяшанню інспектара гарадскога аддзела адукацыі А.Міткаўца гэтага не адбылося. А калі б не ўмяшаўся?

Спрабавалі такое ж зрабіць бацькі і ў СШ N 61. Але — не сустрэлі паразумення з дырэктарам школы Васілём Сцяпанавічам Нікалаенкам, які ўбачыў у гэтай акцыі антыдзяржаўны выпад. Разам са сваёй намесніцай Зінаідай Іванаўнай Бондаравай не раз і не два сустракаліся яны з бацькамі і мацяркамі, бабулямі і дзядулямі, тлумачылі цярпліва — куды ж дзеці будуць потым паступаць вучыцца далей, калі на экзаменах трэба будзе здаваць родную мову і вучыцца потым у ВНУ прыйдзецца на роднай мове. Забралі бацькі свае заявы назад, яшчэ і прабачэння папрасілі, прызналіся, што невядомыя малойчыкі з розных СС падвучылі іх так зрабіць...

Каб жа так паступалі ўсе кіраўнікі школ і іншых навучальных устаноў! Выстаялі, не паддаліся, хаця з райаддзела адукацыі настойліва раілі браць такія заявы. Ведала пра тое Лідзія Кацегава, якая кіравала аддзелам адукацыі?

У Савецкі райвыканкам з пісьмовай заявай звярнуліся жыхары раёна: "Просим Вашего разрешения открыть в СШ-33 первый класс с русским языком обучения..." Прычына? Яны — расійцы, могуць паехаць некалі назад. А то і зусім без прычыны — адкрыйце і ўсё тут рускія класы!

Гэты факт не ўсхваляваў загадчыцу Савецкага райаддзела адукацыі Л.Кацегаву. Яна не пайшла ў выканкам, не выказала свае адносіны да сітуацыі старшыні райвыканкама Тацяне Філімончык. Старшыня магла б і ў дзяжурным парадку вырашыць тое пытанне, спаслаўшыся на Закон аб мовах у Рэспубліцы Беларусь, але заява была перапраўлена ў гарвыканкам.

І зноў давялося інспектару гарадскога аддзела ўмешвацца. Уважліва вывучаў кожную заяву. І ў вольны ад работы час, вечарамі, хадзіў па кватэрах. Адных пераконваў, другіх і не трэба было ўгаворваць, — яны адразу пагадзіліся, што не супраць, каб дзіця вучылася ў беларускай школе.

Тое, што не хінулася да беларушчыны Т.Філімончык, я ведаў і раней — не раз прысутнічаў на пасяджэннях выканкама. Яна ўсё беларускае ўспрымала ці не ў штыкі. Магла кінуць рэпліку, што тычылася нацыянальных пытанняў: "Это — галиматья! Черт знает что!" І ў райвыканкаме на парог не пускала што-небудзь беларускае: амаль уся нагляднасць і дакументацыя афармляліся на рускай мове.

Тут, у Савецкім раёне горада, усё, як кажуць, па-савецку, як пры бальшавіцка-савецкім рэжыме. Калі ішоў да Лідзіі Кацегавай, кінулася ў вочы: нагляднасць, што размяшчалася на калідоры аддзела адукацыі, была афармлена на рускай мове. Як указанне да выканання. Як загад.

— Я ведаю пра гімназію, — сказала Лідзія Іванаўна. — Яе адкрылі год назад і не ўказвалі ў рашэнні, на якой мове адкрываць. І імя Гааз, я лічу, прысвоілі правільна. Гэта сусветная велічыня. Дзеці будуць вучыцца на яго прыкладзе.

— На якім — прыкладзе?

— На яго грамадзянскім подзвігу... Наогул, я лічу, што райвыканкам і аддзел адукацыі шмат робяць для таго, каб адраджалася мова і культура Беларусі, каб больш было школ і дзіцячых садкоў на роднай мове...

— Дарэчы, вы абяцалі вясной, што да першага верасня гэтага года адкрыецца ў раёне нацыянальны садок. Мы абяцалі сваю практычную дапамогу.

— Не паспелі. У кастрычніку адкрыем.

Загадчыца аддзела валодала добра беларускай мовай, але, на жаль, не вельмі старалася, каб яна квітнела ў школах і садках раёна, асабістых захадаў з яе боку не назіралася. Сёння яна ўжо працуе ў абласным упраўленні адукацыі.

У Савецкім раёне — па-савецку. А ў Гомелі? У вобласці?

Ці заявіў хаця б раз абласны камітэт аб сваёй падтрымцы нацыянальнага адраджэння, правёўшы з дэпутатамі вялікі сход на гэтую тэму? Каб і даклад на ім прагучаў на роднай мове і каб народныя абраннікі карысталіся дзяржаўнай мовай. Каб у размове прагучала занепакоенасць і клопат аб родным краі, аб родным горадзе. Каб Гомель памяняў расійскае, навязанае яму аблічча і адзенне, каб ён аздобіўся ў сваё — адметнае, нацыянальнае, прыгожае і каларытнае. Каб і прыпынкі ў аўтобусах і тралейбусах аб'яўляліся на роднай мове (як у метро ў Мінску), у крамах прадаўцы віталіся на роднай мове; каб вывескі і аб'явы, рэкламы і паведамленні выконваліся толькі на роднай мове. Каб і абласная газета "Гомельская праўда" стала сапраўды беларускай і па змесце і па аздабленні. Каб чыноўнікі ўсіх рангаў асвоілі дзяржаўную мову і карысталіся ёю штодзённа...

Калі ў тых жа чыноўнікаў праз нейкі час пасля выхаду Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь запыталі, чаму яны не карыстаюцца ёю, то ў адказ пачуўся лямант і крык: "Это — ущемление личности! Это — насилие!" Так заяўляў нам загадчык аддзела Навабеліцкага аддзела адукацыі М.Мохараў (гэта ў яго раёне СШ N 15, дзе бацькі патрабавалі навучання іх дзяцей на рускай мове, і ён не ўмяшаўся ў гэты наступ).

Што ж хацець, калі тая ж Лідзія Кацегава на развітанне сказала:

— А я ўсё ж лічу, што насіліе ў гэтай справе прымяняць нельга.

Вось так. Вяртанне свайго роднага з пункту гледжання загадчыкаў аддзела адукацыі — гвалт, уціск.

Але скончыць я хачу на мажорнай ноце.

Не, не вернемся мы ва ўчарашні дзень. Не будзем больш ніколі рабамі. Самі будзем ладкаваць сваё жыццё, сваю будучыню. І ніхто і нішто не зможа перашкодзіць гэтаму.

Радуе і цешыць тое, што ўжо нямала садкоў і школ у Гомелі, дзе гучаць нацыянальныя мелодыі, вучацца, набываюць дзеці веды на роднай мове. Ужо і сесіі гарадскога Савета дэпутаты імкнуцца праводзіць на беларускай мове — упэўнена вядзе на іх рэй (калі выбіраюць старшынёй) намеснік старшыні Віктар Карнеенка. Неўзабаве, як мне сказалі, гарвыканкам будзе весці і справаводства на дзяржаўнай мове. Радуе тое, што і прэзідэнт А.Лукашэнка абяцае праз колькі месяцаў вывучыць родную мову і карыстацца ёю ва ўсіх сферах сваёй дзейнасці. Мо тады і змоўкнуць манкурты, перастануць пісаць "прослушав выступление..."

Нам застаецца толькі спрыяць адраджэнню, каб радзіма для кожнага з нас стала адзінай і роднай, каб квітнела яна і прыгажэла.

Анатоль БАРОЎСКІ,

старшыня Гомельскай абласной рады ТБМ імя Ф.Скарыны

Пошта

БОЖА, ДАРУЙ ІМ...

Не магу забыцца на даўнаватую ўжо сустрэчу прэзідэнта А.Лукашэнкі з членамі прэзідыума рэспубліканскай арганізацыі ветэранаў і старшынямі абласных, гарадскіх і пярвічных ветэранскіх арганізацый. У час той сустрэчы кіраўнікі ветэранскіх арганізацый выказалі пажаданне, каб геральдыка памятных медалёў, што будуць уручацца напярэдадні 50-годдзя Перамогі, адпавядала духу таго часу і тым прынцыпам, якімі жыло савецкае грамадства ў гады вайны. Прэзідэнт з разуменнем аднёсся да гэтай прапановы і ў адказ выказаў ідэю правядзення рэферэндуму па пытаннях нацыянальнай сімволікі і дзяржаўнай мовы, якія, па словах сп.Лукашэнкі, ужо набілі аскоміну. І прапанова ветэранаў, і адказ прэзідэнта падаваліся на мове камуністычнай "новоречи", як быццам "идя навстречу пожеланиям трудящихся", што ў перакладзе з "новоречи" на беларускую мову азначае імкненне былой камуністычнай наменклатуры ў згодзе з прэзідэнтам аднавіць на Беларусі сталінскі рэжым і адпаведную яму сімволіку, бо ў гады вайны не было геральдыкі без выявы Сталіна і чырвонага сцяга з хірамаўскім сярпом і молатам. Пацвярджаючы гэтае імкненне, прэзідэнт узрушана запытаў: "Разве эту страну мы защищали под Сталинградом? Разве это наш герб и флаг?" І тут прэзідэнт казаў праўду. На той час не было такой краіны Беларусі і яе сапраўды ніхто не абараняў. Такія сусветныя драпежнікі, як Гітлер і Сталін, разглядалі Беларусь не інакш, як усяго толькі стратэгічную прастору, як тэатр ваенных дзеянняў, дзе ў жорсткай схватцы вырашалі, каму быць, каму не быць, палячы пры гэтым нашы гарады і вёскі ды знішчаючы нашых людзей. За гады другой сусветнай вайны загінуў кожны чацвёрты жыхар Беларусі, а мо і болей, бо хто калі лічыў тых беларусаў, мова і нацыянальныя сімвалы якіх нават сёння набіваюць аскоміну, і не каму чужому, а ўласнаму прэзідэнту, якога "трудящиеся" завалілі пісьмамі з просьбай узаконіць на Беларусі двухмоўе ды аднавіць камуністычную сімволіку (напэўна, ведаюць, каму пішуць. Да Шушкевіча не пісалі).

Але колькі б ні было гэтакіх "трудящихся", ёсць на Беларусі і іншыя людзі, якія добра ведаюць, што пры сённяшнім стане беларускай мовы яна не вытрымае двухмоўя, а без мовы не стане і народа. І цяжка ўявіць сабе, як успрымуць гэтыя іншыя людзі, патрыёты Беларусі, чужую мову і сталінскую сімволіку. Ды не толькі патрыёты.

Як успрыме сталінскую сімволіку той салдат, які пасля Перамогі ў ордэнах і медалях вярнуўся дамоў, а ягоных бацькоў і родзічаў Сталін выслаў у ГУЛАГ ці за тое, што не пажадалі ўступіць у калгас, ці за тое, што, апынуўшыся пад акупацыяй і імкнучыся пракарміць сябе, неяк выжыць, працавалі на ворага.

Як успрыме гэтую сімволіку той салдат, бацькоў якога забілі фашысты, спалілі яго хату, а сам ён трапіў у палон, а пасля Перамогі быў на дзесяць гадоў змешчаны ў ГУЛАГ як здраднік Радзімы.

Як успрыме гэтую сімволіку той салдат, які пасля Перамогі вярнуўся ў родны калгас, але па стане здароўя не выпрацаваў неабходнага мінімуму працадзён і за гэта быў высланы ў Сібір.

Як успрыме гэтую сімволіку той салдат, які, пабачыўшы як жывуць людзі ў еўрапейскіх краінах, услых заўважыў: "Во жывуць! А нам казалі, што капіталісты іх замардавалі!" І за гэтыя словы быў змешчаны на 10 гадоў у ГУЛАГ.

Як успрымуць гэтую сімволіку тысячы ўдоў і сірот загінуўшых салдат, якія пасля Перамогі гадамі жылі ў зямлянках, галадалі і мерзлі і пры гэтым не толькі не ведалі аніякай дапамогі, але яшчэ і плацілі падаткі, аддаючы апошнія кавалак хлеба і конаўку малака.

Як успрымуць гэтую сімволіку ўсе тыя беларусы, якія ў выніку злачынных пралікаў правадыра апынуліся пад акупацыяй, за што потым, пасля Перамогі, іх абмяжоўвалі ў правах як не зусім савецкіх людзей.

Як успрымуць гэтую сімволіку былыя ахвяры палітычных рэпрэсій і блізкія родзічы тых, што без віны вінаватымі загінулі ў ГУЛАГу.

На Беларусі амаль не знайсці сям'і, у якой не стаяў бы жаночы плач па загінуўшых. Звыш двух мільёнаў на вайне і каля мільёна ў ГУЛАГу. Гэта ў сем разоў болей, чым страціла Амерыка за ўсю вайну з Германіяй і Японіяй, і ў чатыры разы болей, чым страціла Англія.

Сталін людзей не шкадаваў. Асабліва беларусаў, якіх ён ніколі не лічыў асобным народам. У 1919 годзе ён выступаў супраць утварэння Беларускай рэспублікі, а з канца 20-х гадоў пад выглядам інтэрнацыяналізму распачаў русіфікацыю — вынішчыў нацыянальнасвядомую інтэлігенцыю, забараніў нацыянальныя традыцыі, сфальсіфікаваў гістарычную спадчыну, пераўтварыў тысячагадовую культуру з нацыянальнай у "нацыянальную па форме і сацыялістычную па змесце", а за публічнае ўжыванне беларускай мовы змяшчаў у ГУЛАГ — як буржуазных нацыяналістаў. У адносінах да беларусаў ён праводзіў палітыку фізічнага і духоўнага генацыду, апраўдваючы яе марксісцкай догмай, паводле якой "пралетарыі радзімы не маюць" і не маюць спагады да тых, хто не з імі. Будучы апантаным гэтай догмай, Сталін, як і ўвогуле камуністы, не разумеў, што кожны народ — гэта непаўторная жамчужына ў скарбніцы сусветнага чалавецтва, і калі знікае адна такая жамчужына, чалавецтва становіцца бяднейшым.

Не разумеюць гэтага і нашы сённяшнія ветэраны і, на жаль, сам прэзідэнт. У адносінах да Сталіна і яго палітыкі генацыду ўсе яны накшталт таго яблычка, што ад яблыні далёка не коціцца. Але гэта іх не віна, а бяда. Яны з дзяцінства выхаваны ў духу тых гадоў і ў адначассе іншымі стаць не могуць. І як бы ні было прыкра чуць і бачыць, калі яны ў сваім імкненні аднавіць СССР і сталінскую сімволіку губляюць пачуццё рэальнасці, выступаючы супраць адраджэння Беларусі, нашай нацыянальнай сімволікі і беларускай мовы, — лепш звяртацца не да іх, а да Усявышняга: "Божа, даруй ім, бо не ведаюць, што робяць. І калі можаш, дай ім розуму не сатвараць чырвонага вяселля над магіламі трох мільёнаў загінуўшых беларусаў".

Рыгор КЛІМОВІЧ

г.Гомель

НАВОШТА МНЕ МЕДАЛЬ, КАЛІ Я ЖАБРАЧКА?

Падкажыце, як мне жыць. Я пенсіянерка, але яшчэ працую, і тым не меней, не ведаю, як звесці канцы з канцамі. І пенсія, і заробкі — міззэрныя. Кажуць, дрэнна жывецца медработнікам і настаўнікам. Веру: дрэнна. Аднак жа яшчэ горш жывецца сельскаму бібліятэкару. А ці ведаеце вы, што сельскі бібліятэкар працаваў і сёння працуе па суботах і нядзелях, што выхадны ў яго — панядзелак? Што сельскі бібліятэкар сам прыбірае ў памяшканні, што ў яго няма пыласоса, што робіць ён гэтае прыбіранне сваім венікам і анучай? А колькі кніжнага пылу глытае ён штодня, і гэтак з году ў год?

Колькі гадоў назад я атрымала медаль "Ветэран працы". Скажыце: навошта мне медаль, калі я жабрачка? У мяне няма ўжо нічога ні адзець, ні абуць прыстойнага. Усё даношваю. Пішу і плачу, калі думаю аб тым, як прайшло маё жыццё, колькі я зрабіла дабра сваёй Радзіме, колькі людзей вырасла дастойнымі грамадзянамі і спецыялістамі з маёй дапамогаю, а я засталася жабрачкай. Бібліятэка — храм на сяле. Які вучань абыходзіцца без бібліятэкі, які спецыяліст, які жыхар? Няма такіх. Усе ідуць у бібліятэку. Ды ці варта вам тлумачыць, што такое бібліятэка?

Я засталася пасля вайны адна, з пятнаццаці гадоў круглая сірата. Як цяжка жылося! Мы, дзеці-сіроты, бацькі якіх прыйшлі з вайны і неўзабаве памерлі, не атрымоўвалі ад дзяржавы ніякай дапамогі. Няўжо такім сіротам было лепей, чым тым, што знаходзіліся ў дзіцячых дамах? І мы ўсё ж выжывалі, і многія выжылі. Ці я была вінаватая, што мая маці памерла перад вайной, бацька прыйшоў з вайны і памёр у 1952 годзе, брат адзіны родны быў і той у тым жа 1952 годзе падарваўся на міне. Як мне жылося? Чаму такія дзеці пры распрацоўцы законаў аб пенсіях не атрымалі ніякіх ільгот? Чаму кругом столькі льготаў, а каму і патрэбна было б іх даць, дык іх няма? Чаму?

Цяжка, вельмі цяжка жыць. А тут яшчэ аперацыя. Няма за што купіць лякарствы. І Бог не чуе маёй малітвы, маёй просьбы забраць да сябе, у жыццё вечнае. А іншым шляхам пайсці з жыцця страшна і грэх вялікі.

Мне пяцьдзесят восем гадоў. Жыву адна. Ёсць сын, ён мае сям'ю, дваіх дзетак, яму жывецца таксама вельмі цяжка.

Жыву без тэлевізара. Вярнулася пасля аперацыі, а ён узяў ды згарэў. Служыў ён мне 27 гадоў. А цяпер мне тэлевізара ніколі не бачыць.

Вось так жыве культура. Прабачце, што дрэнна напісала: няма акуляраў, а ўжо недабачу.

Н.ЗАЙЦАВА,
загадчыца Заліпскай сельскай бібліятэкі Гомельскага раёна.

У "БЛІЖЭЙШЫМ ЗАМЕЖЖЫ" КУЛЬТУРА ВЫЖЫВАЕ...

Шкада, але палітычныя рэаліі часу звялі ў нішто інфармацыю пра культурныя працэсы, якія адбываюцца ў суседняй Расіі, ды і не толькі ў ёй. З адзінкавых нумароў часопісаў, што зрэдку трапляюць да нас, даведваешся, што толькі ў Маскве каля паўсотні галерэяў, якія кінуліся ў авангардны хаос моладзі, што Ілля Глазуноў "узначаліў" мастацкі рух да рэлігійнасці, стварыўшы адпаведную навучальную ўстанову, што дасюль невядомы нам мастак-рэфарматар Уладзімір Лубенка вынайшаў і сфармуляваў трэці, пасля навуковага і рэлігійнага, метад пазнання свету і сябе — сістэму стрыжневай ісціны — і стварыў на аснове гэтай сістэмы пецярбургскую Малую (дзіцячую) акадэмію мастацтваў...

Выстава навучэнцаў акадэміі і яе стваральніка адкрылася днямі ў Рэспубліканскім палацы моладзі і літаральна ашаламіла нейкай свежасцю і святлом бачання сусвету. І таму, што гэта прыклад, як праз усе няроўнасці эканамічных і адміністрацыйных перабудоў, пераходзячы са статуса ў статус, з дзяржавы ў дзяржаву захоўваць свой твар дзякуючы цэласнай сістэме адукацыі. Адкрытая ў 1985 г. пры Рускім музеі яго супрацоўнікам студыя праз два гады натуральна перарасла ў маленькі камбінат мастацтваў. Там вучылі не толькі жывапісу, архітэктурнаму мадэляванню, пантаміме, лепцы, музыцы, там стварыўся свой мікраклімат з тэатральнымі святамі, сямейнай працай, нефармальнымі сустрэчамі з творчымі асобамі. Сфарміравалася мадэль, вядомая і ацэненая ў свеце, як поліфункцыянальнае навучанне. А ў аснову яго У. Лубенка паклаў сваю сістэму гошукаў сутнасці рэчы, духоўнасці і самавыхаванне чалавека.

Так, гэта унікальны прыклад рэалізацыі творчай аўтарскай ідэі. Але унікальны ён яшчэ і тым, што атрымаў падтрымку дзяржавы, спачатку Рускага музея, пазней гарадскіх і федэральных уладаў. Акадэміі, дзе займаюцца дзеці з сямі год аж да заканчэння школы, далі дазвол на манументальныя роспісы не толькі дзіцячых садкоў і ЗАГСаў, але кафэ-балета Марыінскага тэатра, Дзяржаўнай дзіцячай бібліятэкі Масквы. Акадэмія можа дазволіць сабе раскошу бясплатнага навучання двухсот чалавек — дзяцей з усяго горада. Яна адкрыла свае філіялы ў Маскве, Сочы, Саратаве, Калузе. І развіццё яе, нягледзячы на згоду альбо нязгоду з яе прынцыпамі, працягваецца.

Ці ж не варты гэты практычны эксперымент пецярбуржцаў увагі і прынцыповага пераймання нашымі дзяржаўнымі ўладамі?

Н. Ш.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Алесю Крыгу з выпадку напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае шчырае спачуванне народнаму паэту Беларусі Максіму Танку з прычыны вялікага гора — смерці жонкі Любові Андрэеўны.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

На семінары ў акадэміі кіравання слухачы атрымалі заданне склікаць членаў ЦК на пленум.

— Дзе ты іх зараз знойдзеш? — засумняваўся адзін, але другі сказаў: — Дайце мне даведнік былога ЦК, даведнік сучасных камерцыйных структур — і назаўтра кворум будзе.

— А як вы прымусіце людзей сабрацца? — спытаўся выкладчык.

— Скажу, што, акрамя былых пасад, за імі захаваюцца і новыя, дзе "варацца" долары, — мігам зляцяцца.

"Дападкі пайшоў слухач, — падумаў выкладчык, — такога і на пленум можна было б запрасіць".

●

Не кпіце, амерыканскія цёткі, з нашай беларускай кабеты, што цыруем па вечарах калготкі і мыем цэлафанавыя пакеты. Патаўчыцеся, як мы, у трамваях, калі сеткі рукі абрываюць, і тады мы за вас, амерыканскія цёткі, перамыем пакеты і пацыруем калготкі.

●

Чуўся голас з адной установы пра яднанне на братняй аснове: пры адмове ад роднае мовы нашу мову бяруць пад ахову.

●

"Увага, наверсе працуюць!" — папярэджваў плакат тых, хто хадзіў унізе. Клапаціліся аб тых, што наверсе.

●

Як прадаўся філасофскі мой раман? А яго, брат, загарнулі ў цэлафан. А на тым на цэлафане дзеўчанё без сарафана і без лішняга якогасьці адзетку. Шчыра дзякуй табе, дзетка, сімпатычная кабетка, што сілкуеш мудрасцю прафанаў.

●

Нябесная механіка. Спазніўся маладзік: улік. Ад хмар на небе цень: сандзень. Мільгнула сонейка і згінула адразу: пайшло на базу. Прапалі знічкі: абязлічка. І на небе, як на зямлі.

●

Зноў і зноў гучыць гэты матыў: што б ён напісаў, калі б не піў. Што б ён напісаў, калі б не жыў? Не пісалася, таму і піў.

●

Акцёр, які іграў у кіно Брэжнева і атрымліваў за гэта ўзнагароды, хваліўся, што нават анекдот аб ім расказваў. "А не баяліся КДБ?" — спытаў карэспандэнт. "Чэкісты нічога не маглі зрабіць: у анекдоце Брэжнеў выглядаў разумнейшым за Картэра". Вучыцеся, прыстасаванцы!

●

— Нашто каня перабудавалі? — спытала бабуля, убачыўшы вярблюда. — Каб еў калючкі, — адказалі бабулі.

●

Мінае? Не, падмінае. Грэбуе? Не, падграбае. Перажывае? Не, пераждоўвае. Сумуе? Не, падсумоўвае.

●

Ні аб чым не думаць ці думаць ні аб чым? Д'ябальская ж розніца!

Яго ўсмешку найлепш ведаюць жыхары гарадоў і вёсак, зацярушаных чарнобыльскім попелам. Айцец Аляксандр Надсон узначальвае лонданскі Беларускі камітэт дапамогі ахвярам радыяцыі, які мае прадстаўніцтвы ў ЗША, Канадзе, Аўстраліі і Францыі.

Добра вядомы а.Аляксандр і ў асяроддзі нашай эміграцыі. Ён — апостальскі візітатар для беларусаў-католікаў за мяжой, кіраўнік Беларускай каталіцкай місіі Англіі і Францыі. З 1971 года гэты ахвярны чалавек, жыццё якога, здаецца, ніколі не мела супярэчнасцяў з яго святарскім чынам, з'яўляецца дырэктарам Беларускай бібліятэкі імя Францішка Скарыны ў Лондане.
Нарадзіўся айцец Аляксандр у 1926 годзе ў мястэчку Гарадзея пад Нясвіжам у настаўніцкай сям'і. Ліхалецце другой сусветнай вайны закінула ў Францыю, дзе ён браў удзел ва ўзброенай барацьбе з гітлераўцамі. У мірны час вывучаў матэматыку ў Лонданскім і Рымскім універсітэтах, а пачуўшы пакліканне да служэння Богу, паступіў у Грэцкую калегію - Грыгарыянскага папскага універсітэта, дзе студыяваў філасофію і тэалогію, атрымаўшы годнасць магістра багаслоўя. З 1958 года доўжыцца яго святарства.

Рыхтуючы лекцыі па беларусазнаўстве для вышэйшых навучальных установ Англіі, а.Аляксандр чынна ўдзельнічае ў дзейнасці "Англа-Беларускага Таварыства", што мае на мэце пашырэнне ведаў пра Беларусь у англамоўным свеце. Надзвычай плённа працуе ён як перакладчык на нашу мову рэлігійных і найперш набажэнскіх тэкстаў. Яго пяру належыць шэраг гістарычных і тэалагічных даследаванняў, у тым ліку кніга "Святы Кірыла Тураўскі" (Лондан, 1968).

Прапанаванае чытачам "ЛіМа" казанне айца Аляксандра прагучала тры дзесяцігоддзі таму і было надрукавана ў эміграцыйным часопісе "Божым Шляхам" (1964, N 84). Няхай гэтае пранікнёнае слова дадасць нам святочнай узнёсласці і паслужыць прыкладам красамоўства і патрыятызму тым святарам, якія гатовыя маліцца ў сваіх храмах за што заўгодна, апрача будучыні незалежнае Беларусі.

Уладзімір АРЛОЎ

КАЗАННЕ НА 25 САКАВІКА

А. НАДСОН перадае лекі Хойніцкай райбальніцы. *Фота А. Клешчука*

Магчыма, прыходзілася вам калі быць на вялікім канцэрце, дзе галасы музычных прыладаў, пад кіраўніцтвам умелага дырыгента, зліваюцца ў адну магутную мелодыю, якая пераймае нас да глыбі душы і пераносіць да вышэйшага, лепшага свету. Мы не чуем у гэтай музыцы гуку паасобных прыладаў, а толькі адно гарманічнае цэлае. Няхай толькі парвецца найменшая струна ў апошняй скрыпцы і адразу ўрываецца ў музыку непрыемны скрыгат, які парушае ўвесь парадак і псуе гармонію.

Нешта падобнае назіраецца ў цэлым сусвеце, які сваёй прыгажосцю і парадкам адлюстроўвае бясконечны розум Таго, Хто яго стварыў. Свет з'яўляецца быццам адной вялікай песняй на Божую славу. Нездарма натхнёны псалміст, гледзячы на прыгажосць свету, усклікнуў у захапленні:

Нябёсы апавядаюць
славу Божую
І Прасторы выяўляюць
творчасць рук Ягоных.
(Пс. 18).

Паколькі ўвесь свет ёсць адлюстраваннем велічы Божай, дык чалавек ёсць ім у асаблівасці; бо ўсе рэчы славяць Бога сваім існаваннем, а людзі хваляць Яго разумна. Таму ў іншым месцы псалміст кажа:

Пляскайце ў далоні,
ўсе народы,
Спявайце Богу
ў радасці вялікай.
(Пс. 46).

Бог, аднак, ёсць бясконечны ў сваёй дасканаласці, а мы агранічаныя. Дзеля гэтага захацеў наш Тварэц падзяліць усіх людзей на асобныя групы, на народы, даючы кожнаму з іх сваю мову, характар і іншыя асаблівыя дараванні. Развіваючы гэтыя даныя яму ад Бога дары, кожны народ гэтым самым хваліць свайго Тварца, а ўсе яны зліваюцца ў адну магутную песню на Божую славу. У гэтым вялікім хоры, быццам у вялікай сям'і, няма нікога лішняга: кожны мае сваё належнае месца і вы не можаце выкінуць нікога, не папсаваўшы гармоніі.

Падзяліўшы людзей на народы, Уседобры Бог улажыў у сэрца кожнага чалавека асаблівую любоў да таго краю, дзе радзіліся ягоныя бацькі; любоў да народа, які жыве ў гэтым краі, а таксама да мовы, на якой гаворыць гэты народ і на якой ён сам пачуў першыя ласкавыя словы з вуснаў сваёй маці. Мы завём гэты край "Бацькаўшчынай".

Слова "Бацькаўшчына" паходзіць ад "бацькі". Ці ж можа быць даражэйшае слова ў нашым слоўніку? Бацькам, або Айцом Нябесным, мы называем Бога, які нас стварыў. Бацькамі мы называем тых найдаражэйшых нам людзей, якія нам далі гэтае дачаснае жыццё. Дык і Бацькаўшчына таксама цесна звязана з дарам жыцця, бо інакш мы б яе так не назвалі. Праўда, яна нам не дае жыцця, але затое мы ўраслі ў яе, быццам дрэва карэньмі, і чэрпаем з яе жыватворчыя сокі. Бо толькі на грунце Бацькаўшчыны, у акружэнні свайго народа, агрэтыя цёплымі праменнямі роднае мовы, мы можам вырасці на паўнавартасных адзінак. Нешчаслівы той, хто добравольна адрэзвае сябе ад гэтых родных жыватворчых крыніц і прадаецца чужынцам: ён быццам бясплоднае дрэва, якое ніколі не можа поўнасцю расцвісці і прынесці пладоў. Любоў Бацькаўшчыны ёсць нечымсьці прыродным для чалавека, дарам Божым. Таму той, хто цураецца сваёй Бацькаўшчыны, з'яўляецца вырадкам.

Калі б хто сумняваўся ў гэтым, дык хай паслухае, што кажа святы Павел. Гэты вялікі Апостал, які столькі папрацаваў сярод іншых народаў дзеля праўды Хрыстовай і які ў канцы аддаў сваё жыццё за Хрыста, праз усё жыццё аставаўся патрыётам жыдоўскага народа. Наскольки вялікая была ягоная любоў да свайго народа, мы можам бачыць у ягоным лісце да Рымлянаў: "Праўду кажу ў Хрысце, не маню; сведчыць мне сумленне маё ў Духу Святым, што вялікі для мяне сум і мука няўстанная сэрцу майму: бо я б хацеў сам быць адлучаным ад Хрыста за братоў маіх, родных мне целам, якія ёсць Ізраільцяне" (Рым. 9, 1-3).

У святле вышэйсказанага як жа праўдзіва і прыгожа гучаць словы нашага вялікага паэта Францішка Багушэвіча: "Мова наша святая, бо яна нам ад Бога даная".

У вялікай сям'і народаў свету ёсць таксама і Беларускі Народ. Раз Бог захацеў, каб Беларускі Народ існаваў, дык у сваім адвечным плане Бог мае для яго асобае месца і мэту. Відаць, наш народ мае свае асаблівасці і дары, якія робяць яго іншым ад другіх народаў. Не даваць яму жыць свабодна і развіваць гэтыя Божыя дары ёсць безумоўна грахом і праступкам.

Калі 25 Сакавіка 1918 года Беларускі Народ заявіў, што хоча быць гаспадаром свайго лёсу, ён дамагаўся толькі таго, што яму па справядлівасці належыцца. Ён хацеў быць тым, чым яго стварыў Бог. Таму гэты дзень з'яўляецца для ўсіх беларусаў, дзе б яны ні былі, сімвалам іхніх найбольш запаветных імкненняў.

Так ёсць на гэтым свеце, што калі мы збунтуемся супроць Бога, дык мы таксама становімся ворагамі іншых людзей, бо тады для нас няма нічога святога, акрамя собскага інтарэсу. У адносінах паміж народамі гэта праяўляецца ў форме неабмежаванага шавінізму, які змушае людзей лічыць свой народ за найлепшы і адмаўляе права на існаванне іншым.

Беларускаму народу было якраз адмоўлена права на існаванне. Маладая беларуская дзяржава была здушаная перад тым, чым яна магла акрэпнуць. Аднак мы не павінны зайздросціць лёсу тых, якія не далі нам жыць свабодна. Не шукайма таксама помсты: супроць іх сведчаць перад Богам слёзы і цярпенні мільёнаў тых, якіх яны анешчаслівілі. Лепш памолімся за іх, каб яны зноў звярнулі свае сэрцы да Бога і каб адзін дзень мы ўсе маглі быць тым, чым мы павінны быць: дзецьмі адной сям'і, дзе бацькам ёсць сам Бог.

Адначасова верым у справядлівасць Божую. Дамагаймася таго, што нам справядліва належыцца, і Бог нам дапаможа.

Гэтая вера ў справядлівасць Божую і надзея на лепшую долю Беларускага Народа асабліва патрэбная нам тут на выгнанні. Будучы адарванымі ад Бацькаўшчыны і акружанымі столькімі спакусамі, мы можам вельмі лёгка зняверыцца і пакінуць усё беларускае. Не рабем гэтага. Беларусь патрэбная перадусім для нас саміх. Калі мы забудземся пра яе, дык мы страцім нешта з нашай чалавечай вартасці: нам тады не астанецца нічога іншага, як уключыцца ў вялікую масу тых, чыёй адзінай мэтай жыцця ёсць пагоня за матэрыяльным дабрабытам. Але Беларусь таксама патрабуе нас. Не забываймася, чаму мы цяпер на чужыне і што мы апынуліся тут не добравольна. Памятайма аб нашых братах на Бацькаўшчыне і будзем рабіць тое на карысць Беларусі, чаго яны там не ў стане цяпер рабіць. Мы павінны быць амбасадарамі Беларусі ў вольным свеце, не даючы заснуць сумленню іншых народаў і пагадзіцца з фактам, што нашая Бацькаўшчына да гэтага часу церпіць у няволі.

Успомнім выгнанчы жыдоўскі народ, які будучы ў вавілонскай няволі, казаў вуснамі свайго псалміста:

Калі забуду цябе,
Ерусалім,
Хай адсохне правіца мая,
Хай язык мой прыліпне
да гартані маёй;
Калі не буду
помніць цябе,
Калі не пастаўлю
Ерусалім
За найвышэйшую
радасць маю.

Хацеў бы скончыць гэтае казанне ноткай радасці. Так здарылася, што прагалошанне незалежнасці Беларусі адбылося ў дзень, калі Святая Царква абходзіць вялікае свята Дабравешчання. У гэты дзень мы ўспамінаем тое вялікае здарэнне, калі Архангел Гаўрыіл абвесціў Найсвяцейшай Дзеве Марыі, што яна станецца Маткаю Бога. Гэта і ёсць тая Добрая Вестка, якой чакала ўсё чалавецтва, бо з прыходам на свет Госпада Нашага Ісуса Хрыста мінула панаванне граху і людзі зноў маюць магчымасць стацца дзецьмі Божымі.

Безумоўна, тут супадзенне дат выпадковае. Нам аднак усё ж такі хацелася б уважаць наша нацыянальнае свята, як добрую вестку, якая прарочыць для Беларускага народа лепшую, шчаслівую будучыню. Маючы ў сабе такое абяцанне лепшай долі, нам лягчэй перанесці цяжкасці цяперашняга часу.

А цяпер, паколькі наша свята прыпадае ў дзень Дабравешчання, паручым асабліва сябе і ўвесь Беларускі народ Найсвяцейшай Багародзіцы Дзеве Марыі, якая з'яўляецца Маткаю нашага сапраўднага Жыцця, Госпада і Бога і Збаўцы Нашага Ісуса Хрыста. Хай Яна гляне міласэрна на Ейны верны Беларускі народ і благаславіць яго з Жыровічаў, Смаленска, Вострай Брамы і Менска і хай вымаліць для яго лепшую долю! А мы ведаем, што малітва Маці да свайго Боскага Сына можа ўсё.

а.Аляксандр НАДСОН

1964 г.

ЛіМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	*(1932-35)*
І.Гурскі	*(1935-41)*
А.Куляшоў	*(1945-46)*
М.Горцаў	*(1947-49)*
П.Кавалёў	*(1949-50)*
В.Вітка	*(1951-57)*
М.Ткачоў	*(1957-59)*
Я.Шарахоўскі	*(1959-61)*
Н.Пашкевіч	*(1961-69)*
Л.Прокша	*(1969-72)*
Х.Жычка	*(1972-76)*
А.Асіпенка	*(1976-80)*
А.Жук	*(1980-86)*
А.Вярцінскі	*(1986-90)*

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Жана ЛАШКЕВІЧ
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Барыс ПЯТРОВІЧ, ***першы намеснік галоўнага рэдактара***
Юрась СВІРКА
Віктар ШНІП, ***намеснік галоўнага рэдактара***

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі -- ***332-461***
намеснікі галоўнага рэдактара -- ***332-525, 331-985***
аддзелы:
публіцыстыкі -- ***332-525***
пісьмаў і грамадскай думкі -- ***331-985***
літаратурнага жыцця -- ***332-462***
крытыкі і бібліяграфіі -- ***332-204***
паэзіі і прозы -- ***332-204***
музыкі -- ***332-153***
тэатра, кіно і тэлебачання -- ***332-153***
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў -- ***332-462***
навін -- ***332-462***
мастацкага афармлення -- ***332-204***
фотакарэспандэнт -- ***332-462***
бухгалтэрыя -- ***268-640***

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку". (г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11264.
Нумар падпісаны 23. 3.1995 г.

ЗАКАЗ 662
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12